

የዎን ነጅን

Pedin Edhellen

Sindarin tanfolyam

~ Thorsten Renk ~

fordította: Szabó Ákos

3.0 változat (2008. január 3.)

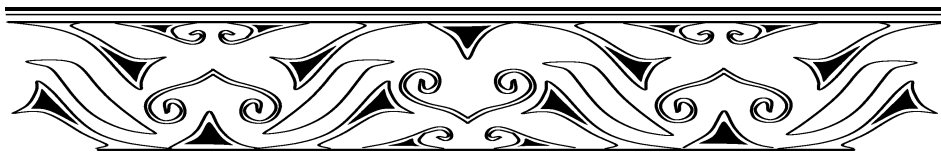
Szerzői jogi megjegyzések:

Jelen dokumentum publikálása azon a feltételezésen alapszik, miszerint egy nyelv tanítása és használata – még ha az egy mesterséges nyelv is – nem sérti megalkotója szerzői jogait. Minden szerzői jogsértés még kiadatlan, a sindarin nyelvtanról szóló Tolkien-dokumentumokkal kapcsolatban nem szándékos – ezek a szövegek nem elérhetőek számomra, és ez a kurzus csak a már publikált szövegeken alapuló következtetéseket tartalmaz. Nem állítom, hogy a nyelvet „helyesen” tanítom: ez a sindarin nyelvtan feltételezéseim szerinti legjobb rekonstrukciója a jelenleg elérhető publikált anyagok alapján.

A szövegben megjelenő személyek és helyszínek lazán kapcsolódnak Tolkien munkáiban leírtakhoz. Csupán a hangulat megteremtését szolgálják – nem céljuk Tolkien műveinek újraértelmezése, csupán a nyelvet segítenek bemutatni használat közben. Hasonlóan, a személyek viselkedése, gondolatai, valamint a helyszínek leírása a nyelvtani szerkezetek bemutatását szolgálja, éppen ezért gyakran eltérnek a Tolkieni eredetiektől.

Az én munkámmal kapcsolatban: ezt a dokumentumot azért írtam, hogy viszonylag könnyen elérhetővé tegyem a sindarin nyelvet az érdeklődőknek. Jelen munkám szabadon letölthető, kinyomtatható és használható nemkereskedelmi célokra minden további engedély nélkül. Előzetes engedély nélkül tilos a kereskedelmi célú felhasználás, valamint a dokumentum letölthetőségének biztosítása szintúgy.

Ha bárki úgy érzi, hogy ez a dokumentum sérti a szerzői jogait, lépjen velem kapcsolatba a következő címen: thorsten@sindarin.de.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Személyes névmások és a birtokos eset	15
1.1. Párbeszéd	15
1.2. Nyelvtan	16
1.2.1. A határozott és a határozatlan névelő	16
1.2.2. A birtokos eset	17
1.2.3. Személyes névmások	18
1.3. Szójegyzék	18
1.4. Tengwar	19
1.4.1. Általános megjegyzések	19
1.4.2. A 12 alapvető jel	19
2. Az A-tövű igék ragozása	21
2.1. Párbeszéd	21
2.2. Nyelvtan	22
2.2.1. Alapvető tények a sindarin igékről	22
2.2.2. Az A-igék ragjai	22
2.2.3. Főnévi igenév	23
2.2.4. Felszólító mód	24
2.2.5. Gerund (-ás, -és végű főnév)	24
2.2.6. Az „és” használata	24
2.3. Szójegyzék	25
2.4. Tengwar	25
2.4.1. Újabb mássalhangzók	25
2.4.2. Magánhangzók	25
3. A lágy mutáció (leníció)	27
3.1. Párbeszéd	27
3.2. Nyelvtan	28
3.2.1. Általános tudnivalók	28
3.2.2. A mutáció szabályai	29

3.2.3.	Mássalhangzó változások az „és” után	30
3.3.	Szójegyzék	31
3.4.	Tengwar	31
3.4.1.	Még több mássalhangzó	31
3.4.2.	Az „r” és „s” írása	32
3.4.3.	A határozott névelő	32
3.4.4.	Írásjelek	32
3.4.5.	Példák	32
4.	Többes szám és nazális mutáció	33
4.1.	Szöveg	33
4.2.	Nyelvtan	34
4.2.1.	Többes szám	34
4.2.2.	Nazális mutáció	35
4.3.	Szójegyzék	36
4.4.	Tengwar	36
4.4.1.	Néhány különlegesség	36
4.4.2.	Példák	36
4.4.3.	A belerandi mód	37
4.4.4.	Példák	37
5.	Az I-tövű igék ragozása	39
5.1.	Párbeszéd	39
5.2.	Nyelvtan	40
5.2.1.	Általános megjegyzések	40
5.2.2.	Az I-tövű igék személyragjai	40
5.2.3.	Főnévi igenév	41
5.2.4.	Felszólító mód	41
5.2.5.	Gerund (-ás, -és végű főnév)	41
5.3.	Szójegyzék	42
5.4.	Társalgás – üdvözlések	42
6.	Melléknevek, tagadás	43
6.1.	Párbeszéd	43
6.2.	Nyelvtan	44
6.2.1.	Melléknevek	44
6.2.2.	Tagadás	46
6.2.3.	Vonatkozó mondatok	47
6.3.	Szójegyzék	47
6.4.	Társalgás – adnál nekem?	47
7.	Előtagok, az A-igék múlt ideje, birtokos névmások	49
7.1.	Párbeszéd	49
7.2.	Nyelvtan	50
7.2.1.	Előtagok	50
7.2.2.	Birtokos névmások	51
7.2.3.	Az A-tövű igék múlt ideje	51
7.3.	Szójegyzék	52
7.4.	Társalgás – összehasonlítások	53
8.	Elöljárók I., rendhagyó tsz. I., tárgyi névmások	55
8.1.	Párbeszéd	55
8.2.	Nyelvtan	56

8.2.1. Elöljárósók	56
8.2.2. Rendhagyó többes szám	57
8.2.3. Egyetértés és ellenkezés	58
8.2.4. Tárgyi névmások	59
8.3. Szójegyzék	59
8.4. Társalgás – egy meghívás	60
9. Az I-igék múlt ideje, rendhagyó többes számok II.	61
9.1. Párbeszéd	61
9.2. Nyelvtan	62
9.2.1. Az I-tövű igék múlt ideje	62
9.2.2. Mutató névmások	64
9.2.3. A létige felszólító módja	64
9.2.4. „Ai” többes számok	64
9.3. Szójegyzék	65
9.4. Társalgás – az időjárás	65
10. Az A- és I-igék jövő ideje, számok, rendhagyó tsz. III.	67
10.1. Párbeszéd	67
10.2. Nyelvtan	68
10.2.1. A jövő idő	68
10.2.2. Az -u-ra végződő szavak többes száma	69
10.2.3. Számok	70
10.3. Szójegyzék	71
10.4. Társalgás – útbaigazítás	71
11. Analogikus igeformák, osztálytöbbesszám	73
11.1. Párbeszéd	73
11.2. Nyelvtan	74
11.2.1. Az I-tövű igék analogikus múlt ideje	74
11.2.2. Az A-tövű igék analogikus múlt ideje	75
11.2.3. Osztálytöbbesszám	76
11.2.4. A vonatkozó névmás részes esete	77
11.3. Szójegyzék	77
11.4. Társalgás – csatában	78
12. Elöljárók II., kevert mutáció	79
12.1. Szöveg	79
12.2. Nyelvtan	80
12.2.1. Elöljárók	80
12.2.2. A kevert mutáció	81
12.3. Szójegyzék	82
12.4. Társalgás – mesélj magadról!	82
13. Elöljárók III., szünet és folyékony mutáció	85
13.1. Szöveg	85
13.2. Nyelvtan	86
13.2.1. Elöljárók	86
13.2.2. Szünet mutáció	87
13.2.3. Folyékony mutáció	87
13.2.4. Új előtagok	88
13.2.5. Egy névelő változat	88
13.2.6. Sorszámok	88

13.3. Szójegyzék	88
13.4. Társalgás – az idő	89
14. Melléknévi igenevek	91
14.1. Párbeszéd	91
14.2. Nyelvtan	92
14.2.1. Az A-tövű igék melléknévi igenevei	92
14.2.2. Az I-tövű igék melléknévi igenevei	93
14.2.3. Analogikus múlt idejű igék melléknévi igenevei	94
14.3. Szójegyzék	95
14.4. Társalgás – a természetben	95
15. Grammatikai mutációk, kiterjesztett többes számok	99
15.1. Szöveg	99
15.2. Nyelvtan	100
15.2.1. A melléknevek grammatikai mutációja	100
15.2.2. A határozószók grammatikai mutációja	101
15.2.3. A főnevek grammatikai mutációja	101
15.2.4. Az igék grammatikai mutációja	102
15.2.5. Kiterjesztett többes számok	102
15.2.6. Határozószók	103
15.3. Szójegyzék	103
15.4. Társalgás – hogy érzed magad?	103
16. Kötőmód; kívánság, kötelesség	105
16.1. Párbeszéd	105
16.2. Nyelvtan	106
16.2.1. Kívánságok	106
16.2.2. Kötelezettségek	107
16.2.3. Szükségszerűségek	107
16.2.4. Kötőmód – általános megjegyzések	107
16.2.5. Kötőmód jelen időben	108
16.2.6. Kötőmód jövő időben	108
16.2.7. Kötőmód múlt időben	108
16.3. Szójegyzék	109
16.4. Társalgás – levelek	109
17. Rendhagyó igék	111
17.1. Párbeszéd	111
17.2. Nyelvtan	112
17.2.1. Rendhagyó aktív befejezett melléknévi igenevek az A-igéknél	112
17.2.2. Az I-tövű igék rendhagyó múlt ideje	113
17.2.3. Az A-tövű igék rendhagyó múlt ideje	113
17.2.4. Valóban rendhagyó igék	113
17.2.5. Az előtagok I-vonzása	114
17.3. Szójegyzék	115
17.4. Hangsúlyozás – szórend	116
17.4.1. Rendes szórend	116
17.4.2. Az ige kezdőpozícióban	116
17.4.3. Részeshatározó kezdőpozícióban	117
18. Mutációk speciális esetei	119
18.1. Párbeszéd	119

18.2. Nyelvtan	120
18.2.1. Archaikus nazális szünetek	120
18.2.2. Lány mutáció	120
18.2.3. Nazális mutáció	121
18.2.4. Kevert mutáció	121
18.2.5. Szünet mutáció	121
18.2.6. Folyékony mutáció	121
18.2.7. Speciális esetek listája	122
18.2.8. Analogikus használat	123
18.3. Szójegyzék	123
18.4. Kifejezések – „összes, mindegyik” és explicit névmások	124
18.4.1. Az „összes, mindegyik” szavak használata	124
18.4.2. A névmások használata alanyesetben	124
19. Névmások mint közvetett tárgyak, birtokos jelek	125
19.1. Párbeszéd	125
19.2. Nyelvtan	126
19.2.1. Névmások részes esetben	126
19.2.2. Névmások hangsúlyos/visszaható részeshatározó esetben	127
19.2.3. Birtokos jelek	127
19.2.4. Rendhagyó többes számok	128
19.3. Szójegyzék	128
19.4. Fordítás sindarin nyelvre – megjegyzések	129
19.4.1. Ismerjük fel a határokat	129
19.4.2. Ne szavakat fordítsunk, hanem a mondatot	129
20. Szenvedő szerkezet, egyes szám képzése	131
20.1. Szöveg	131
20.2. Nyelvtan	132
20.2.1. A szenvedő szerkezet	132
20.2.2. Szenvedő szerkezet személytelen szerkezetekkel	132
20.2.3. Szenvedő szerkezet passzív befejezett melléknévi igenévvel	133
20.2.4. Egyes szám többes számból	133
20.2.5. Kicsinyítő képzők	133
20.3. Szójegyzék	134
20.4. Fordítás sindarin nyelvre – „amit, hogy”	134
21. Fonológiai mutációk	137
21.1. Szöveg	137
21.2. Nyelvtan	138
21.2.1. Összetett szavak és laza összetételek	138
21.2.2. Asszimiláció	139
21.2.3. Fonológiai mutációk összetételekben	140
21.2.4. Az egybeírt szavak fonológiai mutációi	140
21.2.5. Speciális esetek – ragozatlan alakok	141
21.2.6. Kétfős előtagok	141
21.2.7. Névmások mint részeshatározók	142
21.2.8. Vonatkozó mondatok	142
21.2.9. Határozószók	143
21.3. Szójegyzék	143
21.4. Fordítás sindarin nyelvre – határozószók	143
21.4.1. Időbeliség a mondatokban	143
21.4.2. Ok-okozat	144

22. Szavak rekonstrukciója	145
22.1. Párbeszéd	145
22.2. Nyelvtan	146
22.2.1. Főnevek képzése igékből	146
22.2.2. Személyek cselekvés közben	147
22.2.3. Összetételek	147
22.2.4. Melléknevek igékből	147
22.2.5. A főnévi igenevek használata	148
22.2.6. Újabb kérdőszavak	148
22.3. Szójegyzék	149
22.4. Fordítás sindarin nyelvre – szóalkotás	149
22.4.1. Általános megjegyzések a rekonstrukciókkal kapcsolatban	149
22.4.2. A rekonstrukciók különböző fajtái	149
A. Mutációk táblázata	151
B. Tengwar jelek és neveik	153
C. Sindarin–magyar szótár	155

ELŐSZÓ

Ez a tananyag kezdetben egy kis jegyzet volt saját magamnak a német www.sidar.in.de oldalon található anyagok tanításához, több példaszöveggel és némileg rendszerezett leccékkal. Nem kérdés, azóta jelentősen túlnőtt a keretein...

Ahogy ezen sorokat írom, a második német verzió már letölthető; és ahogy én látom ez lett az egyik alapvető dokumentum a sindarint tanuló németek webes közösségében (mielőtt továbblépnének Helge Fauskanger oldalára, az *Ardalambion*ra: <http://www.uib.no/people/hnohf/>). Készül még egy gyakorlófüzet, és írok egy hasonló Quenya tananyagot (ami éppen ellenőrzés alatt van). Tehát – itt az eredeti német alapján készült angol változat. (Azaz a német alapján készült angol alapjain nyugvó magyar fordítás... – *a ford.*)

Úgy gondolom, hogy a kezdőknek azért vonzó ez a tananyag, mert a lelegejétől fogva található sindarin szövegekkel. Lehetőségük van ráérezni, hogyan kell használni a nyelvet, amit nehéz elképzelni ha végigolvassák Helge Fauskanger tanulmányait – amely természetesen sokkal jobb nyelvészeti szempontból, de úgy hiszem az olvasók többsége nem nyelvész szeretne lenni, csak használná a nyelvet. Ha ebbe a csoportba tartozol, akkor ez a tanfolyam neked készült. Ha érdekelt a téma bonyolult háttere, akkor Helge Fauskanger cikke (<http://www.uib.no/People/hnohf/sidar.in.htm>) egy jó kezdőpont elmélyedni a témában.

A tanfolyam két részből áll: az elsőben alapvető tudnivalók találhatóak, melyek célja hogy bemutassa ami többé-kevésbé szabályos a nyelvben. További részekben a tünde írással, a *tengwar*ral ismerkedhetünk meg, és lesz több szakasz (nem túl komoly) párbeszéd kiegészítő információkkal (amelyek azonban nem szükségesek a további részek megértéséhez). A második részben a fő téma a kivételek, és az eredeti szövegek sokkal inkább spekulatív értelmezései.

A fő probléma a sindarin nyelvvel kapcsolatban, hogy túl kevés szövegrészletet ismerünk Tolkienről, amely megmutatná hogyan is használható valójában a nyelv. Ráadásul a nyelvben több fontos része ismeretlen, például sok névmás. Így sok itt szereplő alak és szabály valamilyen mértékig feltevéseken alapszik. Hogy mindezt átláthatóvá tegyem, a következő jelöléseket alkalmaztam:

A rövidebb saját, és ismerőseim rekonstrukcióit „*”-al, a hosszabb, valamilyen fokú feltevéseken alapuló szövegrészleteket pedig szürke háttérrel jelöltem. Ha valamely forma különösen bizonytalan, külön megjegyzések szerepelnek mellette a szürke háttéren felül.

Éppen ezért nem szabad engedni a kísértésnek, hogy elhiggyük, a „*”-al és szürke háttérrel jelölt részek a jók más elméletekkel szemben. Gyakran egy alak többféle értelmezése lehetséges, és én próbáltam a legvalószínűbbet kiválasztani. De ettől még más következtetések nem rosszak, csupán az én véleményem szerint kevésbé valószínűek. Másrészt számos ellentmondó állítást ismerünk Tolkieni alakról, amiből egyet választunk.

Általában nincs külön magyarázat az egyes rekonstrukciók háttéréről – ezek eléggé hosszúak lennének (gyakran több oldal egyetlen alakhoz) és az oldalak

Végül, egy utolsó megjegyzés: ne hagyj, hogy megtévesszen az ellentmondások hiánya, hogy eléggé biztosak lehetünk a sindarin ismereteinkről: sajnos nem ez a helyzet. Általában kevesebb mint három példa az alapja egy szabálynak, és bárki aki adatelemzéssel foglalkozik láthatja, hogy ilyen helyzetben nem lehet biztos következtetéseket levonni. További Tolkien-szövegek publikációja könnyen megváltoztathat egy vagy több itt bemutatott dolgot (ahogy eddig is így történt).

Akit érdekel a háttere, hogyan származik a sindarin nyelvtan a rendelkezésre álló információkból, látogassa meg a <http://www.uib.no/people/hnohf/> oldalt kiindulópontként – de figyelmeztetek, hamar nagyon szakmai lesz.

A tananyag második részét illetően: itt található néhány olyan feltételezés, amely nagyon vitatott. Azonban többnyire ezek a vitás témák potenciálisan hatalmas jelentőségűek a sindarin használatában (mint például a szenvedő szerkezetek és a kötőmódú kifejezések). Ezért bemutatom egy lehetséges értelmezésüket a szürke háttérrel jelölt részekben. Mivel ez egy kezdőknek szóló tananyag (nem pedig nyelvtani tanulmány), ezért nem mutatok be több alternatív megközelítést, se nem tárgyalom az érveket és ellenérveket a különböző teóriákkal kapcsolatban. Az itt bemutatott verzió mindig az általam a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján legvalószínűbbnek tartott változat, de a nézeteim könnyen változhatnak (ezzel együtt természetesen ez a tananyag is) ha több bizonyíték válik elérhetővé. Ajánlott az itt bemutatottakon kívül néhány más alternatív értelmezést is tanulmányoznod, és elhatározni magad a legszimpatikusabb verzió mellett, mielőtt az itt található szerkezeteket kezded használni, vagy ezek alapján nyelvtani beszélgetésekbe mélyedsz.

* * *

A második verzióban több feltűnő különbség van a jelenlegi *Ardalambionon* elérhető anyaghoz képest. Ez nagyrészt a *Carl Hostetter*rel, *Bertrand Belle*tel, *Aaron Shaw*val és *Florian „Lothenon” Dombach*al (akiknek szeretnék ezúton is köszönetet mondani) való gyümölcsöző beszélgetéseknek, saját kutatásaimnak Tolkien elbűvölő munkáiban, valamint több lényeges bizonyíték napvilágra kerülésének köszönhető. A változások alapjául szolgáló következtetések megtalálhatóak egy sor nyelvtani cikkben a weboldalamon (**Parma Tyelpelassiva**):

Hangmutáció a sindarin nyelvben

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/mutations.html

A sindarin igék rendszere

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/verbs.html

Korai elda nézetek a sindarin névmások rendszeréről

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/pron_rek.html

Személytelen szerkezetek a tünde nyelvekben

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/impersonal.html

Természetesen remélem, hogy Helge Fauskanger végül befogadja néhány nézetemet a sindarin nyelvtanról szóló tanulmányába, de csak az idő, és további publikációk fognak segítséget nyújtani a homályos foltok egyértelmű tisztázásában.

* * *

A 3.0 verziót főként új információk ösztönözték Tolkien Gyűrűk Ura utáni, sindarinnal kapcsolatos gondolatairól, melyek a „Words, Phrases and Passages in The Lord of the Rings” címmel jelentek meg a Parma Eldalamberon 17-ben. Ez jelentősen befolyásolta a tudásunkat a sindarin igéről, különösen a névmási ragozásról és a múlt idő képzéséről. Ráadásul javított néhány feltevést arról, mi okozza a mutációkat. Az ajánlott olvasmányok ezidáig:

A sindarin múlt idő

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/sindarin_past_tense.html

Fokozó előtagok az *Etymologies*ban

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/intensification.html

Összetételek a noldorinban az *Etymologies*ből

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/noldorin/compounds.html

Az elda számok

www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/numerals.html

Thorsten Renk

A FORDÍTÓ ELŐSZAVA

Ennek a tananyagnak az angol, kettős változata már néhány éve pihent a gépemen, de nem tudtam igazán nekiállni átrágni magam rajta; pedig jó ideje szeretnék megtanulni (szürke)tündéül. Mivel azt tapasztaltam, hogy ehhez hasonlóan részletes anyag magyarul még nem elérhető, úgy döntöttem hogy nekigyürkőzök lefordítani, így rögtön két legyet ütök egy csapásra.

Sejtettem hogy nagy falat lesz, de azt nem, hogy ennyire. Jó pár hétvégét dolgoztam vele, mire a vége felé Thorsten kiadta a hármas verziót, úgyhogy frissíthettem újra az egészet előlről. A fordítás jelenlegi verziója 1.5 (2008. április 7.).

Mivel nem vagyok sem nyelvész, sem hivatásos fordító, ezért nagy valószínűséggel akadnak hibák és félrefordítások a szövegben. Ha ilyennel találkozol, kérlek jelezd a következő email címen: glanthor@gmail.com.

Végül magamból kiindulva úgy gondolom, hogy a szerzői jogi megjegyzéseket nem sokan olvassák el, ezért itt még egyszer leírom: ez a dokumentum szabadon letölthető, kinyomtatható és használható nemkereskedelmi célokra; de a kereskedelmi célú felhasználáshoz, valamint a dokumentum weboldalon/ftp-n/stb. való elhelyezéséhez a szerző engedélye kell.

Szabó Ákos (Glanthor Reviol)

Köszönettel tartozom *Eiriennek, Mírielnek, Ithrenwennek, Giliathiellnek, Penenûrnek, Lothenonnak, Calarnak, Maewennek* és mindazoknak, akik segítőkész megjegyzéseikkel, kritikájukkal, vagy más módon segítettek.

I. RÉSZ – ALAPVETŐ
TUDNIVALÓK

ᄡᄢᄢᄢ ᄡᄢᄢᄢ

Menekülj, sötétség!

1. lecke

SZEMÉLYES NÉVMÁSOK ÉS A BIRTOKOS ESET

1.1. PÁRBESZÉD

မလံ ချစ်ကံကံ
ယံယံ မလံ ချစ်ကံကံ
ယံ မလံ ချစ်ကံကံ မ ဖွံး
ယံယံ မ ဖွံးယံ ဝဲ ဝဲကံ ငါ နှစ်
ယံ မံး မ နှစ် မ ဖွံး ဖွံး
ယံယံ ဝဲ လျာ ကံ မ ဖွံး
ယံ မံး ဝဲ ပွဲကံ ငါ ဖွံး
ယံယံ ဝဲကံ မ ဝဲ ဝဲကံ
ယံ ဝဲကံ မလံ ဖွံး
ယံယံ ဝဲကံ မလံ ဖွံး

Mae govannen!

Aragorn: Mae govannen!
Arwen: Mae govannen! Im Arwen.
Aragorn: Im Aragorn. Im adan. Ech elleth?
Arwen: Ma. Im elleth. Im sell Elrond.
Aragorn: E hîr en Imladris?
Arwen: Ma. E peredhel. Ech Rohir?
Aragorn: Uin. Im Dúnadan.
Arwen: Cuio vae, Aragorn!
Aragorn: Cuio vae, Arwen!

Isten hozott!

Aragorn: Isten hozott!
Arwen: Isten hozott! Én Arwen vagyok.
Aragorn: Én Aragorn vagyok, egy ember. Te egy tünde-leány vagy?
Arwen: Igen, én tünde-leány vagyok. Elrond lánya.
Aragorn: Ó Völgyzugoly ura?
Arwen: Igen. Ó egy féltünde. A rohároktól jöttél?
Aragorn: Nem. Én egy dúnadán vagyok.
Arwen: Istenhozzád, Aragorn!
Aragorn: Istenhozzád, Arwen.

1.2. NYELVTAN

1.2.1. A határozott és a határozatlan névelő

A sindarin nyelvben nincs megfelelője a határozatlan névelőnek („egy”) – egyszerűen ki kell hagyni, és pótolni a megfelelő helyen ha sindarin nyelvről fordítunk:

edhel („tünde” vagy „egy tünde”)
 aran („király” vagy „egy király”)

A határozott névelő **i** egyes számban, és **in** többes számban. A névmásokat és néhány nemspecifikus végződésű (származtatott) főnevet kivéve a sindarinban nem különböztetjük meg a főneveket nemek szerint, ezért a névelő nem vesz fel különböző alakokat hím vagy nőnemű főnevek előtt. A névelőt a szó elé írjuk, amelyre vonatkozik:

i edhel (a tünde)
 in ion (a fiúk)

Figyeljük meg az utolsó példában, hogy néha, amikor a többes számot nem ismerjük fel a főnév alakjából, a határozott névelőt használhatjuk hogy különbséget tegyünk. Így **i ion** „a fiú”, de **in ion** „a fiúk”. Nyelvtanilag a névelő szoros kapcsolatban van a főnévvel – gyakran ezt írásban is jelezzük:

iRath (az út)

Ha a főnév mássalhangzóval kezdődik, a határozott névelő rendszerint mássalhangzó váltásokat okoz. Ezt részletesebben fogjuk tárgyalni a 3. és a 4. leckékben.

1.2.2. A birtokos eset

A sindarin egy egyszerű nyelv abban az értelemben, hogy a főnevek közti nyelvtani kapcsolatokat általában nem „elhajló” toldalékokkal fejezzük ki. Sokkal gyakrabban rövid jelzőket (vagy előjárókat) használunk a szavak között.

Az első esetkapcsolat amit megnézzünk a birtokos eset. Magyar megfelelője a birtokos személyjel (pl. -m, -ja), és sokféle dolgot jelezhet: birtoklást, egy témát, egy egész részét, eredetet és tulajdont.

A birtoklás kifejezésének legegyszerűbb módja a két szó egymás után írása – ekkor a második feltehetően birtokos esetben van. Gyakran ezt akkor tesszük, ha a második szó egy név:

aran Gondor (Gondor királya)
hîr Imladris (Völgyzugoly ura)

Azonban nem kell, hogy mindig így legyen:

ion aran (egy király fia)
ion erain (királyok fia)

Vegyük észre, hogy a második csoport példában a birtokos eset határozatlan. A határozott névelő beillesztésével tehetjük határozottá – a két főnevet továbbra is egymás után tudjuk írni, hogy kifejezzük a birtokos esetet:

ion i aran (a király fia)
ion in erain (a királyok fia)
cabed i aras (a szarvas ugrása)

A határozott többes számú birtokos eseteknél ez a legáltalánosabban fellelhető alak a sindarin nyelvben. Azonban ahogy fentebb jeleztük, van egy jelző részecske is a birtokos eset kifejezésére. Ez **en** egyes számban és **enan** többes számban, viszont az utóbbi alak elég ritka, és gyakran beleolvad a következő szóba mint **en n**. Némely körülmények közt (lásd 12. lecke) az **en** alak e-re rövidül. Az **en** és **enan** jelzőkkel kifejezett birtokos esetek gyakran határozottak, de ez nem kötelező.

cabed en aras (a szarvas ugrása)
ion en aran (a király fia)
ion enan erain (királyok fia)
methed en nirmaeth (keserű könnyek vége)
aran en noeg (a törpök királya)

Az **en**-t használhatjuk nevekkkel is, bár az nem túl gyakori (vegyük figyelembe, hogy az **ennorath** nyelvtanilag többes számú, „a középső földek”):

aran enan Ennorath (Középfölde királya)

Hasonlóan, létezik továbbá (bár ritkán találkozunk vele) a **nan** (egyes szám) és **nia** (többes szám) páros a birtokos eset kifejezésére. Mint az **en** esetében, az ilyen birtokos esetek lehetnek határozottak, de ez nem kötelező.

aras nan aran (a király szarvasa)
ion nia erain (a királyok fiai)

Ha egy ilyen birtokos szerkezet második szava mássalhangzóval kezdődik, az általában „elcsúszik”, ún. mutáció történik. Ezeket később tárgyaljuk a 3. és 12. leckékben.

1.2.3. Személyes névmások

A személyes névmások olyan szócskák, mint az „én”, „te” vagy „ő”, amelyek egy főnév helyett állnak a mondatban. A sindarinban legalább néhányuk lehet hangsúlyos vagy hangsúlytalan. Ezt a magyarban másként kell kifejezni, vö. „beszélsz sindarinul” és a hangsúlyos alak: „te vagy aki beszél sindarinul”.

A sindarinban van udvarias (avagy formális) alakja a második személyű névmásoknak, magas rangú (esetleg idegen) személyek megszólításához. Az itt bemutatott alak (**le**) egy quenya jövevényszó, van még az ősi sindarin **de**, **dhe** amelyeket például a másodkorban használtak volna Doriathban.

A nem hangsúlyos sindarin személyes névmások alanyesetben:

Alany	Egyes szám	Többes szám
1. személy	ni (én)	mí (mi)
2. személy	ci (te)	*ci (ti)
2. személy (formális)	*le (Ön)	*le (Önök)
3. személy (hímnem)	ho (ő)	*hy (ők)
3. személy (nőnem)	he (ő)	*hi (ők)
3. személy (semleges)	ha (az)	*hai (azok)

Feltételezhetően a hímnemű (**hy**) és nőnemű (**hi**) alakokat csak akkor használjuk, ha egy csoport csak nőkből (vagy csak férfiakból) áll. Egyébként jobb, ha a **hai** változatot használjuk, mint nemsemleges formát (ahogy a tárgyaknál).

A hangsúlyos névmásoknak csak az egyes számú alakjait ismerjük. Ezek az **im** (én), **ech** (te, informális) és **e**, **est** (ő).

Elképzelhető, hogy a sindarinban nincs explicit létige, legalábbis amíg a szöveggörnyezet egyértelmű. Másrészt a többi igénél a személyes névmást az igeragozás jelzi (lásd 2. lecke), így a legtöbbször nincs is szükség alanyesetű névmásokra. Adódik tehát az ötlet, hogy a személyes névmások explicit kiírása a létige kifejezésének egy módja a sindarin nyelvben:

Im Arwen. (Én Arwen [vagyok].)
 Ce aran. (Te király [vagy].)
 Mí Dúnedain. (Mi Dúnedának [vagyunk].)

Feltételezhetően a többi névmás hasonlóan használható.

1.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
adan (tsz. edain)	ember
aran (tsz. erain)	király
aras (tsz. erais)	szarvas
cabed	ugrás
cuio vae!	istenhozzád! (búcsú)
edhel (tsz. edhil)	tünde
elleth (tsz. ellith)	tünde-leány
Ennorath	Középfölde (szó szerint Belső Vidék)

Sindarin	Magyar
hîr (tsz. hîr)	úr, fejedelem
Imladris	Völgyzugoly
ion (tsz. ion)	fiú, [vkinek] a fia
ma	jó!, kiváló!, helyes!, *igen
mae	jó
mae govannen	isten hozott!
methed	vég, befejezés
naug (tsz. noeg)	törp
nirnaeth	keserű könnyek
peredhel	féltünde
rath (tsz. raith)	út, ösvény
sell (tsz. sill)	leány, [vkinek] a leánya
uin	*nem, én nem, *én nem vagyok

1.4. TENGWAR

1.4.1. Általános megjegyzések

Ahhoz, hogy úgy tudjunk írni sindarin nyelven ahogy a tündék tették volna, meg kell tanulnunk a *tengwar*, a tünde írást. A kezdőknek a leginkább zavaró tény az, hogy egyetlen karakter („têw”) nem feleltethető meg egyetlen hangnak. Ez változik attól függően, hogy milyen „módban” írunk – más tengwar rendszer van a quenya és a sindarin nyelvhez, és még a sindarint is (legalább) két különböző módon lehet írni, amelyeknél ugyanazon jel más-más hangot jelölhet: ezek az *általános mód* (más néven *sindarin tehta mód*) és a *bele-riandi mód*.

Ami viszont mindig ugyanaz, az a karakterek közti kapcsolat, függetlenül a hangértékük-től. A következőkben először az általános módot mutatjuk be, amelyet a tananyag nagy részében használunk.

1.4.2. A 12 alapvető jel

A tengwar rendszer két karakteren alapul, amelyek egy szárból („telcó”) és egy hurokból („lúva”) állnak: ρ és ς . Egy rövid vonal hozzáadásával két további karaktert kapunk, együtt: tinco ρ , parma ρ , calma ς , és quesse ς . Azonban a sindarin tehta módban a calma és a belőle származó karakterek (az anna kivételével) nem használatosak, ezek a quenya leírásához kellenek.

Az általános módban a tinco, parma és quesse hangértékei rendre t, p és k.

Egy második hurok hozzáadásával három további – lágyabb – hangot kapunk. Így képezzük az ando ρ , umbar ρ , és ungwe ς karaktereket, melyek hangértéke d, b és g.

A szárat felfelé meghosszabbítva egy „h”-t adunk a hangokhoz, az eredmény: thule ρ , formen ρ és hwesta ς ; hangértékeik pedig th („pösze” sz), f és ch (mint a skót „Loch”-ban).

Az utolsó három alap karaktert a két fenti módszer kombinálásával kapjuk (a szár meghosszabbításával, és egy hurok hozzáadásával): anto ρ , ampa ρ és unque ς ; hangértékük dh (ð), v és gh (hasonló a fenti ch-hoz).

Végül a következő táblázat adódik:

ᵑ	ᵑ	ᵑ
t	p	k
ᵑ	ᵑ	ᵑ
d	b	g
ᵑ	ᵑ	ᵑ
th	f	ch
ᵑ	ᵑ	ᵑ
dh	v	gh

Az unque ᵑ karaktert rendszerint nem használjuk a sindarin nyelvben, csak más nyelvek (például a fekete beszéd) tehta-módban való írásakor van rá szükség. Ha egy „g” és egy „h” kapcsolódik egymáshoz a sindarinban, akkor külön kell írni őket: ᵑᵑ (és a kiejtés is eltérő).

Az összes tengwa és a neveik megtalálhatóak a B. függelékben.

2. lecke

AZ A-TÖVŰ IGÉK RAGOZÁSA

2.1. PÁRBESZÉD

ႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵႵ ႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵ ႵႵႵႵ ႵႵႵ ႵႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ
 ႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵ ႵႵႵႵႵ ႵႵႵႵႵ

Aduial mi Imladris

Glorfindel: Man anglenna?

Aragorn: Im Aragorn.

Glorfindel: Mae govannen, Aragorn, ci mellon.

Aragorn: Man sad Arwen?

Glorfindel: Ennas mi amrûn. Dortha min adab.

Aragorn revia nan adab. Arwen nan annon.

Arwen: Mae govannen, Aragorn, minno.

Arwen ah Aragorn anglennar i edrain en-falch Imladris.

Arwen: Anor revia nan aegilir. Thinna. Lastog in edhil linno?

Este Völgyzugolyban

Glorfindel: Ki jön?

Aragorn: Aragorn vagyok.

Glorfindel: Isten hozott, Aragorn, te barát vagy.

Aragorn: Hol van Arwen?

Glorfindel: Ott Kelet felé. Ő a házban lakik.

Aragorn a házhoz vándorol. Arwen a kapunál van.

Arwen: Isten hozott, Aragorn, lépj be!

Arwen és Aragorn közelednek a Völgyzugolyi vízmosás széléhez.

Arwen: A nap a hegycsúcsok felé vándorol. Alkonyodik. Hallod a tündék énekét?

2.2. NYELVTAN

2.2.1. Alapvető tények a sindarin igékről

A sindarin nyelvben az igék hozzávetőleg két fő osztályba sorolhatóak.

Az első, nagyobb csoport a „származtatott” igék, amelyek archaikus formájukból különböző toldalékok hozzáadásával jöttek létre (-na, -ia, -da, -tha vagy -ta). Mivel ezek a toldalékok mind (és ezáltal a létrejött igék is) **-a**-ra végződnek, ezért A-tövű igéknek hívjuk őket. Például egy A-ige szótöve: **lacha-** (lángol).

A második, kisebb „alap” avagy „elsődleges” igék csoportja közvetlenül az archaikus alakból származik, mindenféle toldalék nélkül. Ezeknek az igéknek a jelen idejét (és a főnévi igenevüket) az **-i-** kötőhang segítségével képezzük, ezért I-tövű igéknek szokás hívni őket. Egy ilyen ige szótöve például: **ped-** (beszél). Ezzel a második csoporttal részletesebben foglalkozunk az 5. leckében.

Mindkét osztálynak számos alcsoportja van, amelyek főleg a múlt idő képzésében térnek el egymástól.

2.2.2. Az A-igék ragjai

A sindarinban az igéket szám és személy szerint ragozzuk. A ragok:

Alany	Egyes szám	Többes szám
1. személy	-n (én)	-m (mi)
1. személy		-nc (mi)
2. személy	-g (te)	-gir (ti)
2. személy (formális)	*-l (Ön)	*-lir (Önök)
3. személy	- (ő)	-r (ők)

Megfigyelhetjük, hogy egyes szám harmadik személyben nincs rag, ekkor az A-igéknél változatlan a szótő. A különbség a többes szám első személyű **-m** és **-nc** között a következő: az **-m** kizárólagos alak, azaz a beszélő magára és a csoportjára utal, de arra a személyre nem akihez beszél; míg az **-nc** egy „inkluzív” alak, ami magában foglalja a megszólított személyt.

Egyes szám első és második személyben (A-igék esetén) az adódó **-an**, **-ag** toldalékok mindig **-on**, **-og**-ra módosulnak.

A **lacha-** igető ragozása:

lachon (én lángra lobbanok), lachog (te lángra lobbansz), lachal (Ön lángra lobban), lacha (ő lángra lobban)
 lacham (mi lángra lobbanunk), lachanc (mi lángra lobbanunk), lachagir (ti lángra lobbantok), lachalir (Önök lángra lobbannak), lachar (ők lángra lobbannak)

Ha a mondatban explicit szerepel a tárgy, az ige „személytelen” formáját használjuk (azaz nincs személyrag), ami megegyezik a 3. személyű alakkal. Ekkor csak az egyes és többes szám között teszünk különbséget. Rendszerint ez nem zavaró, de problémák adódhatnak, ha az alany egy első vagy második személyű névmás: ekkor látszólag 3. személyű (pedig valójában nincs személyrag):

Arwen linna. (Arwen énekel.)
 Im linna. (Én vagyok, aki énekel.) – nyomatékos változata a következőnek:
 Linnon. (Én éneklek.)

Az *im linnon* (én én-énekelek) és hasonló változatok valószínűleg nem helyesek a sindarin nyelvben.

A dolgok hasonlóan alakulnak többes számban: itt a harmadik személy megegyezik a személyrag nélküli formával ¹:

Edhil linnar. (A tündék énekelnek.)
 Mí linnar. (Mi éneklünk.)

2.2.3. Főnévi igenév

Az A-igék főnévi igenévi alakját úgy kapjuk, hogy az igető **-a** végződését lecseréljük **-o**-ra.

lacha- → lacho (lángolni)
 linna- → linno (énekelni)
 anna- → anno (adni)

laston Arwen linno (hallom Arwent énekelni)

¹Tulajdonképpen az **-r** rag inkább a többes számot jelöli, minthogy valódi személyrag („ők”) lenne. Ebben az esetben lenne egy külön személyrag, a „személytelen” és a tsz. 3. személyű alak pedig nem lenne azonos. Természetesen vannak szövegek, amelyekben **-nt** ragot használunk tsz. harmadik személyben.

Megjegyzem, hogy különböző okokból (amelyek világossá válnak, amint az I-igék tárgyalásához érünk) a sindarin igék felsorolása főnévi igenévi alakjukban nem túl jó ötlet, ezért általában (pongyolán) **linna-** (énekel) formában idézzük az igéket, noha a **linna-** igető nem szerepelhet így sem sindarin szövegben, se nem szabad így lefordítani.

2.2.4. *Felszólító mód*

Az A-igék felszólító módját (a főnévi igenévhez hasonlóan) az **-a** végződés **-o**-ra cserélésével kapjuk. Tehát az A-igéknél a főnévi igenévi és felszólító módú formák megegyeznek, a szövegkörnyezet segítségével kell különbséget tennünk. A felszólító mód ugyanaz attól függetlenül, hogy egy vagy több személyhez szólunk.

lacho (lobbanj lángra!), linno (énekelj!), anno (adj!), minno (lépj be!)

A felszólító mód használható 3. személyben kívánság kifejezésére:

Minno Aragorn! (Aragorn lépjen be!)

Ez azonban tévedés forrása lehet, mert az **Anglenno i aran!** egyaránt jelentheti a következőket: „Megközelítheted a királyt!” vagy „A király közeledhet!”.

2.2.5. *Gerund (-ás, -és végű főnév)*

A gerund olyan főnév, amely egy igéből származik. Az ige által leírt cselekvésre utal. Az A-igéknél a gerundot úgy képezzük, hogy egy **-d** toldalékot adunk az igetőhöz. Ez megfelel a magyar -ás, -és ragoknak.

lacha- (lángol) → lachad (lángolás)
ertha- (egyesít) → erthad (egyesítés)
linna- (énekel) → linnad (éneklés)

A gerund megfelel a magyar -ás, -és végű főnévnek, például „a tündék éneke (éneklése) gyönyörű volt”, nem keverendő a melléknévi igenévvel: „az éneklő tünde” – ez utóbbi egészen más a sindarinban.

A sindarin nyelv sokszor használ gerundot, ahol mi melléknévi igenevet használnánk. A kevés példából képtelenség biztos következtetéseket levonni, hogy milyen szituációban melyik alak részesítendő előnyben.

laston linnad (éneklést hallok)
laston Arwen linnad (hallom Arwen énekét) (egy lehetséges alternatíva)

Az alapján amit tudunk, a gerund majdnem ugyanúgy használható a sindarinban mint a „rendes” főnevek, csak nem tehető többes számba.

2.2.6. *Az „és” használata*

A sindarinban két külön szó van az „és”-re; az egyik feltételezhetően quenya jövevényszó. Az első a sindarin **a**. Ha utána magánhangzó következik, **ah**-ra módosul:

anglennad a dorthad (közeledés és tartózkodás)
Elrond ah Aragorn (Elrond és Aragorn)

Magánhangzóval ezt írhatjuk még így is: **Elrond a Haragorn**. Számos mássalhangzónál ez bonyolult hangváltásokat eredményez, amelyeket részletesen leírnak a 3. leckében. A második szó az **ar**, ami lehet hogy nem okoz ilyen bonyolult változásokat.

2.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
a(h)	és	lacha-	lángol
ar	és	lasta-	hall
adab (tsz. edaib)	ház, épület	linna-	énekel
aeglir (tsz. aeglir)	hegycsúcs-láncolat	man?	ki?, mi?
adual	este, alkony	man sad?	hol? [mely helyen]
amrûn	Kelet	mellon (tsz. mellyn)	barát
anglenna-	közelít	mi	-ban, -ben
anna-	ad	min	a(z) ... -ban, -ben
annon	kapu	minna-	belép
Anor	nap	na	... felé, ... -nál
dortha-	tartózkodik, lakik	nan	a(z) ... felé, ... -nál
edrain (tsz. edrain)	[vmi] szél[e], határ	revia-	vándorol
ennas	ott	thinna-	alkonyodik
falch (tsz. felch)	szakadék		

2.4. TENGWAR

2.4.1. Újabb mássalhangzók

A telcô (szár) lerövidítésével két újabb csoport karaktert képezhetünk. Azonban a hangok szabályos sémája kicsit szétesik.

Egy lúvából (hurokból) képezhető az ore \mathfrak{r} , vala \mathfrak{w} és wilya \mathfrak{w} . A sindarinban csak az első kettőt használjuk, a hangértékük r és w.

Két lúva használatával kapjuk a numen \mathfrak{rn} , malta \mathfrak{mw} és nwalme \mathfrak{rn} tengwákat. Az első kettő hangértéke rendre n és m. A nwalme hangértéke ñ, amely úgy ejtendő mint az angol „ring” szóban. Ez a tengwa csak a szavak elején vagy végén használható, a szavak belsejében található ng-t mindig két külön karakterként írjuk, és más a kiejtése is.

Mindezt hozzáadhatjuk a táblázatunkhoz:

\mathfrak{r}	\mathfrak{w}	\mathfrak{w}
r	w	-
\mathfrak{rn}	\mathfrak{mw}	\mathfrak{rn}
n	m	ñ

2.4.2. Magánhangzók

Az itt leírt általános módban a magánhangzókat ékezetek (tehták) jelölik a mássalhangzók felett. Olvasás közben először a felső magánhangzót kell kiolvasni, és utána az alatta levő

mássalhangzót (ez különbözik a quenyától, ahol pont fordítva van).

A tehták: ^ha, [˘]e, [˙]i, [˘]o és [˘]u.

Néha (mint ahogy a gyűrűn levő feliraton) az „o” és „u” jelek fel vannak cserélve: ez valószínűleg összefügg azzal a kérdéssel, hogy melyik szerepel gyakrabban egy nyelvben, és melyiket könnyebb leírni. Azonban a sindarin írásakor nem nagyon kell törődnünk ezzel.

A sindarinban az „y” (hangértéke ü) is magánhangzónak számít, és tehtával írjuk: [˘]y.

A sindarin kettőshangzóknál (ai, ei, ui, ae, oe és au, minden más magánhangzó kombináció két külön hangot jelöl, és nem kettőshangzó) a következő konvenciót kell követni: az első magánhangzót tehtával kell írni, a másodikat pedig tengwával. Erre használható a [˘]c az i-hez, [˘]l az e-hez és [˘]o az u-hoz mint „hordozó”. Például az ae kombinációt így kell írni: [˘]l.

Néha egy szó magánhangzóra végződik, vagy két (nem kettőshangzót alkotó) magánhangzó követi egymást. Ebben az esetben nincs másállhangzó, amelyre a tehtát tehetnénk, hanem a rövid „támasz”, az [˘]t használható helyette, aminek nincs hangértéke.

Más esetekben, ha egy hosszú magánhangzót kellene jelölni, a tehtát egy hosszú támaszra kell írni: [˘]l. Ez a jel szintén nem képvisel semmilyen hangot.

Példák:

āā· p̄j̄r̄· ā̄t̄q̄ā̄r̄m̄· p̄ā̄r̄ā̄ p̄ā̄j̄r̄· ā̄ā̄ā̄
 aran (király), t̄iw (jel), Aragorn, Barad-dûr, Moria

3. *lecke*

A LÁGY MUTÁCIÓ (LENÍCIÓ)

3.1. PÁRBESZÉD

ᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁ

ᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁ ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

ᄁᄁ ᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁ ᄁᄁᄁᄁᄁᄁ

Darthad Ithil

Arwen ah Elrond *d*harthar orthad en Ithil. Dîn mi Imladris.

Elrond: Man Aragorn?

Arwen: Ho Dúnadan.

Elrond: In edhil – hai edhil. In edain – hai edain.

Arwen: I 'ardh prestannen. Mathon *ch*west mi amrûn.

Elrond: Lasto i beth nîn, Arwen: I venn fair.

Arwen: Sui galadh a *th*awar.

A holdra várva

Arwen és elrond várnak a holdfelkeltére. völgyzugolyban csend honol.

Elrond: Kicsoda Aragorn?

Arwen: Egy Dúnadán.

Elrond: A tündék – tündék. Az emberek – emberek.

Arwen: A világ megváltozott. Szellőt érzek keleten.

Elrond: Halld szavam, Arwen. Az ember halandó.

Arwen: Mint fa és erdő.

3.2. NYELVTAN

3.2.1. Általános tudnivalók

A hangzás és a szavak sajátos „folyama” fontos a sindarin nyelvben. Ez vezetett a mássalhangzó mutációnak nevezett jelenséghez – a szavak első mássalhangzója gyakran megváltozik, hogy dallamosabb legyen a beszéd. Ez különösen azokra a szavakra igaz, amelyek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, például a határozott névelő és az őt követő főnév, vagy az előjárósavak a főnevek előtt.

Történelmi szempontból a mássalhangzó mutációk oka a hangok fejlődése a primitív tündétől a sindarinig. Ezek a mutációk tükrözik a szavakon belüli változásokat, amelyeket úgy képzelhetünk el, mintha például a határozott névelő majdnem a szó részévé válna. Példaként a primitív tünde „apa” szó az **atar**. A sindarinban ez **adar** lesz, ami azt mutatja hogy magánhangzó után a **-t- -d-**re változik. Ugyanez a változás történik az olyan szavaknál mint a **tawar** (erdő), ami **t-**vel kezdődik és határozott névelőt teszünk elé: az *i tawar i dawar* vagy **iDawar** lesz.

Ez a tanulóknak gondot okoz, mert a szójegyzékek általában a szavak első betűje szerint vannak sorba rendezve. Ha megváltozik, valamelyest tisztában kell lenni vele ez hogyan működik, mielőtt meg tudunk keresni egy szót. Lássuk, ez hogyan működik a gyakorlatban.

Vegyük például a **saew** (méreg) és **haew** (szokás) szavakat. A mássalhangzómutáció egyik szabálya szerint az **s-**ből **h-** lesz bizonyos körülmények közt, ezek egyike a határozott névelő (**i**) egyes száma. Így tehát „a méreg” **i haew**, nem pedig *i saew*. A gyakorlott sindarin tanuló nem fenyegeti a veszély, hogy „szokás”-t fordít „méreg” helyett, mert egy másik szabály szerint a **h- ch-**ra változik. Ezért a szokás nem lehet méreg, mert **i chaew** lesz belőle (azonban ez nem mindig segít, néha csak a szövegkörnyezetre támaszkodhatunk). Ebből következik, hogy alaposan kell ismerni a mutációkat ahhoz, hogy a megfelelő szót találjuk meg a szótárban.

A mássalhangzó mutációknak több fajtája van: lágy, nazális, kevert, szünet és folyékony. De ezek csak szakkifejezések, a kellő időben tárgyaljuk őket. Most csak a leggyakoribbal foglalkozunk, a lágy mutációval.

A mutációkat két csoportra oszthatjuk: fonológiai (két szó kapcsolódásakor mássalhangzó változások) és nyelvtani (nem szavak váltják ki, hanem a megváltoztatott szó nyelvtani szerepét mutatják a mondatban). Ezekkel a 15. és 21. leckében foglalkozunk. Pillanatnyilag kijelenthetjük, hogyha a fonológiai és a nyelvtani mutáció „versenyre kel”, a fonológiai kerekedik felül. Egy szó egyszerre csak egy mutáció alanya lehet, nem változhat kétszer különböző okokból. Később majd láthatunk erre példákat.

3.2.2. A mutáció szabályai

A lágy mutáció (hanglágylás) gyakran előfordul a sindarin nyelvben. Ahogy a neve is mutatja, a szó eleji „kemény” mássalhangzók „lágyl”-ra változnak. A lágy mutáció a következő helyzetekben fordul elő:

1. Az egyes számú határozott névelőt (**i**) követő főnév mutálódik.
2. Egy főnévre vonatkozó melléknév a végén (nem az elején) gyakran mutálódik.
3. A főnév előtt szereplő melléknév okozhat mutációt a főnévben.
4. Az ige után (amelyre vonatkozik) írt határozószó mutálódhat.
5. Az igeire vonatkozó és eléje írt határozószó mutációt okoz az igében.
6. A közvetlen tárgy (függetlenül attól, hogy tárgyeset vagy részes eset) mutálódik.
7. A mondat alanyát közvetlenül követő ige változhat.
8. Összetett szóban a második szó gyakran lágyl.

A legtöbb szabályt ezek közül csak azért soroltuk itt fel, hogy teljes legyen a kép – később részletesebben megvizsgáljuk a következményeiket (lásd 15. lecke). Továbbá érdemes megemlíteni, hogy sok szabály opcionális – például a sindarin szövegekben található főnevet követő mellékneveknek csak körülbelül a fele mutálódik ténylegesen.¹

Most nézzük a hatodik és hetedik szabályt röviden:

A következő mondatban az ige (**pada**) közvetlenül követi az alanyt (Aragorn), ezért mutálható.

Aragorn bada na Imladris. (Aragorn Völgyzugolyba megy.)

Viszont az alábbi mondatban az **aran Gondor** betolakodik az alany és az ige közé, így nem látunk mutációt.

Aragorn aran Gondor pada na Imladris.
(Aragorn, Gondor királya Völgyzugolyba megy.)

Laston venn. (Hallok egy embert.)

Itt a **benn** szó lágy mutáció alanya, mert tárgyesetű. Bár a részeshatározókat általában máshogy fejezzük ki a sindarin nyelvben (az **an** előljáróval), néha a részes esetű tárgyat is hasonlóan írjuk:

Annon chammad vellon. (Ruhát adok egy barátomnak.)

Ahogy már említettük, egy szó csak egyszer mutálódhat, ha például a **tawar** (erdő) a mondat közvetlen tárgyaként szerepel, az eredmény a szabályok szerint **dawar**. Azonban, ha most használjuk a határozott névelőt, az eredmény **i dawar** lesz, nem pedig *dhawar*. Még ha a kifejezés a mondat közvetlen tárgya is, a lágylást csak egyszer lehet alkalmazni.

Az egyedi mássalhangzók a következőképpen változnak a lágylás során:

p- → b-, t- → d-, c- → g-:

pân (deszka) → i bân (a deszka)
tawar (erdő) → i dawar (az erdő)
calad (fény) → i galad (a fény)

¹Ebben a tananyagban ezt az a tény fogja tükrözni, hogy néha a szövegekben szereplő alakok nem lágylanak. Általában az a kritérium, hogy mi hangzik jobban.

b- → **v-**, **d-** → **dh-**:

benn (ember) → i venn (az ember)
daw (sötétség) → i dhaw (a sötétség)

a **g-** eltűnik:

galadh (fa) → i 'aladh (a fa)
glam (zaj) → i 'lam (a zaj)

h- → **ch-**, **s-** → **h-**, **m-** → **v-**:

hammad (ruházat) → i chammad (a ruházat)
salph (leves) → i halph (a leves)
mellon (barát) → i vellon (a barát)

hw- → **chw-**:

hwest (szellő) → i chwest (a szellő)

az **f-**, **th-**, **n-**, **r-** és **l-** mássalhangzók változatlanok maradnak:

fen (küszöb) → i fen (a küszöb)
thond (gyökér) → i thond (a gyökér)
nath (szövet) → i nath (a szövet)
rem (háló) → i rem (a háló)
lam (nyelv [mint testrész]) → i lam (a nyelv)

a hangtalan **rh-** és **lh-** valószínűleg **thr-** és **thl-** lesz:

rhaw (hús) → i thraw (a hús)
lhûg (kígyó) → i thlûg (a kígyó)

De változhatnak (különösen később, vagy emberi használatban) **r-** és **l-re**:

rhaw (hús) → i raw (a hús)
lhûg (kígyó) → i lûg (a kígyó)

A következő szavak, előtagok szintén lágy mutációt okoznak:

ab, **adel**, **am**, **ath-**, **athra-**, **be**, **dad**, **dî**, **go-/gwa-**, **na**, **nu/no**, **trî/tre-**, **ú-** és **av-/avo**. Ezekről a későbbi leckékben lesz szó.

3.2.3. Mássalhangzó változások az „és” után

Ahogy az előző leckében jeleztük, az **a-** (és) szintén megváltoztatja az utána álló szó kezdő mássalhangzóit. Azonban ez történelmi szempontból nem ugyanaz, mint a lágy mutáció. A késői sindarinban (vagy emberi használatban) láthatunk egyszerűen **a-t** követő lágyulást is.

p- → **ph-**, **t-** → **th-**, és **c-** → **ch-**:

tawar (erdő) → galadh a thawar (fa és erdő)
pâan (deszka) → thond a phân (gyökér és deszka)
calad (fény) → dîn a chalad (csend és fény)

l- → **lh-**, **r-** → **rh-**:

lam (nyelv) → rhaw a lham (hús és nyelv)
rem (háló) → nath a rhem (szövet és háló)

Az ősi sindarinban a **gw-** is **w-** lesz, de a harmadkorban ez a szabály már nem érvényes. Minden egyéb mássalhangzó változatlan marad.

3.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
benn (tsz. binn)	ember	lhûg (tsz. lhÿg)	kígyó
calad (tsz. celaid)	fény	matha-	érez
daw	sötétség	nath (tsz. naith)	szövet
dîn (tsz. dîn)	csend	nîn	a(z) enyém
dôl (tsz. dÿl)	fej	orthad	felkelés (fn)
dartha-	vár	pân (tsz. pain)	deszka
fair (tsz. fîr)	halandó (fn)	peth (tsz. pith)	szó
fen (tsz. fin)	küszöb	prestannen	megváltozott
galadh (tsz. gelaïdh)	fa	rem (tsz. rim)	háló
gardh (tsz. gerdh)	világ	rhaw (tsz. rhoe)	hús, test
glam (tsz. glaim)	zaj, lárma	salph (tsz. selph)	leves
hammad (tsz. *hemmaid)	ruházat	sui	mint, amilyen
hwest (tsz. hwist)	szellő	tawar (tsz. tewair)	erdő
Ithil	hold	thond (tsz. thynd)	gyökér
lam (tsz. laim)	nyelv		

3.4. TENGWAR

3.4.1. Még több mássalhangzó

A tengwák rendszere több olyan mássalhangzót tartalmaz, amelyek nem a telcóból és lúvából származnak. Ezek a silme ʒ, silme nuquerna ȝ, lambe ʒ̣, rómen ȝ̣, hwesta sindarinwa ɖ és hyarmen λ. A hangértékeik sz, sz, l, r, hw és h. Így az általános módhoz szükséges teljes táblázat:

ʀ	ʀ̣	ȝ	ʀ	ʀ̣	ʒ̣
t	p	k	r	w	-
ʀ̣	ʀ̣̣	ȝ̣	ʀ̣	ʀ̣̣	ʒ̣̣
d	b	g	n	m	ng
ʒ̣	ʒ̣̣	ɖ	ʒ̣	ȝ̣	ɖ̣
th	f	ch	s	s	hw
ʒ̣̣	ʒ̣̣̣	ʒ̣̣̣	ȝ̣̣	λ	ʒ̣̣̣̣
dh	v	gh	r	h	l

3.4.2. Az „r” és „s” írása

Észrevettük, hogy az „r” és „s” karakterekből kettő van. Melyiket is kellene előnyben részesíteni? Általában szebb, ha a szavak végét a „zárt” *óre*val zárjuk le, mint az inkább nyitott *rómennel*, és ugyanezen okból használjunk silme nuquerna-t a silme helyett. Ezenkívül a nuquerna változatokat használjuk akkor is, ha tehta van a tengwa felett – egyszerűen több hely marad a tehtának, ha silme nuquerna-t írunk silme helyett.

3.4.3. A határozott névelő

Ha egy főnév előtt határozott névelő áll, és mássalhangzóval kezdődik, akkor a névelőt általában nem egy külön rövid támaszra írjuk (mint abban az esetben, ha a főnév magánhangzóval kezdődik), hanem rögtön a kezdő mássalhangzóra tehtaként. Például: i **aran** (a király), de **iVellon** (a barát).

3.4.4. Írásjelek

A tengwar írásrendszer nem tartalmazza az ismert, szokásos írásjeleket. Viszont a szüneteket jelezhetjük pontokkal: a rövid egy pont ·, a hosszabb két pont : és új mondatot vagy bekezdést általában négy ponttal ∴ zárunk le. Valószínűleg ezeket a vesszőhöz, pontosvesszőhöz és ponthoz hasonlóan használhatjuk. Továbbá van kérdőjel ʒ és felkiáltójel ¡ is.

3.4.5. Példák

 · · · · ·

Aragorn, Legolas, Galadriel, Gimli, Perhael, Eirien

4. lecke

TÖBBES SZÁM ÉS NAZÁLIS MUTÁCIÓ

4.1. SZÖVEG

Ṫá m̄

Ṫá m̄ mi d̄hʹaʹṪá· Ṫd̄ Ṫh̄i· m̄na Ṫr̄a· ṪaṪh̄i Ṫá·
 ī naṪh̄i naʹna· ṪaṪaʹṪ Ṫh̄i· h̄e· na· Ṫá·na ṪaṪī
 h̄i· na· h̄i· Ṫá· m̄· Ṫ· Ṫ·na ṪaṪh̄i· m̄na m̄h̄i
 ī Ṫna·na ī m̄h̄i· m̄na Ṫh̄i Ṫi· Ṫ· na Ṫd̄ h̄i· na Ṫá·na·

Lui ym

Lui ym mi Chithaeglr. Yrch reviar min eryd. Dravar ’elaidh a narthar noer. Droeg athradar i *thewair*. In edain ’rogar a phadar na i *thelaith*. I *miss* ah i *chín* egleghiar. I *minn* mabar dhring a ’rynd a maethar. Binn rim gwannar ah in yrch farar in edain.

Rossz idők

Rossz idők járnak a Köd-hegységben. Orkok vándorolnak a hegyekben. Fákat vágnak ki, és tüzeket lobbantanak. Farkasok szelik át az erdőket. Az emberek félnek, és az alföldekre menekülnek. A nők és gyermekek száműzetésbe vonulnak. Az emberek pörölyöket, bunkósbotokat ragadnak, és harcolnak. Sok férfi meghal, és az orkok üldözik az embereket.

4.2. NYELVTAN

4.2.1. Többes szám

Az előző leckében találkoztunk olyan helyzettel, ahol a szavak kezdő mássalhangzói megváltoztak. Most, a többes szám tárgyalásánál hasonló jelenség figyelhető meg: a szó magánhangzói megváltoznak, méghozzá oly módon, hogy „hasonlóbbak” lesznek a szóvégi többes számot jelölő **-i**-hez (ami az ó-sindarin nyelvben is megvolt). Ezt másképpen *i*-vonzásnak hívjuk. Ennélfogva ó-sindarinul az **aran** (király) többes száma **arani** volt, ami megváltoztatta a magánhangzókat a hasonlóbb **ereini** alakra. A harmadkori sindarinban az összes szóvégi magánhangzó elveszett, és a szó újra **erain**-ra változott, ami most a többes száma. Az egyedi magánhangzók a következőképpen változnak (vegyük észre, hogy a sindarinban az **y** is magánhangzónak számít):

az **a** utolsó szótagban **ai** lesz, a többi szótagban **e**:

barad (torony) → beraid (toronyok)
 aran (király) → erain (királyok)

Némiképp kivételesen, ha a szóvégi **a-t -r-, -l-** és egy **h**-szünet követi, azaz ilyen kombinációk: **-lph, -rph, -lch, -rch, -lth, -rth, -ldh** vagy **-rdh**, akkor a szóvégi **a e**-re, vagy néha **ei**-re változik helyette:

salph (leves) → selph (levesek)
 gardh (birodalom) → gerdh (birodalmak)
 falch (szakadék) → felch (szakadékok)
 alph (hattyú) → eilph (hattyúk)

az **e** utolsó szótagban **i** lesz, minden más szótagban változatlan (**e**):

edhel (tünde) → edhil (tündék)
 hên (gyerek) → hîn (gyerekek)

az **i** sosem változik:

Ithil (hold) → Ithil (holdak)

az **o** utolsó szótagban **y** (néha **e**) lesz, más szótagokban **e**:

orod (hegy) → eryd, ered (hegyek)
 orch (ork) → yrch (orkok)

a rövid **u y** lesz minden szótagban, a hosszú **û** pedig **ui** az utolsó szótagban:

tulus (nyárfa) → tylys (nyárfák)
 dûr (sötét) → duir (sötét) (tsz.)

az **y** nem változik:

yIf (ivókupa) → yIf (ivókupák)

az **io y** lesz:

thalion (hős) → thelyn (hősök)

az **au** kettőshangzó **oe**-re változik, ez áll a szóvégi **-aw**-ra is (ami ugyanaz a hang):

draug (farkas) → droeg (farkasok)
 rhaw (test) → rhoe (testek)

az **ie i** lesz az utolsó szótagban:

miniel (tünde az első házból) → minil (tündék az első házból)

minden más kettőshangzó változatlan marad:

aew (madár) → aew (madarak)

Természetesen ezen szabályok kombinációi is helyesek:

annon (kapu) → ennyn (kapuk)

pennas (történelem) → pennais (történelmek)

4.2.2. *Nazális mutáció*

Ha a többes szám előtt határozott névelő áll, új probléma merül fel: az **in** egy újabb fajta mutációt, úgynevezett nazális mutációt okoz. Ez másképp változtatja meg a szavak kezdő mássalhangzóit, mint a leníció. Gyakran egy **-n** asszimilálódik a követő szóba, és megváltoztatja a kezdő mássalhangzót.

A nazális mutáció kevésbé gyakori, mint a lágyulás. Leggyakrabban a következő három szócska váltja ki: az **in** többes számú névelő és az **an**, **dan** elöljárók (amelyekkel későbbi leckében foglalkozunk).

Az egyes mássalhangzók a következő minta szerint változnak:

p- → **ph-**, **t-** → **th-**, **c-** → **ch-**:

pân (deszka) → i phain (a deszkák)

tawar (erdő) → i thewair (az erdők)

calad (fény) → i chelaid (a fények)

a **b-** és **d-** **m-**-re és **n-**-re módosul, de a **dr-** változatlan marad:

benn (ember) → i minn (az emberek)

daw (sötétség) → i noe ([a sötétségek])

draug (farkas) → in droeg (a farkasok)

a **g-** **ng-**-re módosul, kivétel ha a **gl-**, **gr-** vagy **gw-** kombinációkban fordul elő, mert akkor nem mutálódik:

galadh (fa) → i ngelaidh (a fák)

grond (bunkósbót) → in grynd (a bunkósbótok)

h- → **ch-**, **hw-** → **'w-**:

hammad (ruházat) → i chemmaid (a ruházatok)

chwest (szellő) → i 'wist (a szellők)

az **f-**, **l-**, **m-**, **n-**, **r-**, **s-** és **th-** nem változik, azonban a névelő **i** -re egyszerűsödik, vagy **r-** esetén **idh** lesz:

fen (küszöb) → i fin (a küszöbök)

lam (nyelv) → i laim (a nyelvek)

mellon (barát) → i mellyn (a barátok)

nath (szövet) → i naith (a szövetek)

rem (háló) → idh rim (a hálók)

salph (leves) → i sailph (a levesek)

thond (gyökér) → i thynd (a gyökerek)

lh- → thl-, rh- → thr-:

lhug (kígyó) → i thlyg (a kígyók)
rhass (szakadék) → i thress (a szakadékok)

4.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
alph	hattyú	hên	gyerek
aew	madár	lû	idő
athrad-	keresztéz	maba-	megragad, megfog
barad	torony	maetha-	harcol
bess	nő	nartha-	fellángol
draug	farkas	orch	ork
drava-	vág (fejszével)	pada-	megy
dring	kalapács	rim	sok
egledhia-	száműzetésbe vonul	talath	síkság
fara	vadászik	thalion	hős
grog-	fél	tulus	nyárfa
grond	bunkósbót	um	rossz, gonosz
gwanna-	meghal, eltávozik		

4.4. TENGWAR

4.4.1. Néhány különlegesség

Több olyan sajátossága van az általános módnak, amit egy tengwarral írónak ismernie kell.

Ha egy \sim (tilde) szerepel t, d, th, dh vagy n felett, az egy további n hangot jelez. Például: ᑎᑎᑎᑎᑎ **Gondor**. Ha a hullámvonal p,b,f, v vagy m felett jelenik meg, plusz m hangot jelöl. Végül, ha c, g, ch, gh, vagy ñ tetején találkozunk vele, egy további ñ-re utal.

Amennyiben a tengwa alatt egy $_$ (vonal) van, akkor megkettőzi a felette jelölt hangot (kivéve a nazális és az s hangokat). Például ᑎᑎᑎᑎᑎ **mellon** (barát). Egy szó belsejében az aláhúzott formen (\underline{b}) azonban ph-t jelöl. Szóvégi ph vagy f szavakon belül az \underline{b} tengwával írható, a szóvégi f pedig \underline{b} . A dupla ss írásához nem húzunk vonalat, hanem az esse (nuquerna) tengwát használjuk: ᑎᑎᑎᑎᑎ vagy ᑎᑎᑎᑎᑎ .

Ha egy w kapcsolódik a hanghoz, azt írhatjuk a \sim tehtával, például ᑎᑎᑎᑎᑎ **Arwen**. De ha túl sok tehta kerülne egymásra, akkor a ᑎ is használható.

Hogyha egy szó az i és egy magánhangzó kombinációjával kezdődik, akkor a kezdő i-t az ᑎ reprezentálja: ᑎᑎᑎᑎᑎ **iaur** (öreg). Ha egy szó vége -aw, -au-ként kell olvasni és írni szintúgy: ᑎᑎᑎᑎᑎ **naw** (gondolat).

4.4.2. Példák

ᑎᑎᑎᑎᑎ · ᑎᑎᑎᑎᑎ · ᑎᑎᑎᑎᑎ · ᑎᑎᑎᑎᑎ · ᑎᑎᑎᑎᑎ · ᑎᑎᑎᑎᑎ

grond (bunkósbot), lembas (útikenyér), linnod (rövid vers), rohirrim, gwedh (kötelék, bilincs), hwest (szellő)

4.4.3. A belerandi mód

Hogy lássuk a különbséget a kétféle írásmód között, itt egy rövid bevezető a belerandi módhoz.

Ebben az írásmódban a magánhangzókat nem tehták jelölik, hanem teljes tengwák, így a $\text{C} \cdot \text{A} \cdot \text{I} \cdot \text{C} \cdot \text{O}$ rendre az a,e,i,o és u. Ebben a módban az Aragorn írása $\text{Cyc} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C}$.

Ha egy hosszú magánhangzót kell jelezni, egy andaith („hosszújel”) használatos: $\text{p} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C}$ $\text{p} \text{a} \text{d} \text{C} \text{C}$ Barad-Dûr.

Továbbá az m, n és y tengwák jelentése megváltozik: az m m, az n n és az y y lesz (ebből nyilvánvalóan következik, hogy az r hangot mindig rómennel írjuk ebben a módban).

Az nn jelölése númen m , az mm Malta m , azonban az ll egyszerűen a lambe kétszer, például: $\text{m} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C}$ **mellon** (barát), de $\text{C} \text{m} \text{C} \text{C} \text{C}$ **annon** (kapu).

A tehta módbeli tilde jelölést nem használjuk a w-tehta C kivételével, amelynek ugyanaz a funkciója: $\text{C} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C}$ **gwanna** (ő meghal).

4.4.4. Példák

A Mória kapuján látható felirat kezdete belerandi-mód szerint:

$\text{A} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M} \text{A} \text{R} \text{A} \text{N} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M} \text{A} \text{R} \text{A} \text{N} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M} \text{A} \text{R} \text{A} \text{N} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M}$

és tehta módban:

$\text{A} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M} \text{A} \text{R} \text{A} \text{N} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M} \text{A} \text{R} \text{A} \text{N} \text{M} \text{O} \text{R} \text{I} \text{A} \text{M}$

Ennyn durin aran moria: Pedo mellon a minno!

Felismered ezt az írást? Általános módban van, de más stílusú karakterekkel:

$\text{P} \text{E} \text{D} \text{O} \text{M} \text{E} \text{L} \text{L} \text{O} \text{N} \text{A} \text{M} \text{I} \text{N} \text{N} \text{O} \text{!}$
 $\text{P} \text{E} \text{D} \text{O} \text{M} \text{E} \text{L} \text{L} \text{O} \text{N} \text{A} \text{M} \text{I} \text{N} \text{N} \text{O} \text{!}$

5. lecke

AZ I-TÖVŰ IGÉK RAGOZÁSA

5.1. PÁRBESZÉD

Únani

Üçögün İ qırbırınç yixniñ mañ tıqın xırbıyğ. Üçögün
qıñna rıñnı nağı nañnı xırbınç.

Yaynı qırbırınç. rıyı bını!

Qırbırınç rıyı xırbınç!

bın rıyı nañnı bırınç İ nañnı rıñnı.

ıñnı bırınç qırbırınç bırınç. rıñnı nañnı rıñnı tıyınç.

bın rıyınç mañ xırbıyğ.

Qırbırınç bırınç qırbırınç bırınç. rıñnı nañnı nañnı!

qırbırınç qıñna mañ dıyınç İ qıñna.

Yaynı bını!

Qırbırınç bırınç bırınç. bırınç bını.

Siniath

Aragorn a Glorfindel reviar na 'lained Imladris. Aragorn gën adan neri nan aeglr.

Aragorn: Glorfindel, tiro venn!

Glorfindel: Daro ah anglenno!

I venn bada nan edhel a nan adan.

Eobhan: Mae govannen! Im Eobhan. Tegin hiniath an Elrond. Man rãd na Imladris?

Glorfindel: Mae Govannen! Imladris nan harad. Noro!

Glorfindel cën na chaered a gîr.

Aragorn: Man?

Glorfindel: Mathon vorn... Ephedinc i venn.

Hírek

Aragorn és Glorfindel Völgyzugoly határán vándorolnak. Aragorn egy embert lát futni a hegyeknél.

Aragorn: Glorfindel, nézd, egy ember!

Glorfindel: Állj meg, és gyere közelebb!

A férfi odamegy a tündéhez és az emberhez.

Eobhan: Isten hozott! Eobhan vagyok. Híreket hoztam Elrondnak. Melyik út visz Völgyzugolyba?

Glorfindel: Isten hozott! Völgyzugoly délre van. Fuss!

Glorfindel a távolba mered, és megborzong.

Aragorn: Mi az?

Glorfindel: Sötétséget érzek... Követjük az embert.

5.2. NYELVTAN

5.2.1. Általános megjegyzések

Az A-igékkel ellentétben az I-igék a csupasz tövükre végződnek, azaz mássalhangzóra. Egy példa ilyen igére a **ped-** (beszél). Jelen időben az igetöveket az **-i-** magánhangzó köti össze a ragokkal, ezért hívjuk őket I-tövű igéknek. Az A- és I-igéktől eltekintve számos rendhagyó ige van a sindarin nyelvben, amelyek a múlt idő képzésében térnek el. Az átmenetek az A- és I-igecsoportok között (más néven analogikus formák) szintén elég gyakoriak. Azonban jelen időben minden ige kezelhető A- vagy I-igeként.

5.2.2. Az I-tövű igék személyragjai

Az A- és I-igék személyragjai megegyeznek, az egyetlen különbség a (rag nélküli) egyes szám harmadik személy. Itt a magánhangzó meghosszabbodik, ha az I-ige csak egy szótagból áll. Ahogy már említettük, az igetövet és a ragokat az **-i-** kötőhang kapcsolja össze.

Alany	Egyes szám	Többes szám
1. személy	-n (én)	-m (mi)
1. személy		-nc (mi)
2. személy	-g (te)	-gir (ti)
2. személy (formális)	*-l (Ön)	*-lir (Önök)
3. személy	- (ő)	-r (ők)

A **ped-** ragozása:

pedin (én beszélek), pedig (te beszélsz), pedil (Ön beszél), pêd (ő beszél)
pedim (mi beszélünk), pedinc (mi beszélünk), pedigir (ti beszéltek), pedilir
(Önök beszélnek), pedir (ők beszélnek)

Azonban mint a többes szám esetében, az **-i-** megváltoztatja a magánhangzókat az **i-vonzás** szabályainak megfelelően; az **a-**ból és **o-**ból **e** lesz, így tehát a **tol-** (jön) ragozása:

telin (én jövök), telig (te jössz), telil (Ön jön), tól (ő jön)
telim (mi jövünk), telinc (mi jövünk), teligir (ti jöttök), telilir (Önök jönnek),
telir (ők jönnek)

Végül a **dar-** (megáll):

derin (én megállok), derig (te megállsz), deril (Ön megáll), dâr (ő megáll)
derim (mi megállunk), derinc (mi megállunk), derigir (ti megálltok), derilir
(Önök megállnak), derir (ők megállnak)

5.2.3. Főnévi igenév

Az I-igék főnévi igenévi alakját úgy képezzük, hogy (az **i-vonzás** figyelembevételével) egy **-i** toldalékot adunk a kérdéses szónak. (Az eközben fellépő **i-vonzás** az oka, hogy miért nem jó ötlet a sindarin igéket a főnévi igenévi alakjukban listázni.)

pedi (beszélni), neri (futni), teli (jönni), peli (elhervadni), firi (meghalni)

5.2.4. Felszólító mód

Az I-igék felszólító módbeli alakját az igetőhöz toldott **-o-**val képezzük:

pedo (beszélj!), noro (fuss!), tolo (gyere!), pelo (száradj el!), firo (halj meg!)

A használata megegyezik az A- és I-igék esetén.

Tolo Aragorn! (Aragorn jöjjön!)

5.2.5. Gerund (-ás, -és végű főnév)

A gerund alakot az I-igék tövéhez kapcsolt **-ed** toldalékkal kapjuk meg:

cab- (ugrik) → cabed (ugrás)
cen- (lát) → cened (látás)
glir- (elbeszél) → glired (elbeszélés)

A sindarinban gyakran használunk gerundot főnévi igenévi alak helyett. Azonban a főnévi igenévként használt gerund a mondat tárgyaként sem esik át lágy mutáción:

cenin toled i aduial (látom az este jövetelét)

Viszont a főnévként álló gerund valószínűleg főnévként kezelendő, és mutálódik, lásd az apró különbséget:

cenin doled en aduial (látom a jövetelét az estének)

5.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
aphad-	követ	harad	Dél
an	-ért, -nak, -nek	morn	sötétség
cen-	lát	nor-	fut
dar-	megáll	ped-	beszél
*fir-	meghal	pel-	elhervad, elszárad
gir-	megborzong	siniath	hír, üzenet
gland	határ	tir-	figyel
glir-	énekel, előad	tog-	hoz
haered	távolság	tol-	jön

5.4. TÁRSALGÁS – ÜDVÖZLÉSEK

Ha tündékkal találkozol, jó ha ismersz néhány alapvető frázist a köszöntésre és búcsúzásra. Rendszerint köszönni így szokás:

Mae govannen! (Isten hozott! Üdvözöllek!)

Ha inkább hivatalosabb köszönést szeretnél, megpróbálkozhatsz a formális személyes névmással:

Le suilon! (Üdvözlöm Önt!)

Vagy ha történetesen jobban ismered a tündét, így:

Gen suilon! (Üdvözöllek téged!)

Próbálkozhatsz még ezzel:

Ai! (Üdvözlet!)

Bemutatkozáshoz::

Im N.N. (Én X.Y. vagyok.), Estannen N.N. (Engem X.Y.-nak hívnak)
vagy Nin estar N.N. (Ők X.Y.-nak neveznek.)

De használhatod ezt a formát is:

I eneth nîn N.N. (Az én nevem N.N.)

Ha szeretnéd megtudni egy tünde nevét, megkérdezheted:

Man i eneth lîn? (Mi az Ön neve?)

Mivel még nem tudod a másik személy nevét, jobb ha a formális alakot használod.

Ha készülsz menni, a következőképp búcsúzhatsz:

Cuio vae! (Istenhozzád!)

vagy ha sokkal formálisabban szeretnél:

Namarië. (Istenhozzád!)

Azonban ez nem sindarin, hanem quenya, egy ősi tünde nyelv. A sindarin megfelelője így nézhet ki:

*Novaer! (Istenhozzád!)

Athrabeth

Eobhan dartha min tham a Glorfindel pada na Elrond.

Glorfindel: Benn aníra annad hiniath.

Elrond: Aníron i venn minnad.

Eobhan: Mae govannen, Elrond. Edain o Chithaeglir anírar i dulu in edhil. Amarth `ortheb presta ven. Yrch elaig degir viss a chín. Curu aglareb e-dagor in edhil istassen. Pelilir haltho ven.

Elrond: In edhil ú-annar dulu. Penim dûr. I naid edhellin uir i naid in edain.

Arwen: Amman, adar?

Gilraed: Ha gwend iaur.

Elrond: Edain ú-chalthar in edhil.

Glorfindel: Û maer.

Elrond: In edhil in anírar padad pelir padad. Gerigir i dhâf nîn. Im dartha.

Egy tanácskozás

Eobhan a nagy csarnokban vár, és Glorfindel Elrondhoz megy.

Glorfindel: Egy ember szeretne híreket hozni.

Elrond: Jöjjön be.

Eobhan: Isten hozott, Elrond. A Köd-hegység emberei a tündék segítségét kérik. Szörnyű sors sújt minket. Vad orkok mészárolnak asszonyokat és gyerekeket. Ismert a tündék híres ügyessége a csatában. Megvédhettek minket.

Elrond: A tündék nem segítenek. Nincs erőnk. A tündék ügyei nem az emberekéi.

Arwen: Miért, apám?

Gilraed: Ez egy régi barátság.

Elrond: Az emberek sem védik meg a tündéket.

Glorfindel: Ez nem jó.

Elrond: Amelyik tünde menni szeretne, mehet. Bírod az engedélyem. Én maradok.

6.2. NYELVTAN

6.2.1. Melléknevek

A sindarin melléknév némely értelemben nem nagyon különbözik a főnévtől. Sőt, sok szó egyszerre főnév és melléknév, mint például a **morn**, ami jelenthet „sötétség”-et és „sötét”-et. A magyarhoz hasonlóan, a sindarin melléknevek száma (egyres v. többes) megegyezik a főnévvel amelyre vonatkoznak: ha a főnév többes számban van, a melléknév is. A melléknevek többes számát teljesen ugyanazon i-vonzás szabályok alapján képezzük mint a főneveket, így ezt most nem tárgyaljuk újra.

A főnevet jellemző melléknevek általában a főnév után állnak (szerepelhetnek előtte is „költői” szórendben) és ebben a pozícióban gyakran lágyulnak (lásd 3. lecke). De a melléknevek funkcionálhatnak határozószóként is, és ezért vagy más okból lehetnek véletlenül a főnév mögött: ha nincs kapcsolat a melléknév és a főnév között, nem történik lágyulás sem. Ezekkel részletesen foglalkozunk a 15. leckében, addig is álljon itt néhány példa:

yfl dawaren (egy fa ivókupa)
 yfl tawaren (egy ivókupa fából van)
 yfl dewerin (fa ivókupák)

Sok melléknév főnevekből származik az **-eb**, **-ui** és **-en** képzők hozzáadásával. Itt az **-eb** toldalék általában azt jelzi, hogy valami „bőséges”, „teli van”, a **-(r)en** valaminek a megváltoztathatatlan tulajdonságait emeli ki, és az **-ui** pedig gyakran átmeneti sajátosságokat ábrázol („minőségi”). Azonban ez a szabály nem mindig alkalmazható.

aglar (hírnév) → aglareb (híres)
 brass (fehér izzás) → brassen (fehéren izzó)
 úan (szörnyeteg) → uanui (szörnyű)
 celeb (ezüst) → *celebeb (teli ezüstrrel)
 celeb (ezüst) → celebren (ezüst[ből van])

Melléneveket lehet igékből is képezni (főként elsődleges igékből). Példa erre a **-weg** toldalék, ami azt jelzi hogy valaki „aktív valamiben”, vagy az **-ui**, ami egyenértékű a magyar „-ható”, „-hető” képzővel.

ped- (beszél) → pedweg (beszédes)
 ped- (beszél) → pedui (kimondható)
 tir- (figyel) → *tirweg (éber, figyelmes)

A sindarin nyelvben nem ismerünk igazi középfokot. Quenya példák alapján arra következtethetünk, hogy egy előljárószavas szerkezetet használhatunk ebben az esetben. A legvalószínűbb jelölt az **athan**¹ (túl, kívül) prepozíció, amely nazális mutációt okoz a követő szóban:

barad beleg atham menn (egy torony nagy egy emberen túl)
 Aragorn aglareb athan Elrohir (Aragorn híresebb, mint Elrohir)

Ezenkívül létezik a melléneveknek egy fokozott formája. Az egyszerűség kedvéért a képzésüket az **an-** előtag segítségével képzelhetjük el, amit ebben az esetben a melléknév nazális mutációja követ. (Valójában ez az **a-** előtagot követő kezdő mássalhangzó dinamikus hosszítása különféle további hangfejlődésekkel és keveredésekkel.)

parch (száraz) → apharch (teljesen száraz)
 alag (vad) → analag (nagyon vad)
 beleg (nagy) → ammeleg (igazán nagy)
 brassen (fehér izzás) → amrassen (rendkívül forró)
 maer (jó) → ammaer (nagyon jó)

Ha **-i-** fordul elő a melléknévben, az előtagra alkalmazzuk az **i-vonzás** szabályát, **en-/ein-** változtatva azt.

lint (gyors) → ellint (nagyon gyors)
 iaur (öreg) → einior (nagyon öreg)
 ring (hideg) → edhring (fagyos)

Egy más módja a melléknév fokozásának a **rau-**, **ro-** előtagok használata, amelyek egy „túl, tovább” jelentésű szócskából származnak. Ez lágyulást okoz a következő melléknévben.

beleg (nagy) → roveleg (túl nagy)
 maer (jó) → rovaer (túl jó)

Feltehetően a felsőfokot nem tudjuk közvetlenül kifejezni – a fokozó előtag és a birtokos eset kombinációjából adódik:

¹Ezt **athar**-ként is lehet értelmezni, ez esetben folyékony mutációt okoz (lásd 13. lecke).

alag (vad) → analag in edain („rendkívül vad az emberek közt”, az emberek legvadabbika)
 iaur (öreg) → einior in edhil (a legöregebb a tündék közt)
 maer (jó) → ammaer in naid (a dolgok legjobbika)
 uanui (szörnyű) → anuanui in yrch (az orkok legszörnyűbbike)

6.2.2. Tagadás

A sindarin nyelv különbséget tesz a tény és a szándék tagadása közt. Magyarul az „Aragorn nem egy tünde” állítás tényt közöl, míg a „nem fogok Völgyzugolyba menni” szándékot.

Az utóbbit az **ava-** ige segítségével tagadjuk, azaz **avon** (én nem fogok) vagy **avam** (mi nem fogunk).

avon linnad (nem fogok énekelni)
 avam minnad (nem fogunk bejönni)

A felszólító mód tagadása szintén szándékot jelez, azaz a kívánságot hogy valaki más ne csináljon valamit. Ugyanabból az igéből származtatva, az **avo** (lágylást okozó) szócskát vagy a szorosan kapcsolódó **av-** (szintén lágylást okozó) előtagot használjuk.

pedo! (beszélj!) → avo bedo! vagy avbedo! → (ne beszélj!)
 minno! (lépj be!) → avo vinno! vagy avinno! → (ne lépj be!)

Ráadásként van a **baw!** „ne tedd!” indulatszó.

Másrészről egy tény tagadása egy különböző igéből és az **û** szócskával történik. Egyedül használva ez egyszerűen azt jelenti „ne”, vagy „nem”.

û na Imladris (nem Völgyzugolyba)

Sokkal általánosabb az előtagként való használata (**u-**, **û-**, lágylást okoz). Ha hozzáragsztjuk az igéhez, tagadja a mondatot:

cên ([ő] lát) → ú-gên ([ő] nem lát)

Ha a csupasz igetőhöz ragasztjuk, tagadó melléknévi igenév-szerűséget alkot:

ped- (beszél) → úbed (nem beszélő)
 tir- (figyel) → údir (nem figyelő)

A melléknéveket szintén tagadhatjuk:

beleg (nagy) → úveleg (nem nagy)
 ha úvaer (ez nem jó)

Azonban főnevekkel gyakran rossz, baljóslatú jelentést hordoz:

siniath (hír) → *úhiniath (rossz hír)

Végül az **u-** használható igetőként is. Ez a beszéd egy régies módja, de így használva a mondatot tagadhatjuk a (lágylt) csupasz igető **u-** után írásával, mint az **uin bed** (nem beszélék) mondatban.

uig dir (nem figyelsz)
 û linna (nem énekel)
 uim gen (nem látunk)

6.2.3. Vonatkozó mondatok

A vonatkozó névmás megegyezik a határozott névelővel a sindarinban: **i** egyes számban és **in** többes számban.

i elleth i linna (a tünde-leány, aki énekel)
 in edhil i maethar (a tündék, akik harcolnak)
 i ylf i tawaren (az ivókupa, ami fából van)

Az **i** vonatkozó névmás rendszerint lágy mutációt okoz a vonatkozó mondat igéjében, a többes számú **in** pedig nazális mutációt. Néha az **i** többes számban is használható vonatkozó névmásként. Azonban ha a vonatkozó mondat egy tárgy, ezért a vonatkozó névmás nem a mellékmondat tárgya, feltehetően nem történik mutáció:

Laston venn i cenin. (Hallom a férfit, akit látok.)

6.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
aglar	hírnév, dicsőség	haltha-	véd
aglareb	híres	iaur	öreg
alag	vad	istassen	ismert
amarth	sors	*lint	gyors
*amman	miért	maer	jó
aníra-	kíván, óhajt	parch	száraz
athrabeth	tárgyalás, tanácskozás	pedweg	beszédes
ava-	nem fog	pen-	hiányzik, híján van vminek
beleg	nagy	presta-	befolyásol, megváltoztat
brass	fehér izzás	*pol-	képes, tud
brassen	fehéren izzó	nad	dolog, tárgy
car	ház, épület	o Chithaeglir	a Kőd-hegységből
celeb	ezüst	tawaren	fa, fából való
curu	képesség	*tirweg	éber
dâf	engedély	*tulu	segítség
dartha-	várakozik	*tûr	erő, hatalom
e-dagor	csatában	u-	[nem van], nem tesz
gortheb	szörnyű, borzasztó	úan	szörny
gwend	barátság	uanui	szörnyű

6.4. TÁRSALGÁS – ADNÁL NEKEM?

Képzeld el, hogy néhány tündével egy táborníz (vagy asztal) körül ülünk, eszünk, és a tálak körbejárnak. Nem lenne jó, ha tudnánk kérni dolgokat? Akkor lássunk egy pár fordulatot:

Annog nin...? (Adnál nekem...?), vagy
 Annog...enni? (Adnál nekem...?)

Ez az udvarias forma, ha kérni szeretnél valamit. Ha kevésbé művelt vagy, próbálkozhatsz a következőkkel:

Anno nin...! (Adjál nekem...!), vagy
 Anno...enni! (Adjál nekem...!)

Valamint:

Aníron... (Szeretnék...)

Ha tőled kérnek valamit, így válaszolhatsz:

Mae. (Igen.) vagy Annon. (Igen, adok.)

Vagy ha el szeretnéd utasítani a kérést:

Baw. (Nem.), vagy ú-annon. (Nem, nem adok.)

Ha különösen nyers szeretnél lenni:

Baw. Han hebin anim. (Nem. Megtartom magamnak.)

Hogyha meg szeretnél valamit köszönni:

Gen *hannon. (Köszönöm neked.), vagy egyszerűen *Hannon. (Köszönöm!),
 esetleg Hannad (Köszö! Köszönöm!)

Abban az esetben, ha valaki megköszön neked valamit, így válaszolhatsz:

Glassen. (Szívesen.)

Ha kérni szeretnél valamit, a következő szavak hasznosak lehetnek:

saw (lé, vmnek a leve), *súthlas (tea), *nen-e-guil (alkohol, whiskey, „az élet vize”), *nen-e-naur (szesz, alkohol, „a tűz vize”), aes (főtt étel), bass (kenyér), basgorn (cipó, egész kenyér)², lembas (útikenyér), cram (sütemény), rhaw (hús), glî (méz), iau (gabona), solch (ehető gyökér), paich (szörp, szirup), *iaunen (sör, „gabona-víz”).

²A **bass** és **basgorn** a mutációk speciális esetei, lásd 18. lecke.

7. lecke

ELŐTAGOK, AZ A-IGÉK MÚLT IDEJE, BIRTOKOS NÉVMÁSOK

7.1. PÁRBESZÉD

Ա՛հ Դ՛ո՛ւ՛ն

Կ՛ր՛նա ջո՛ւ՛ճ Ե՛ր Խ՛ Ե՛ձԻ Լ՛նԻ

Կ՛ր՛ն՛՛՛ Ե՛ձ. Կ՛Ե՛ձԻ՛՛՛՛՛՛՛ յ՛ն յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛ Կ՛ր՛ն՛՛՛՛՛՛՛ Կ՛ր՛ն՛՛՛՛՛՛՛

Կ՛ր՛նա ջԵ՛ձԻ՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ Ե՛ձ՛՛՛ Խ՛ յ՛ն յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛ Ե՛ձԻ՛՛՛՛՛՛՛ Ե՛ձ՛՛՛ յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛

ն՛ ջ՛ճ. Բ՛ճն՛՛՛ Ե՛ձ՛՛՛՛՛՛՛ Ե՛ճԻ Խ՛ Լ՛ն՛՛՛ լ՛ճԻ՛՛՛

Կ՛ր՛նա Կ՛Ե՛ձ՛՛՛ յ՛ձԻ՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ Ե՛ձ՛՛՛ յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛

Կ՛ր՛նա i յ՛ն յ՛ն՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛ յ՛ն՛՛՛ յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛

Կ՛ր՛նա Ե՛ձ՛՛՛ յ՛ն յ՛ն՛՛՛ յ՛ն յ՛ն՛՛՛՛՛՛՛

Io anann

Gilraed: Renig i lû ah i maeth ioer?

Glorfindel: Mae, govaethannenc in edain. Gwann.

Gilraed: Reviassenc na Vordor ah in edain vaethanner veren dan in yrch.
Pilin 'wathranner i 'wilith ah iâr hirias.

Aragorn: Govedig Eobhan nan mbar dîn?

Gilraed: I 'ûr nîn pêd enni, dan ú-vedin. Elrond idhren.

Aragorn: Berion in edain in ú-vill.

Hosszú múlt

Gilraed: Emlékszel a régi időkre, és az elmúlt csatákra?

Glorfindel: Igen, mi együtt harcoltunk az emberekkel. Ez a múlt.

Gilraed: Mordorba meneteltünk, és az emberek bátran harcoltak az orkok ellen. Nyilak árnyékolták be az eget, és vér patakzott.

Aragorn: Elmész Eobhannal az otthonába?

Gilraed: A szívem ezt mondja nekem, de nem megyek. Elrond bölcs.

Aragorn: Én megvédem az embereket, akik nem erősek.

7.2. NYELVTAN

7.2.1. Előtagok

Az előtagok (prefixek) és előjárók (prepozíciók) nagyon hasonló dolgok a sindarinban (és valójában szorosan kapcsolatban vannak). Így néha ami a magyarban előjárószó, az a sindarinban lehet az ige előtagja. Például a „Legolas mögött megyek” sindarunul „*mögöttemegyek*Legolasnak”. Lehet hogy néhány előjárót csak így lehet kifejezni a sindarinban. A legtöbb prefix lágyulást okoz abban a szóban, amelyhez hozzáillesztjük. Ezek:

go- (együtt valakivel)

govaetha Aragorn (ő Aragornnal együtt harcol)

gwa- (együtt valakivel, a **go-** archaikus változata)

gwaguion vess (egy nővel élek együtt)

ab- (mögött, hátul)

abvedin Legolas (Legolas mögött megyek)

am- (fel, felfelé)

amvêd orod (felmegy a hegyre, megmássza a hegyet)

ath-, athra- (odaát, túloldalt)

athnallon i hirion (átkiáltok a folyó túloldalára)

dad- (le)

dadvêd orod (lemegy a hegyről, leereszkedik a hegyről)

Azonban az előtagok nem csak a ragok és névutók helyettesítői az igéknél, hanem néha új szavak képezhetők – vagy árnyalhatjuk egy szó jelentését – a segítségükkel főneveknél, például **penn** (lejtő) és **ambenn** (hegynek felfelé, emelkedő).

Az **lh-** és **rh-** hangok esetében az előtag okozta lágy mutáció különbözik a más okból történő lágy mutációtól. Prefixekkel összekapcsolódva az **rh-** → **r-**, az **lh-** pedig **l-** lesz, a szokásos **thr-** és **thl-** helyett.

rhûn (Kelet) → amrûn (napkelte)

De:

rhûn (Kelet) → i thrûn (a Kelet)

7.2.2. Birtokos névmások

A birtokos névmások azonosítják valaminek a birtokosát. A sindarin nyelvben a leggyakrabban formákat inkább „birtokos mellékneveknek” kellene nevezni, mivel nyelvtanilag melléknévként viselkednek: követik a főnevet, amelynek tisztázzák a birtokviszonyát, és ebben a pozícióban lágyulnak. A birtokos névmások:

Birtokos	Egyes szám	Többes szám
1. személy	nîn (enyém)	mîn (miénk)
2. személy	*cîn (tiéd)	*cîn (tiétek)
2. személy (formális)	lîn (Öné)	lîn (Önöké)
3. személy	tîn (övé)	*tîn (övék)
3. személy (visszaható)	î n (övé)	*î n (övék)

Általában szükséges kitenni a határozott névelőt a főnév elé, amelyre a birtokos melléknév vonatkozik. Csak abban az esetben hagyjuk el, ha a főnév egy személy.

mabam in ylf vîn (megfoglaljuk az ivókupáinkat)

maetha i vaeth î n (megvívja a csatáját)

cenin vess dîn (látom a feleségét)

Ahogy a fenti példák mutatják, a reflexív **î n** névmást akkor használjuk, ha a mondat harmadik személyű, és a birtokos ugyanazt a személyt azonosítja, aki a mondat alánya is:

maba i ylf dîn (megfogja a kupáját; azaz valaki másét)

maba i ylf î n (megfogja a [saját] kupáját)

Alkalmanként egy főnevet egyszerre jellemezhet egy melléknév, és utalhat a birtokviszonyára egy birtokos névmás. Ebben az esetben nem számít, hogy a birtokos vagy a melléknév az első. Viszont ha a birtokos névmás közvetlenül a főnevet követi, nazális (nem lágy) mutációt okoz a melléknévben. (Ennek az ellenkezője némileg homályos, de kikövetkeztethetjük, hogy a birtokos névmás legtöbbször lágy mutáción esik át, ha a melléknév az első.)

mellon vîn maer (a mi jó barátunk)

mellon vaer vîn (a mi jó barátunk)

7.2.3. Az A-tövé igék múlt ideje

Úgy látszik, hogy az A-igék többségének a múlt idejét egy toldalék hozzáadásával képezzük. A múlt idő képzésében nyilvánvaló különbség van a tranzitív és intranszítív igék között.

A tranzitív igéknek lehet tárgyuk, mint a „látok” az „én látok egy embert”-ben. Ezeknek az A-igéknek az **-nt** rag segítségével képezzük a múlt idejét. Az így létrejött alak egyszerre személytelen és egyes szám harmadik személyű, úgy mint a jelen időnél.

Az intranszítív igéknek nem lehet tárgyuk, mint például az „áramlani” igének – senki sem tud „áramlani valamit”. Az intranszítív A-tővű igéknek az **-s** vagy **-st** ragokkal képezzük a múlt idejét, és az eredmény (hasonlóan az előzőhöz) egyszerre személytelen és egyes szám harmadik személyű forma.

Vannak olyan igék, amelyek lehetnek tranzitívek és intranszítívek is, mint az „elsüllyedni” – egy hajó „elsüllyedhet” (és itt az ige tárgyatlan), de egy jéghegy képes „elsüllyeszteni valamit” (például egy hajót) – itt pedig az ige tárgyas és tranzitív. Ilyen igék esetében úgy tűnik, hogy az **-nt** toldalék a legjobb választás.

maetha- (harcol) → maethant (harcolt)
cuia- (él) → cuias (élt)

A múlt idejű tranzitív A-igék a szokásos személyragokat kaphatják, miközben az **-nt -nn-**re változik (ez egy elég szokványos csere, a sindarinban általában nem fordulhat elő szó belsejében az **-nt-** mássalhangzócsoporthoz). Így a ragozás:

maethannen (én harcoltam), maethanneg (te harcoltál), maethannel (Ön harcolt), maethant (ő harcolt)
maethannem (mi harcoltunk), maethannenc (mi harcoltunk), maethannegir (ti harcoltatok), maethannelir (Őnök harcoltak), maethanner (ők harcoltak)

Néhány igező vége eleve **-nna**, például **linna-** (énekel). Hogy elkerüljük az esetlen **linnannen* alakot, ez összevonható:

linnen (én énekeltem), linneg (te énekelteél), linnel (Ön énekelte), linnant (ő énekelte)
linnem (mi énekelteünk), linnenc (mi énekelteünk), linnegir (ti énekelteetek), linnelir (Őnök énekeltek), linner (ők énekeltek)

Az intranszítív múlt idejű A-igéknél a személyrag jelenléte visszaállítja az **-s** igevéget **-sse-**re, mégpedig a következőképpen:

mudassen (én dolgoztam), mudasseg (te dolgoztál), mudassel (Ön dolgozott), mudas (ő dolgozott)
mudassem (mi dolgoztunk), mudassenc (mi dolgoztunk), mudassegir (ti dolgoztatok), mudasselir (Őnök dolgoztak), mudasser (ők dolgoztak)

Az ige tagadása az **ú-** előtag használatával egyértelmű, az előtag egyszerűen megmarad:

ú-vaethant (nem harcolt)
úvudassen (nem dolgoztam)

Az tagadás az ősi beszédben egy kicsit ravaszabb. Itt az **û** igező múlt időbe kell tenni, míg a csupasz igező változatlan marad:

ún vel (nem szeretett)
únen bed (nem beszéltem)
únem dir (nem figyeltünk)

7.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
bad-	megy	idhren	bölcs
bain	szép, gyönyörű	io anann	nagyon régen
bâr	otthon	loth	virág
bell	erős	ista-	tudást birtokol

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
beren	bátor	malen	sárga
beria-	véd	maeth	harc
cuia-	él	mel-	szeret
dan	de, mégis	mell	kedves
eirien	százsorszép, margaréta	muda-	dolgozik, gürcöl
egor	vagy	nalla-	hív, kiált
enni	nekem	nan mbar	haza
eria-	felkel	*nosta-	szagol
gûr	szív	*pilin	nyíl[vessző]
gwann	múlt	*ren-	emlékszik
gwatha-	árnyékol, sötétül	siria-	áramlik, folyik
gwilith	ég	sirion	folyó
iâr	vér	tanc	erős

7.4. TÁRSALGÁS – ÖSSZEHASONLÍTÁSOK

Ha kezdted jobban megismerni a tündéket, valószínűleg szeretnél beszélni róla mit szeretsz, és mitől irtóazol. A következő példát alapul véve teheted fel a kérdéseid:

Man loth nostog ammell – i veril egor i eirien?
(Melyik virágot szagolod inkább – a rózsát vagy a százsorszépet?)

Ha inkább általánosabban szeretnél kérdezni:

Man nosta ammain i-lyth? (Melyik illatozik a legszebben a virágok között?)

Így próbálhatsz válaszolni:

I veril ammain. (A rózsa illata igazán felséges.) Vagy:
Noston veril ammell i-lyth. (A rózsák illatát szeretem a legjobban a virágok közt.)

Ha meg szeretnéd kérdezni, hogy áll neked egy ruhadarab, kicsit másképp kell feltenned a kérdésed:

Man thia ammain – i chammad valen egor i chammad galen?
(Melyik tűnik szebbnek – a sárga vagy a zöld ruha?)

Egy lehetséges válasz:

I chammad valen bain athan i galen. (A sárga öltözet szebb, mint a zöld.)

A következő szójegyzéket használhatod a saját mondataid megalkotásához:

Színek: caran (vörös), malen (sárga), calen (zöld), nim (fehér), morn (fekete), mallen (arany), luin (kék), mith (szürke), gwind (kékesszürke), baran (barna), elw (égbék), glos (hófehér)

Tulajdonságok: beleg (nagy), maer (jó), bain (szép, tetszetős), mell (kedves), gwain (új), lagor (gyors), *lint (fürgé), tûr (egyenes, jó), raeg (rossz)

Mi ham i-meigol

Aragorn a Ninias nauthar an i lend na Chithaeglir. Bedir na i ham i-meigol.

Aragorn: Si cû ar pilin?

Ninias: Hirig gui im veigol ar im cheithol.

Aragorn: A, ennas! Annog nin i gû beleg min ich?

Ninias: I gû di i thôl vallen?

Aragorn: Ma. Gen hannon. Hirin bilin adel i thaind?

Ninias: Ú-chirig. Bado trî i annon hen.

Aragorn: Mae. Man lû revianc?

Ninias: Ne cheriad e-laer.

A fegyvertárban

Aragorn és Ninias készülnek az utazásra a Kød-hegységbe. A fegyvertárba mennek.

Aragorn: Van itt íj és nyílveszők?

Ninias: Találsz íjakat a kardok és fejszék közt.

Aragorn: Á, itt. Oda tudnád adni a lándzsák közti íjat?

Ninias: Az íjat az arany sisak alatt?

Aragorn: Igen. Köszönöm. Találok nyilakat a pajzsok mögött?

Ninias: Nem. Menj át ezen az ajtón.

Aragorn: Jó. Mikor megyünk?

Ninias: A nyár kezdetén.

8.2. NYELVTAN

8.2.1. Elöljárósók

Ezidáig már használtunk néhány prepozíciót: **mi**, **na**, **an** és **dan**. Az előljárók a sindarinban a főnevek előtt állnak, és tisztázzák azok mondatbeli viszonyát (gyakran meghatározzák a helyét, idejét, például „az erdőben”, „az asztalon”). Nyelvtanilag az előljáró és a főnév kombinációja közvetett tárgy (magyarul részeshatározó).

Bár csábító, az ilyen részeshatározókra nem vonatkozik automatikusan a nyelvtani lágyulás, amelyet megfigyelhettünk a közvetlen tárgyaknál (amik előtt nincs prepozíció). De a legtöbb esetben szoros kapcsolat van az előljáró és a főnév között (emlékezzünk, az előljárók és előtagok szoros kapcsolatban vannak), ami a prepozíció utolsó betűjétől függő fonológiai mutációhoz vezet. Mindenesetre ez a legtöbb esetben lágyulás, de ellentétben a közvetlen tárggyal, a részeshatározók esetében más típusú mutációk is lehetségesek. Ezzel részletesen fogunk foglalkozni a 21. leckében.

Itt csak a lágyulást okozó előljárókat tárgyaljuk, a többivel később foglalkozunk.

A lista:

mi, **vi** (-ban, -ben, benn, között – térbeli)

cuion mi Chithaeglir (a Kød-hegységben élek)

revion mi 'elaidh (a fák közt vándorlok)

na, magánhangzók előtt még **n'** (-hoz, -hez, -ba, -be, felé; -nál, -nél, -val, -vel, által)

tirin na dawar (egy erdő felé nézek)

bâd n 'ondor (Gondorba megy)
im n' orod (a hegynél vagyok)

im (között – elvont vagy térbeli)

dagor im vellyn (csata barátok között)

ab (utána – időbeli)

pêd ab Elrond (Elrond után beszél)

adel (mögött, hátul – térbeli)

bedin adel in yrch (az orkok mögött megyek)

am (felett, -ra, -re – magasságot és mozgást jelezve)

cemmin am i 'olf (átugrottam egy ág felett)

be (vmi szerint)

be beth en aran (a király szava szerint)

di (alatt – elvont, térbeli)

athrabeth di 'wilith (egy tanácskozás az ég alatt)

nu (alatt, lenn – térbeli)

nu amon (a domb alatt)

nef (vmi ezen/innenső oldalán)

nef aer (a tenger ezen oldalán)

pen (nélkül)

pen bith (szavak nélkül)

trî (át, keresztül)

minnon trî annon (beléptem a kapun keresztül)

Van még az **o** (-ról, -ről, vonatkozólag) előljáró, aminek ugyanolyanok a mássalhangzó változásai mint az **a**-nak (és), és szintén egy **h**- hangot „ragaszt” az őt követő szó elejére:

o (-ról, -ről, vonatkozólag)

siniath o Rhohan (hírek Rohanról)
trenarn o hedhil (egy történet a tündékről)
peth o thawar (egy szó egy erdőről)

8.2.2. Rendhagyó többes szám

Sajnos nem minden főnév és melléknév követi a többes szám képzésének 4. leckében bemutatott szabályait. Most meg fogjuk ismerni a fő szabálytól eltérő kivételek első csoportját.

Van néhány szó, amely az ősi sindarinban csak egy szótagú volt, de kapott egy második szótagot a modern sindarin fejlődése során. Azonban a többes számuk képzése megőrizte az eredeti egy szótagú szóét. Például a korai sindarin **dagr** (csata) a primitív **ndakrô**-ból ered, aminek teljesen szabályos többes száma volt: **deigr** (az **-ei-** később **-ai-** lett a modern sindarinban). Viszont *később* a szónak kialakult egy második szótagja, így lett **dagor**, de

ugyanaz történt a szabályos többes számával is, aminek az eredménye **deigor** lett a várt *degyr* helyett.

A szavak, amelyeknek a többes számát így képezzük:

badhor (bíró) → beidhor
 bragol (hirtelen) → breigol
 dagor (csata) → deigor
 glamor (visszhang) → gleimor
 hador (dobó) → heidor
 hathol (fejsze) → heithol
 idhor (elmélyültség) → idhor
 ivor (kristály) → ivor
 lagor (fürge) → leigor
 magol (kard) → meigol
 magor (kardforgató) → meigor
 nadhor (legelő) → neidhor
 nagol (fog) → neigol
 naugol (törp) → noegol
 tadol (dupla) → teidol
 tathor (fűzfa) → teithor
 tavor (harkály) → teivor
 tegol (toll) → tigol
 gollor (mágus) → gyllor

Ezek a történelmi szempontból helyes formák. Azonban a sindarin késői használatakor (és feltehetőleg ha emberek beszélnek) ezeket a bonyodalmakat mellőzhetjük, és más többes számú alakok jelenhetnek meg. Az egyik változat szerint az eredeti egy szótagú formát használjuk (például **naugl**), és az **-in** többes szám jelét hozzáadva a **nauglin** (törpök) alakot kapjuk. Egy másik variáció lehet, hogy a többes számot úgy alkotjuk, mintha a történelmileg helyes alakok nem léteznének, azaz **megyl** mint a **magol** többes száma **meigol** helyett. Ezek az egyes nyelvjárások változatai lehetnek a sindarinban. Azonban ebben a tananyagban a történelmi alakokat részesítjük előnyben.

Van egy más fejlődési út is, amelynél a **-rô** (vki csinál vmit) toldalék nem adódik hozzá a primitív tőhöz, mint a **makrô**-ban, de a primitív igehez igen, vö. **maktârô**. Amíg az első alaknál **makr** → **magor** (ahogy fentebb körvonalaztuk), a második alaknak a kezdetől fogva van második szótagja, és szabályos többes száma lesz: **maethor** → **maethoer**. Ez alapvetően az összes A-igéből a szóvégi **-a -or**-ra cserélésével származó főnévre igaz:

maethor (harcos) → maethoer (harcosok)
 *halthor (védő) → halthoer (védők)

8.2.3. Egyetértés és ellenkezés

Hogy kifejezzük az egyetértésünket (vagy az ellenkezőjét), a **ma** (helyes, igen) és **baw**, **ú** (nem, ne!) szavakat használhatjuk. Az utóbbi két tagadószó között fontos különbség van: míg az **ú**-t tények, a **baw**-t szándék tagadására használjuk.

A következő kérdés valakinek a szándékára kérdez rá:

Telig vi aduial nan adab nîn? (Eljössz a házamba este?)

Ha nemet szeretnél mondani erre a kérésre, **baw**-val kell válaszolnod.

Govant Aragorn Legolas? (Találkozott Aragorn Legolasszal?)

Másrészről ez a kérdés tényről szól, így **û**-val kell válaszolnunk, ha Aragorn nem találkozott Legolasszal.

Az **û** és a **baw** egyaránt eléggé kemény és hirtelen tagadások, és bár megértik őket, általában nem illik rendes beszélgetés közben használni. Gyakran jobb megismételni a kérdés igéjét:

Lastog i 'lamor? (Hallod a visszhangot?)

Laston. (Igen. [Hallom.]) – Ú-Laston. (Nem. [Nem hallom.]

Csak a léitigét (amelyet nem írunk le a sindarin nyelvben) tartalmazó kérdéseknél kényszerülünk gyakran a **ma** vagy az **û** használatára.

8.2.4. Tárgyi névmások

A sindarinban (a magyarral ellentétben) gyakran nincs észrevehető különbség a részeshatározó eset (adok neked) és a tárgyeset (látlak téged) közt. Ennélfogva mindkettőt kifejezhetjük közvetlen tárggyal a sindarinban (azonban hogy különbséget tegyünk, gyakran használjuk az **an** szócskát a részes eset jelzésére, ahogy az angol a „to” és „for” szavakat. Ezeket a névmásokat a 19. leckében fogjuk tárgyalni.) A személyes névmások tárgyas alakjai:

Tárgy	Egyes szám	Többes szám
1. személy	nin (engem)	men (minket)
2. személy	*cen (téged)	*cen (titeket)
2. személy (formális)	le (Önt)	le (Önöket)
3. személy (hímnem)	*son (őt)	*syn (őket)
3. személy (nőnem)	*sen (őt)	*sin (őket)
3. személy (dolgok)	*san (az, azt)	sain (azokat)
3. személy (visszaható)	*in (magát)	*in (magukat)

Mivel ezeket az alakokat közvetlen tárgyként használjuk, a tényleges használat során lágyulnak:

Hon cenin (látom őt)

Gen hîr (megtalál téged)

Anno nin i vagol! (Add nekem a kardot!)

Lasto hon! (Figyelj őrá!)

A visszaható névmások visszautalnak a mondat alanyára:

Cên in. (Látja magát.)

Cên hon. (Látja őt; azaz másvalakit)

8.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
badhor	bíró	lagor	gyors
baw	nem	maethor	harcos
bragol	hirtelen	magol	kard
cab-	ugrik	magor	kardforgató
dagor	csata	ne cheriad	kezdetben

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
e-laer	a nyár . . .	nautha-	gondol, tervez
ech	lándzsa	nadhor	legelő
glamor	visszhang	nagol	fog
golf	ág	naugol	törp
gollor	mágus	sam	terem, szoba
hador	dobó	si	itt
hathol	fejsze	tadol	dupla
heriad	kezdet	tathor	fűzfa
idhor	elmélyültség	tavor	harkály
ivor	kristály	thand	pajzs
man lû	mikor?	thól	sisak

8.4. TÁRSALGÁS – EGY MEGHÍVÁS

Ha már ismered a tündéket egy ideje, talán meg szeretnéd hívni őket az otthonodba, vagy pedig meghívtak téged. Sindarin nyelven ezt így mondhatjuk:

Aníral toled na i gar nîn? (Szeretnél eljönni a házamba?)

Aníral toled an govaded nin? (Szeretnél eljönni hogy találkozz velem?)

Ha nem ismered túl jól a másikat, szerencsésebb a második személyű udvarias személyragokat használnod (mint a fenti példában). Ha a vendéged megérkezett, megkéred hogy jöjjön be:

Minno! (Lépj be!)

Ha kint találkozta vele és spontán kérdezed, használhatod a következő formát is:

Aníral minnad? (Szeretnél bejönni?)

Ha már benn van, megkínálhatod étellel, vagy itallal:

Aníral maded? (Szeretnél enni?) Aníral sogad? (Szeretnél inni?)

Vagy körbevezetheted az otthonodban, ilyesféle mondatok segítségével:

Sen i thambas. (Ez az előszoba.)

Trî i annon hiril i ham-e-guiad. (Az ajtó mögött találsz a nappalit.)

Am i bendorath i ham-e-maded. (A lépcsőn felmenve van az étkező.)

Fair. . . (Jobbra van. . .) Hair. . . (Balra van. . .)

Trî chenneth cenil i daur. (Az ablakból láthatod az erdőt.)

Tiro i ham-e-meigol. (Nézd, a fegyvertár.)

A következő szavak jó ha kéznél vannak, mikor bemutatod az otthonod:

thamb (előszoba), *sam-i-meigol (fegyvertár), car (ház), henneth (ablak), annon (kapu), pendrath (lépcső), *sam-e-guiad (nappali), *sam-en-nen (fürdőszoba), *sam-e-lostad (hálszoba), haust (ágy)

9. lecke

AZ I-IGÉK MÚLT IDEJE, RENDHAGYÓ TÖBBES SZÁMOK II.

9.1. PÁRBESZÉD

ἰλῆς ἰλῆς

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ
ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ
ἴσῃ ἴσῃ

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ
ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ
ἴσῃ ἴσῃ

ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ ἴσῃ

I narn e-harch

- Arwen:* Man lû bedig?
Aragorn: Erin arad aphadol.
Arwen: Evennin na Chithaeglir. Io anann. Mí edhil vaethanner dan yrch.
 A dan affaeg. Egennin firn-i-chuinar nan had hen.
Aragorn: Sen tîr?
Arwen: Aphadel rýn udulem na i harch en aran fern-i-guina. Ha eithel nia
 naid faeg. Nauthon i aran hen tól. No dirweg!
Aragorn: Mae. Cuio vae!

A sír története

- Arwen:* Mikor mész?
Aragorn: A következő nap.
Arwen: Én elmentem a Kőd-hegységbe. Nagyon régen. Mi tündék har-
 coltunk az orkok ellen. És rosszabb ellen. Láttam halottat, aki élt
 ezen a helyen.
Aragorn: Ez igaz?
Arwen: Nyomokat követve elértünk az élőholt király sírjához. Az volt a
 forrása a rossz dolgoknak. Úgy gondolom, ez a király eljön újra.
 Légy éber!
Aragorn: Igen. Isten veled!

9.2. NYELVTAN

9.2.1. Az I-tövű igék múlt ideje

Az I-igék múlt idejének képzése egy kicsit bonyolultabb, mint az A-igék esetében volt. Ezeknek az igéknek többféle módon képezhetjük a múlt idejét, és gyakran újabb módosulások váltották fel a múlt idő eredeti képzését, amely ahhoz vezetett, hogy egy igének több mint egy helyes múlt ideje lehet.

Azonban eredetileg (és ez az, amivel először foglalkozunk) az elsődleges igéknek általában „erős” múlt idejük és egy bővítményük volt. Az erős múlt idő azt jelenti, hogy ezt az alakot nem toldalékkal képezzük (mint az A-igék esetében az **-nt** vagy az **-s**) amit egyszerűen az ige mögé teszünk, hanem valamiképp maga az ige változik meg.

A bővítmény ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy az ige magánhangzóját beszúrjuk az ige elé mint előtagot. Az I-igéknél elég gyakori, hogy az ige magánhangzója az egyetlen magánhangzó is. Ebben a helyzetben nem lehet nagy meglepetés, hogy a magánhangzó beszúrása az ige elé lágyulást okoz annak első mássalhangzójában. Vannak még esetek, amelyekben a *tó* magánhangzója nem olvasható ki egyszerűen az igéből (mivel történelmileg különböző volt). Egy jó példa a **tol-** (jön), ami az eredeti **tul-**ból alakult ki – ebben az esetben az eredeti magánhangzót szúrjuk be előre, és az eredmény **udol** (jött) lesz *odol* helyett. Az ilyen igéknél megadjuk a múlt idejüket a szójegyzékben.

Két fő módon lehet egy igének erős múlt ideje: nazális infixum segítségével és magánhangzó erősítéssel.

A leggyakrabban előforduló esetek a **-b**, **-d**, **-g** és **-dh** mássalhangzóra végződő alapvető igéké. Ezeknek az igéknek a múlt idejét az úgynevezett nazális infixum segítségével képezzük. A személytelen egyes számú alakból indulunk ki (amely megegyezik az egyes

szám harmadik személyel, mint a jelen időnél), az összes múlt idejű alak ebből származtatható. A múlt idő az **-n-** hang segítségével képezhető, de ez nem a szó végére kerül, hanem beékelődik az utolsó mássalhangzó *elé*. Ez a következő hangeltolódásokat okozza: **nd** → **nt**, **nb** → **mp**, **ng** → **nc** és **ndh** → **nd** (lényegében az utolsó mássalhangzó nem mutálódik).

had- (dob) → achant (dobott)
 cab- (ugrik) → agamp (ugrott)
 dag- (agyonüt) → adhanc (agyonütött)
 gwedh- (megköt) → ewend (megkötött)

A többi személyhez tartozó alaknál hozzáadunk egy **-i-** hangot a személytelen/egyes szám harmadik személyű alakhoz, majd ezután következik a megfelelő személyrag. Ahogy jelen időben, ez *i*-vonzást okoz az igénél:

echennin (én dobtam), echennig (te dobtál), echennil (Ön dobtott), achant (ő dobtott)
 echennim (mi dobtunk), echenninc (mi dobtunk), echennigir (ti dobtatok),
 echennilir (Önök dobtak), echennir (ők dobtak)

Az eredetileg **-m-** vagy **-n** végű igék (ez a harmadkori sindarinban **-v-** és **-n-**ként jelenik meg) hasonlóak, de van egy furcsaságuk: rendszeren a nazális múlt időt jelző **-n-** hozzáadása **nv** → **mm** hangeltolást okoz, de itt helyette **mp** lesz a fentebb leírt (sokkal gyakoribb) igecsoporthoz való hasonlósága miatt. Lehet, hogy a másik nazális kombináció, az **nn nt-**re módosul hasonló okokból, de ezt nem tudjuk biztosan. Akárhogyan is, csak három igét ismerünk ebből a csoportból:

hav- (ül) → achamp (ült)
 cen- (lát) → egenn vagy egent (látott)
 can- (kiált) → agann vagy agant (kiáltott)

Mint a fentebb leírt változatoknál, minden más alak az **-i-** hang és a személyragok hozzáadásával származtatható. Az **-mp-** és a lehetséges **-nt-** megváltozik, redjén **-mm-** és **-nn-** lesz. Itt ismét alkalmazzuk az *i*-vonzást:

echemmin (én ültem), echemmig (te ültél), echemmil (Ön ült), achamp (ő ült)
 echemmim (mi ültünk), echemminc (mi ültünk), echemmigir (ti ültetek), echemmigil (Önök ültetek), echemmir (ők ültetek)

Vannak megtévesztően hasonló igék, amelyeknek az eredeti szóvégi mássalhangzója **-b** volt (ami szintén **-v-**-re lágyul). Ezeknek a nazális **-r-**, **-l** és **-w** végű igékkel együtt teljesen más módon képezzük a múlt idejét – erősítve a *tő* magánhangzóját. Ez eredetileg a magánhangzó hosszabbodását jelentette, de némi fejlődés után az általános rendszer a következő: az **a** ige *tő* magánhangzó **o** lesz, az **i** és **e** magánhangzók **î**-re hosszabbodnak, és az **o u**-ra módosul. Az **-r-**, **-l-** végű, de **e** szótövi magánhangzót tartalmazó igéknek megint másképp alkotjuk a múlt idejét, ezt a 11. leckében tárgyaljuk. Példák:

hal- (emel) → achol (emelt)
 gir- (megborzong) → i'îr → îr (megborzongott)
 nor- (fut) → onur (futott)
 lav- (nyal) → alof (nyalt)

(A **-v-** **-f-**-re változása csupán ezen hang szóvégi írásmódja.)

Elvben ez ugyanígy működik az elsődleges igéknél, amelyek egy előtagból és egy ige**t**őből állnak (általában ezeknek az ige**t**őve mássalhangzóra végződik, de több mint egy szótagból állnak).

Azonban itt az előtag megakadályozza a bővítmény használatát, és vagy csak nazális infimumot vagy magánhangzó erősítést láthatunk:

trenar- (mond) → trenor (mondott)

Valamelyest bonyolult a toldalékok kérdése. Azoknál az igéknél, amelyeknek a múlt idejét magánhangzó erősítéssel képezzük egy **-e-** magánhangzó kerül az egyes szám harmadik személyű/személytelen alak és a személyragok közé. Ennek következtében nincs i-vonzás sem:

udulen (én jöttem), uduleg (te jöttél), udulel (Ön jött), udul (ő jött)
 udulem (mi jöttünk), udulenc (mi jöttünk), udulegir (ti jöttetek), udulelir (Önök jöttek), uduler (ők jöttek)

íren (én megborzongtam), íreg (te megborzongtál), írel (Ön megborzongott), ír (ő megborzongott)
 írem (mi megborzongtunk), írenc (mi megborzongtunk), íregir (ti megborzongtatok), írelir (Önök megborzongtak), írer (ők megborzongtak)

A későbbi leckékben még lesz szó az I-igék múlt idejének egyéb módon történő képzéséről.

9.2.2. Mutató névmások

A mutató névmások a sindarin nyelvben a **sen** (ez) és **sin** (ezek). Mint egy melléknév, követik a főnevet és lágyulnak ebben a pozícióban. Általában a határozott névelő a főnév elé kerül:

i aran hen (ez a király)
 i thîw hin (ezek a jelek)

Valószínűleg a mutató névmás használható független entitásként is, azaz ha nem határoz meg főnevet. Ebben az esetben lágyulás sem történik:

Sen magol. (Ez egy kard.)

9.2.3. A létige felszólító módja

Kevés olyan helyzet van, ahol a szövegkörnyezet nem engedi meg a létige megfelelő alakjának beillesztését az adódó helyre. Egy ilyen szituáció a felszólító mód. Itt a **no!** (légy!, legyél!) alakot használjuk.

No veren! (Légy bátor!)

A legvalószínűbb, hogy a **no!** továbbfejlődött az egyszerű felszólító módú létigéből egy óhajást jelző részecskévé, amelyet lehetséges hogy „legyen így”-ként kell fordítani.

9.2.4. „Ai” többes számok

Van néhány eset, ahol a szóbeli **-ai-** nem marad változatlan a többes szám képzése során, hanem **-î-re** vagy ritkán **-y-re** változik helyette. Ez azoknál a szavaknál fordul elő, amelyeknek **-e-** vagy **-y-** szerepel az archaikus tövében, ezáltal más a többes számuk. Ezek a látszólag rendhagyó szavak:

cai (sövény) → cî (sövények)
 cair (hajó) → cîr (hajók)
 fair (halandó) → fîr (halandók)
 fair (jobb, jobb kéz) → fyr (jobb kezek)
 gwain (új) → gwîn (újak)
 lhain (vékony) → lhîn (vékonyak)
 paich (nedv) → pich (nedvek)
 rain (lábnyom, nyom) → rîn (nyomok)
 tellain (talp) → tellyn (talpak)

9.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
aphadol	következő	had-	dob
cai	sövény	hal-	emel
cair	hajó	hav-	ül
can-	kiált	lav-	nyal
cuina-	életben van	lhain	vékony
dag-	agyonüt, megöl	narn	történet
e-harch	a sír ...	paich	nedv, lé
eithel	forrás	rain	lábnyom, nyom
erin	-án, -én (dátumnál)	redh-	vet
fair	jobb, jobb kéz	sarch	sír
faeg	rossz	taen	hosszú
fern	halott	tellain	talp
gwain	új	tîr	igaz, jó
gwedh-	megkötöz	trenar-	elmond

9.4. TÁRSALGÁS – AZ IDŐJÁRÁS

Az időjárás a tündéknél is gyakran felmerülő téma. Ha nem tudod miről beszélj, próbálj meg mondani valami az időjárásról! Kezdetnek:

Man tolthant i `waew? („Mit hoz a szél?”, Milyen az idő?)

Man tolthatha i `waew? („Mit fog hozni a szél?”, Milyen lesz az idő?)

Lehetséges válaszok:

Ail. (Esik.); Danna loss. (Havazik.)

Síla Anor. (Süt a nap.); Hithu. (Köd van.)

Egy tünde befolyása nem terjed ki az időjárásra, ráadásul nem gondol senki „különlegesre”, aki befolyásolja az időt – tehát az állítások az időjárásról személy nélküliek. Ez az **ail** szóban látszik legjobban, amelynek szó szerinti fordítása „esik”.

Ebből következik, hogy a „hideg van” kifejezést is személytelenül kell mondani, így **ring** (hideg van) és **ring enni** (fázom, szó szerint *hideg nekem*) *sa ring* vagy *im ring* helyett.

Pár hasznos szó az időjárásról való beszélgetéshez:

ring (hideg), laug (meleg), loss (hó), ross (eső), mith (nedves köd), faun (felhő), glawar (napfény), alagos (vihár), gwaew (szél)

10. lecke

AZ A- ÉS I-IGÉK JÖVŐ IDEJE, SZÁMOK, RENDHAGYÓ TSZ. III.

10.1. PÁRBESZÉD

မိ ငါ့အဖေ

ငွေ့ငွေ့ကား ကားကား ငါ့အဖေ နဲ့ ကံ ကံ ငါ့ အဖေကား ပုဂံကံ မိ
ငါ့အဖေကား ကံကံ ကံကံ ငါ့အဖေကံ

ငွေ့ငွေ့ကား ကံကံ ငါ့ အဖေကံ ကံကံ ကံကံကံ

ကံကံကံ ကံကံကံ ငါ့ အဖေကံ ကံကံ ငွေ့ငွေ့ကံ ငါ့ အဖေကံ ကံကံ
ကံကံကံ ငွေ့ငွေ့ကံ ကံကံကံ ငါ့ အဖေကံ

ငွေ့ငွေ့ကား ကံကံကံ ကံကံ ကံကံကံ ကံကံကံ

ကံကံကံ ကံကံ ကံကံကံ ကံကံ ကံကံကံ ကံကံ ကံကံ ကံကံ ကံကံ
ကံကံကံ ကံကံကံ ကံကံကံ ကံကံကံ ကံကံကံ

ငွေ့ငွေ့ကား ကံကံ ကံကံ ကံကံ

Mi Chithaeglir

Aragorn, Ninias, Eobhan ah in edhil o Imladris padar mi Chithaeglir nan mbâr Eobhan.

Aragorn: Man lû telithanc nan daen?

Ninias: Bedithanc i lond hen dad eraid. Si i râd talu, ir ethredithanc i daur i raid faeg. A cenithanc loss.

Aragorn: Mathon chwest. Hithu delitha ned aduial.

Ninias: Mae, telitha. Ring. Tolthathanc aen 'lad an naur hi ae aníram laug.

Aragorn: Ma. Naw vaer.

A Kőd-hegységben

Aragorn, Ninias, Eobhan és a völgyzugolyi tündék a Kőd-hegységben menetelnek Eobhan otthona felé.

Aragorn: Mikor fogunk odaérni a csúcsokhoz?

Ninias: Ezen az úton fogunk menni két napig. Itt az út sík, de ha átkeltünk az erdőn az utak rosszak lesznek. És havat fogunk látni.

Aragorn: Szellőt érzek. Kőd fog jönni az éjjel.

Ninias: Igen. Hideg lesz. Talán most fát kéne gyűjtenünk egy tűzhöz, ha azt szeretnénk hogy meleg legyen.

Aragorn: Igen, jó ötlet.

10.2. NYELVTAN

10.2.1. A jövő idő

Az A-tövű igék jövő ideje

Az A-igék jövő idejét az igetőhöz adott **-tha** toldalékkal képezzük. Ragozáskor ehhez az alakhoz adjuk a megfelelő személyragot. Ahogy jelen időben, az első személyű **-n** és a második személyű **-g** személyragok megváltoztatják az előttük levő **-a-t -o-ra**.

lachathon (én lángra fogok lobbanni), lachathog (te lángra fogsz lobbanni), lachathal (Ön lángra fog lobbanni), lachatha (ő lángra fog lobbanni)
lachatham (mi lángra fogunk lobbanni), lachathanc (mi lángra fogunk lobbanni), lachathagir (ti lángra fogtok lobbanni), lachathalir (Önök lángra fognak lobbanni), lachathar (ők lángra fognak lobbanni)

erthathon (én egyesíteni fogok), erthathog (te egyesíteni fogsz), erthathal (Ön egyesíteni fog), erthatha (ő egyesíteni fog)
erthatham (mi egyesíteni fogunk), erthathanc (mi egyesíteni fogunk), erthathagir (ti egyesíteni fogtok), erthathalir (Önök egyesíteni fognak), erthathar (ők egyesíteni fognak)

linnathon (én énekelni fogok), linnathog (te énekelni fogsz), linnathal (Ön énekelni fog), linnatha (ő énekelni fog)
linnatham (mi énekelni fogunk), linnathanc (mi énekelni fogunk), linnathagir (ti énekelni fogtok), linnathalir (Önök énekelni fognak), linnathar (ők énekelni fognak)

Az I-igék jövő ideje

A legtöbb I-tövű igénél a jövő idő képzése majdnem mentes a bonyodalmaktól. A kivételeket a 11. leckében fogjuk tárgyalni. A főnévi igenévből kiindulva egyszerűen hozzáadjuk a **-tha** toldalékot és a megfelelő személyragot az igéhez:

pedithon (én beszélni fogok), pedithog (te beszélni fogsz), pedithal (Ön beszélni fog), peditha (ő beszélni fog)

peditham (mi beszélni fogunk), pedithanc (mi beszélni fogunk), pedithagir (ti beszélni fogtok), pedithalir (Önök beszélni fognak), pedithar (ők beszélni fognak)

telithon (én el fogok jönni), telithog (te el fogsz jönni), telithal (Ön el fog jönni), telitha (ő el fog jönni)

telitham (mi el fogunk jönni), telithanc (mi el fogunk jönni), telithagir (ti el fogtok jönni), telithalir (Önök el fognak jönni), telithar (ők el fognak jönni)

Nem szabad elfeledkeznünk a főnévi igenév képzésénél az *i*-vonzásról, és hogy első személyben az **-a-** és második személyben a **-g** itt is **-o-**ra változik.

A jövő idő jelentése

A hétköznapi jelentése mellett (valami a jövőben fog megtörténni) a jövő idő valószínűleg szándékra is utal a sindarin nyelvben. A pontos jelentést így a szövegkörnyezetből kell kikövetkeztetnünk.

Nin ebennir beriathon Edoras. (Azt mondták meg kell védenem Edorast.)

A létige jövő ideje

Mivel a létigét általában elhagyjuk, a mondat szövegkörnyezete alapján kell eldöntenünk milyen igeidőt kell érteni (egyetlen mondat általában alkalmatlan erre):

Im faeg. („Rossz vagyok.”, „Rossz voltam.”, vagy „Rossz leszek.”)

Tehát a szövegkörnyezettől függően kell jelen, múlt vagy jövő időként fordítani.

10.2.2. Az **-u-ra** végződő szavak többes száma

Van egy szócsoport, amelynek tagjai az ó-sindarinban egy szótagúak voltak, és **-w-re** végződtek. Ez a szóvégi hang gyakran **-u-ra** módosult a modern sindarinban (és így egy második szótag is keletkezett), de a szavak többes száma az eredeti egy szótagú szóét követi. Például az archaikus **celw** (forrás) többes száma **cilw** volt, ami később **celu**-vá fejlődött a modern nyelvben. Viszont a többes száma nem *cily*, ahogy a szabályok alapján várhatnánk, hanem **cilu**, tükrözvén a szó fejlődését. Más szavak ebből a rendhagyó többes számú csoportból:

anu (férfi) → einu (férfiak)

celu (forrás) → cilu (források)

coru (ravasz) → cyru (ravaszak)

galu (áldás) → geilu (áldások)

gwanu (halál) → gweinu (halálok)

haru (sérülés) → heiru (sérülések)

hethu (bizonytalan) → hithu (bizonytalanok)

híthu (kőd) → híthu (kődök)
 inu (nő) → inu (nők)
 malu (sápadt) → meilu (sápadtak)
 naru (vörös) → neiru (vörösesek)
 nedhu (párna) → nidhu (párnák)
 pathu (sík terep, pázsit) → peithu (pázsitok)
 talu (lapos) → teilu (laposak)
 tinu (szikra) → tinu (szikrák)

Azonban vannak jelei, hogy a „szabályos” többes számokat képezhetjük más szavak mintájára. Például a **curu** (készség) a fenti mintát követné, és *cyru*-vá módosulna, de helyette a többes száma az analogikus **cyry**.

Valószínűleg ez többre is igaz a fentiek közül, és akár két helyes többes számú alakja is lehet adott szónak. Ezt különösen a sindarin emberi használata során ismerhetjük fel.

10.2.3. Számok

A számok 1-től 10-ig sindarin nyelven:

1	min	ᵛ	6	eneg	ᵛ
2	tad	ᵛ	7	odog	ᵛ
3	nel(edh)	ᵛ	8	toloth	ᵛ
4	can(ad)	ᵛ	9	neder	ᵛ
5	leb(en)	ᵛ	10	cae	ᵛ

Ráadásként a 11 **mimp**, és a 12 **imp** néven ismert. Hogy kifejezzük az „egy egyedüli” fogalmát (ellentétben az „első sorozatbannal”), az **er**-t használjuk, mint „egy”.

A nagyobb számokról kevés információ van. Azonban vezérfonalként használhatjuk a Quenya számokat. Ezt alapul véve: ***nelchae** (13), **canchae** (14), de ***tadchaen** (20), ***min tadchaen** (21), ***nelchaen** (30), ***eneg nelchaen** (36), ***neder odchaen** (69), és így tovább.

Alapvetően a **-chae** áll a „tizen-” helyett, míg a **-chaen** a tízeseket jelzi. Az előtag mindig a szám első szótagja. A számokat pont fordítva írjuk mint a magyarban – az utolsó számjegy kerül előre.

Sajnos nem tudjuk, mely szónak kell lennie a 100-nak. Valószínűleg a ***haran** (ami egy quenya szón alapul) megfelelő. Így a ***tad tadchaen tacharan** lehet a 222. A nagyobb számokhoz használható a **meneg** (1000), ami valószínűleg általában is nagy számot jelöl.

Ha valamit megszámolunk, a szám a főnév elé kerül, és nem okoz mutációt:

Neled binn delithar. (Három ember fog jönni.)

Tudomásunk szerint a tündék tizenkettes számrendszert használtak, de a fennmaradt példák ehelyett tízes számrendszerbeliek, ezért itt nem megyünk bele találgatásokba a tizenkettes számrendszerbeli alakokról.

10.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
*ae	ha	lond	út
anu	férfi, hím	malu	sápadt
athrad-	keresztvez, áthalad	nan mbâr	haza
celu	forrás	naru	vörös
coru	ravasz, ügyes	naur	tűz
galu	áldás	naw	ötlet
glad	fa	nedhu	párna
gwanu	halál	pathu	sík terep, pázsit
haru	seb	ring	hideg
hethu	bizonytalan	sun	kevés
hi, hî	most	taen	csúcs, orom
hithu	köd	talu	lapos
inu	nő, nőstény	tinu	szikra
ir	mikor	toltha-	elhoz, összeszed

10.4. TÁRSALGÁS – ÚTBAIGAZÍTÁS

Ha eltévedtünk, de elég szerencsések vagyunk hogy találkozzunk néhány tündével, hasznos ha tudunk néhány fordulatot, hogy képesek legyünk útbaigazítást kérni:

Man sad ... ? („Milyen hely...?”, „Hol van...?”), vagy
 Man râd na ... ? („Melyik út...?”, „Hova...?”)

Próbálkozhatsz így is:

Nin pelig peded i râd na ... ? (Meg tudnád mondani az utat ... ?)

Lehetséges válaszok rövidebb távolságra:

Pado fair/hair! (Menj jobbra/balra!)

Hosszabb úton, városban:

Ab vennig daer neled raith, pado fair na gar veleg.
 (Miatán egyenesen mentél három utcát, menj jobbra a nagy ház felé.)

Ha kint vagy a természetben, az adott iránymutatás inkább így hangzik:

Pado nan amrûn nan thin. Hirig hirion. Aphado i hirion er arad a pado na charad.
 (Menj kelet felé napnyugtáig. Találni fogsz egy nagy folyót. Kövesd a sodrást egy napig, majd menj délnek.)

Hirithog amon i estar 'Amon Hen'. (Találni fogsz egy „Amon Hen” nevű hegyet.)

A következő szavak hasznosak lehetnek:

Irányok: hair (bal), fair (jobb), taer (egyenes, előre), ad (hátra, visszafelé)

Az iránytű: amrûn (Kelet, napkelte), rhûn (Kelet), rhuen (Kelet), harad (Dél), forven (Észak), forn (Észak), forod (Észak), annûn (Nyugat), dûn (Nyugat)

Tájékoztató pontok: taur (erdő), tawar (fa), ael (tó), rim (hideg hegyi tó), lô (mocsár), îf (szikla, meredek lejtő), gaer, gaear (tenger, óceán), sîr (folyó), celon (folyó), duin (folyam, patak), ered (hegyek, hegylánc), falas (part), amon (hegy, domb), nadhor (legelő), pind (hegygerinc, orom), toll (sziget), athrad (átkelő), cîl (szakadék, szurdok), eithel (forrás), parth (mező, körbevett füves terület)

Városban: iant (híd), iaun (szent hely), sant (kert), rath (utca), barad (torony), ram (fal), ost (város)

11. lecke

ANALOGIKUS IGEFORMÁK, OSZTÁLYTÖBBESSZÁM

11.1. PÁRBESZÉD

တရားတရား

ဗွဲအံ့ဗွဲကံ ။ ကံ ကံတံ တရားကံ ဗွဲတံ တရားကံ။ လိ ပုဂံကံ

ယုတံ ပံတံကံ တံ တရားကံ။ ကံကံ တရားကံ ကံတံ တရားကံ။

တရားကံ တံကံ တံကံ ။ လိပုဂံကံ ဗွဲကံ ။ တရားကံ။ တရားကံ
ကံ ဗွဲကံ ကံ တရားကံ ဗွဲကံ။

လိပုဂံကံ တံကံ ။ တရားကံ။ ကံကံ တရားကံ တံကံ ။
တရားကံ တရားကံ ။ တရားကံ။ တရားကံ တံကံ တရားကံ
တရားကံ တရားကံ ။ တရားကံ တရားကံ ။ တရားကံ ။
တရားကံ။ လိ တရားကံ။

Govaded

Aragorn ah in edhil 'evedir Rycol vaethor. Ho trenar:

Rycol: Udulen am i thaen. Nin govennir neled maethoer. Athrannem i daur ennas a hiriannem rýn i-nglamhoth. Aphanhem idh rýn hin neled eraid. Hiriannem i 'lamhoth a lhathrannem. Nae! Ven lastanner a dagor vragol herias. Grogassen. Degannen orch, dan maethoer nîn firiasser. Drengen, labassen am girith a bronnen. Ha gortheb.

Egy találkozó

Aragorn és a tündék találkoznak Rycollal, egy harcossal. Meséli:

Rycol: A hegycsúcsokon át jöttem. Három harcos volt velem. Itt keresztülvágtunk az erdőn, és egy ork-horda nyomaira akadtunk. Három napig követtük a nyomokat. Megtaláltunk az ork csapatot, és hallgatóztunk. Sajnos meghallottak minket, és váratlan csata kezdődött. Nagy félelmet éreztem. Megöltem egy orkot, de a harcosaim meghaltak. Elfutottam, átugrottam egy hasadékon és megmenekültem. Szörnyű volt.

11.2. NYELVTAN

11.2.1. Az I-tövű igék analogikus múlt ideje

Néhány I-ige múlt idejét se nem nazális infixum, sem pedig tőmagánhangzó erősítés segítségével képezzük (amelyek közvetlenül a primitív tünde nyelvből kialakult múlt idők). Ehelyett a sokkal gyakoribb A-igék mintájára, az **-ant** toldalék segítségével (amit nem indokolnak az alapul szolgáló primitív formák). Mivel ez „gyenge” múlt idő, a szavakból hiányzik a bővítmény. A következő szabályok jelentős mértékben feltevéseken alapulnak arról, hogy Tolkien mire is gondolhatott, és nem mindent tudunk pontosan.

Ennek az analogikus helyettesítésnek két fajtája van. Az első csoportba tartozó igéknek csak egy analogikus múlt ideje van (és általában megtartják a szabályos múlt idejüket, mint helyes alternatívát). Azonban az analóg múlt idő valamiképp a főnévi igenévhez adódik, így ezeknél az alakoknál i-vonzás is fellép múlt időben, még ha nincs is **i** a toldalékban. Az összes ige, amely ebbe a csoportba tartozik:

dag- (megöl) → degi (megölni) → adhonc vagy degant (megölt)
 gwedh- (megkötöz) → gwedhi (megkötözni) → ewend vagy gwedhant (megkötözött)
 redh- (vet) → redhi (vetni) → erend vagy redhant (vetett)
 tog- (hoz) → tegi (hozni) → udunc vagy tegant (hozott)

Néhány nazálisokra végződő ige feltehetően osztozik ezen az analogikus formán. Ha az ige magánhangzója egy **i**, a toldalék kibővül **-iant**-ra, hogy visszhangozza az **i**-t. Ez egy eléggé gyakori jelenség a sindarin nyelvben, és még találkozni fogunk vele a lecke folyamán:

fir- (meghal) → firi (meghalni) → ifír vagy firiant (meghalt)
 gir- (megborzong) → giri (megborzongani) → ír vagy giriant (megborzongott)
 glir- (énekel) → gliri (énekelni) → ilír vagy gliriant (énekel)
 hir- (keres) → hiri (keresni) → hiriant (keresett)
 nor- (fut) → neri (futni) → onur vagy nerant (futott)
 hol- (becsuk) → heli (becsukni) → ochul vagy helant (becsukott)
 trenar- (elmond) → treneri (elmondani) → trenor vagy trenerant (elmondta)
 tir- (figyel) → tiri (figyelni) → tiriant (figyelt)

Azonban vagy egy második csoportja az I-tövű igéknek, amelyeknek az analogikus csere több alakját is megváltoztatja. Ezeknél az **-o** jellemzően főnévi igenevet mutat (például **garo** „fogni”, de **gerin** „én fogok”), így tehát az analogikus múlt idő i-vonzás *nélküli*, és feltehetően jövő időben **-atha** **-itha** helyett. A kérdéses igék:

dreg- (menekül) → drego (menekülni) → edhrenc vagy dregant (menekült)
 → dregatha (menekülni fog)

hav- (ül) → havo (ülni) → achamp vagy havant (ült)
 → havatha (ülni fog)
 rad- (utat talál) → rado (utat találni) → arant vagy radant (utat talált)
 → radatha (utat fog találni)
 sog- (iszik) → sogo (inni) → uhunc vagy sogant (ivott)
 → sogatha (inni fog)
 tob- (takar) → tobo (takarni) → udump vagy tobant (takart)
 → tobatha (takarni fog)
 drav- (kivág) → dravo (kivágni) → adhramp vagy dravant (kivágott)
 → dravatha (ki fog vágni)

Egy pár igénél, főleg a folyékony **-r**, **-l** végűeknél **e** igető-magánhangzóval az analogikus múlt idő úgy tűnik, hogy teljesen lecserélte a szabályos formát:

gar- (megkap) → garo (megkapni) → garant (megkapta) → garatha (meg fogja kapni)
 mel- (szeret) → melo (szeretni) → melant (szeretett) → melatha (szeretni fog)
 pel- (halványul) → pelo (halványulni) → pelant (halványult) → pelatha (el fog halványulni)
 thel- (tervez) → thelo (tervezni) → thelant (tervezett) → thelatha (tervezni fog)

Ezek az igék az **-e**- magánhangzó közbeékelődésével kapják a személyragjaikat. Tehát:

adhrammen (én kivágtam), adhrammeg (te kivágtad), adhrammel (Ön kivágtá),
 adhramp (ő kivágtá)
 adhrammem (mi kivágtuk), adhrammenc (mi kivágtuk), adhrammegir (ti kivágtátok),
 adhrammelir (Önök kivágták), adhrammer (ők kivágták)
 vagy
 dravannen (én kivágtam), dravaneg (te kivágtad), dravannel (Ön kivágtá), dra-
 vant (ő kivágtá)
 dravannem (mi kivágtuk), dravennenc (mi kivágtuk), dravannegir (ti kivágtátok),
 dravannelir (Önök kivágták), dravanner (ők kivágták)
 adhangen (én megöltem), adhangeg (te megölted), adhangel (Ön megölte), ad-
 hanc (ő megölte)
 adhangem (mi megöltük), adhangenc (mi megöltük), adhangegir (ti megölté-
 tek), adhangelir (Önök megölték), adhanger (ők megölték)
 vagy
 degannen (én megöltem), deganneg (te megölted), degannel (Ön megölte), de-
 gant (ő megölte)
 degannem (mi megöltük), degannenc (mi megöltük), degannegir (ti megölté-
 tek), degannelir (Önök megölték), deganner (ők megölték)

11.2.2. Az A-tövű igék analogikus múlt ideje

Van még néhány származtatott ige, amelyeknek a jelen és múlt idejét az I-igékkel analogikus módon képezzük. Ez főként a következő három szótagú A-igéket érinti (felmerülhet, hogy miért hívjuk ezeket még A-igéknek, mivel nem **-a**-ra végződnek jelen időben, de ezek kétségtelenül származtatott igék):

athrad- (átkel) → athrado (átkelni) → athrad (ő átkel)
 → athrant (ő átkelt) → athradatha (ő át fog kelni)
 aphad- (követ) → aphado (követni) → aphad (ő követ)
 → aphant (ő követett) → aphadatha (ő követni fog)

gannad- (hárfázik) → gannado (hárfázni) → gannad (ő hárfázik)
 → gannant (ő hárfázott) → gannadatha (ő hárfázni fog)
 lathrad- (hallgatózik) → lathrado (hallgatózni) → lathrad (ő hallgatózik)
 → lathrant (ő hallgatózott) → lathradatha (ő hallgatózni fog)
 limmid- (megnedvesít) → limmido (nedvesíteni) → limmid (ő megnedvesít)
 → limmint (ő megnedvesített) → limmidatha (ő meg fog nedvesíteni)
 nimmid- (elsápad) → nimmido (elsápadni) → nimmid (ő elsápad)
 → nimmint (ő elsápadt) → nimmidatha (ő el fog sápadni)
 tangad- (rögzít) → tangado (rögzíteni) → tangad (ő rögzít)
 → tangant (ő rögzített) → tangadatha (ő rögzíteni fog)

Jelen időben ezeket az igéket feltehetően úgy ragozzuk, mint az I-igéket:

ephedin (én követek), ephedig (te követsz), ephedil (Ön követ), aphad (ő követ)
 ephedim (mi követünk), ephedinc (mi követünk), ephedigir (ti követték), ephedilir (Önök követnek), ephedir (ők követnek)

Azonban múlt időben nem úgy viselkednek, mint az I-tövű igék leggyakoribb csoportja, hanem az **-e-** magánhangzó közbeékelődésével ragozzuk őket:

aphannen (én követtem), aphannege (te követtél), aphannele (Ön követett), aphanant (ő követett)
 aphannem (mi követtünk), aphanneenc (mi követtünk), aphannegeir (ti követtetek), aphanneleilir (Önök követték), aphanneleir (ők követték)

11.2.3. Osztálytöbbesszám

A sindarin nyelvben nem csak a „közönséges” többes szám van, amely megelőzőleg egy eléggé meghatározhatatlan mennyiséget jelez valamiből (például az **edain** jelenthet kettő vagy több ezer embert – nem tudjuk megmondani), hanem egy eltérő többes számú alak is, az „osztálytöbbesszám”. Ez nagyjából egy adott „valami” összes példányát jelenti. A szóban forgó osztály lehet nagy („az összes csillag”), vagy kicsi („Elrond összes fia”; csak kettő van), de igazi többes számnak kell lennie, nincsen egyetlen elemű csoport.

Az osztálytöbbesszám képzéséhez leggyakrabban az **-ath** toldalékot használjuk:

Perian (félszerzet) → Periannath (félszerzetek, mint nép)
 sell (lány) → sellath dîn ([az] összes lánya)
 elen (csillag) → elenath ([az] összes csillag, [az] éjszakai égbolt)

Ha a főnév **-m** vagy **-mb** mássalhangzókra végződik, akkor a vége **-mm-re** módosul az osztálytöbbesszám toldaléka előtt. Hasonlóan, ha a főnév vége **-nd**, az megváltozik **-nn-re**. Egy szimpla **-n** kibővíthető **-nn-re**, ez attól függ, hogy a rövidített **-nd**, **-nn** hangot jelöli-e (mint a **Perian**-ban), vagy az eredeti **-n** toldalékot (mint az **elen**-ben). Az első esetben gyakran hosszabb változatai is vannak a szónak. A szóvégi **-s** **-ss-re** hosszabbodik, az **-nc** pedig **-ng-re** lágyul.

lam (nyelv) → lammath ([az] összes nyelv)
 ranc (kar) → rangath ([az] összes kar)

Ha a főnév utolsó szótagában van **i**, és csak egy mássalhangzó következik utána, az **i-t** „visszhangozza” a toldalék, ami így **-iath** lesz. Azonban ha több mint egy mássalhangzó követi az **i** hangot, a toldalék **-ath** marad. Sajnos ez utóbbi szabály áll az **-m**, **-s** vagy **-n** végű szavakra, amiket ki kellene bővíteni **-nn-re**:

gíl (csillag) → giliath (csillagok)
 pilin (nyíl) → pilinnath Aragorn (Aragorn összes nyila)

Az **-u-ra** végződő igék különleges csoportja (lásd a 10.2.2. leckét) megváltoztatja a szóvégi **-u-t -w-re** a toldalék hozzáadásakor:

galu (áldás) → galwath (minden áldás)
 tinu (szikra) → tinwath (az összes szikra)

Ha osztálytöbbszámú szó előtt határozott névelő áll, annak a többes számú **in** alakban kell szerepelnie, mivel az osztálytöbbszám is többes szám. Ez zavaró lehet, ha valaki új szót használ az egész osztály jelzésére:

in elenath (az éjszakai égbolt)

Fajokra vagy népekre való utaláskor gyakran találkozunk a **-rim** („nép” pozitív értelemben) vagy **-hoth** („horda”, negatív értelemben) toldalékkal az **-ath** helyett:

glamhoth (zajongó horda, egy csapat ork)
 Nogothrim (törpök)

Ahogy az előző példában, ezen szavak valós többes számok, és az **in** határozott névelő áll előttük, még ha a „zajongó horda” tulajdonképpen egyes szám is magyarul.

i nglamhoth (az orkok csapata)
 idh Rohirrim (Rohan népe)

11.2.4. A vonatkozó névmás részes esete

Feltételezhetően a vonatkozó mondatoknak van egy rövidített formája részes esetben, amiben szerepelne az **an i** (azért, ami) vagy **an in** (azokért, akik). Ez az **ai** rövidített alakkal történik:

Maethathon ai melin. (Harcolni fogok azokért [akiket] szeretek.)
 Cuinog ai ú-belig gared. (Azért élsz, ami nem lehet a tiéd.)

Vegyük észre hogy ez a bizonyos rövidítés csak az **i** vagy **in** vonatkozó névmásokra érvényes: ha határozott névelővel használjuk az **an-t**, az **'nin** lesz és nazális mutációt okoz a következő szóban:

aglar 'ni Pheriannath (dicsőség a félszerzeteknek)

11.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
brona-	túlél, kibír	lathrad-	figyel, hallgatózik
cirith	hasadék, szakadék	limmid-	benedvesít
dag-	megöl	nae!	fájdalom!, sajnos!
drav-	kivág	nimmid-	elsápad
dreg-	menekül	rad-	utat talál
gar-	fog, tart, megkap	ranc	kar

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
gannad-	hárfán játszik	síla-	fénylik
gortheb	szörnyű	sog-	iszik
govaded	találkozás	tangad-	rögzít, bizonyít
grog-	megrémül	thel-	szándékozik, gondol
*hir-	talál	tíra-	figyel
hol-	bezár	tob-	befed, fedez
laba-	ugrik		

11.4. TÁRSALGÁS – CSATÁBAN

Ha valaha elég szerencsétlenek vagyunk, hogy egy csatában kössünk ki, ne adjuk fel a reményt amíg tündék vannak a közelben. Azonban hogy a tündék oldalán harcoljunk, meg kell értenünk a következő parancsokat. Általános utasítások:

Noro nan goth! (Fuss az ellenség felé!)
 Pain! Si berio! (Mindenki! Védjétek itt!)
 Drego! (Menekülj!)

De mielőtt elkezdődik a csata, lehet hogy sikerül hallanod a haditervet:

Idh rechyn delithar lagor o chair a heriathar i nagor.
 (A lovasoknak gyorsan jönniük kell balról és elkezdni a csatát.)

I meigor veriathar i had hen.
 (A kardforgatóknak védeniük kell ezt a helyet.)

Mabo i cheithol dan in yrch! (Fogjátok a fejszéket az orkok ellen!)

Hado ich ben daith nîn! (Hajítsátok el a lándzsákat a jelemre!)

Ha megsebesültél, ne ess kétségbe, így kérj segítséget:

Govaethanc! (Együtt kell harcolnunk!)
 Tulu! (Segítség!)
 Amaethathanc! (Hadd támadjunk újra!)
 Im harnannen! (Megsebesültem!)

Csatakiáltások, amíg a csata jól áll:

Lacho calad! Drego morn! (Gyűlj fény! Takarodj sötétség!)
 Gurth 'ni yrch! (Halál az orkokra!)
 An Imladris! (Völgyzugolyért!)

Ezek a szavak jól jöhetnek a harci szókincedhez:

Különböző csapatok: rochon (lovas), magor (kardforgató), hador (dobó), cúvonn (íjász)

Fegyverek és páncélzat: magol (kard), ech (lándzsa), cû (íj), pilin (nyíl), hathol (fejsze), sigil (tőr, kés), lang (kard, szablya), thôl (sisak), thand (pajzs), crist (kés), grond (buzogány), dring (kalapács)

Igék: drav- (vág), maetha- (harcol), dag- (megöl), had- (dob, hajít), dartha- (vár), beria- (véd), northa- (lovagol), nor- (fut), dreg- (menekül), heria- (hirtelen elkezdődik), harna- (megsérül)

Egy csata

Rycol szavai alapján Aragorn és a tündék meg akarják keresni az orkok nyomait. A végén egy rejtett völgybe érnek, ahol az orkok pihennek. Aragorn és Ninias elmennek figyelni és keresni egy ork-csapatot. Hirtelen újak inainak hangját hallják, és nyilak repülnek az orkok felé. Aragorn elkiáltja magát: „Halál az orkokra!” és ez ellenség felé fut. Az orkoknak kardjaik és tőreik vannak. Aragorn kardja hosszabb mint ezek a török, és megöl egy orkot. Újabb nyilak repülnek az orkok felé, és sokan nem tudnak elfutni. A csata után kiszabadítanak egy foglyot.

12.2. NYELVTAN

12.2.1. Elöljárók

Most néhány új prepozícióról fogunk tanulni, amelyek az eddig tárgyalt csoporttal ellentétben nazális mutációt okoznak (lásd 4. lecke) az utánuk következő szóban.

Ezek:

an (-ért, -nak, -nek)

maethon an Ngondor (Gondorért harcolok)

dan (ellen)

maethon dam Mordor (Mordor ellen harcolok)

nan (-val, -vel, jellemzi, által)

maethon na magol (egy karddal harcolok)

Amon na Thaur (a fa dombja)

aran na chîr lim (gyors hajók királya)

és valószínűleg még:

athan (a másik oldalon, túl)

athan ngaer (az óceán másik oldalán)

A figyelmes olvasó észreveheti, hogy a **nan** ugyanaz a szó, amit korábban már bevezettünk a birtokos eset kifejezésének egy módjaként. Méghozzá oly módon teszi ezt, hogy a birtokos esetű szó kifejezőbben írja le az első szót, de jelentése előljáróként kissé túlmutat a birtokos eseten.

Már tanultunk arról a tényről, hogy az **in** többes számú névelő gyakran **i**-re rövidül, amikor az utána következő szó nazális mutáció alanya. Ha az előljárószók nazális mutációt okoznak – ami elvben meg is megtörténhet – akkor a prepozíciók sajnos más rendszer szerint rövidülnek: csak akkor, ha a kemény **p**, **t** vagy **c** mássalhangzóknál okoznak nazális mutációt, vagy ha **ml**, **h**, esetleg **th** hangot mutálnak.

a Pheriannath (a félszerzetekért)

da thaur (az erdő ellen)

a thôl (egy sisakért)

A **b**, **m**, **f**, **l**, **lh**, **r**, **s** és **th** mássalhangzóknál az előljáró igazodik:

am marad (egy toronyért)

am mellon (egy barátért)

af fair (egy halandóért)
 al loth (egy virágért)
 al 'lug (egy kígyóért)
 adh roch (egy lóért)
 as sarch (egy sírért)

Mivel az **athan** esetében az sem biztos, hogy egyáltalán okoz-e nazális mutációt, valószínűleg jobb ha egyáltalán nem változtatjuk meg ezt a prepozíciót.

Bár bemutatuk az **an** (-ért) szócskát mint előljárót, úgy látszik ez nem a fő funkciója a sindarinban: általában részes esetet jelez (hasonlóan az **en**-hez, amely birtokos esetet jelöl). Noha megengedett a részeshatározó esetet (a tárgyesethez hasonlóan) lágyult közvetlen tárgyként kifejezni, az **an**-nal jelölt részes esetek sokkal gyakoribbak a sindarin korpuszban:

Annon vagol venn. (Adok az embernek egy kardot. [szokatlan])
 Annon vagol am menn. (Adok egy kardot az embernek. [elterjedt])

12.2.2. A kevert mutáció

A kevert mutációt általában az előljárószók határozott névelőkkel (**i** vagy **in**) való összetételei okozzák. A birtokos **en** is ebbe a csoportba tartozik.

Egy kicsit részletesebben: gyakran használnánk névelőt közvetlenül egy előljáró után, mint például *be i* (a ... szerint) vagy **na in** (a ... hoz). Mindkét esetben egy **-n** (vagy néha **-in**) ragot adunk a prepozícióhoz (ha **-in**-t használunk, I-vonzás is fellép). Tehát:

na (felé) → nan (a ... hoz, a ... felé)
 be (szerint) → ben (a ... szerint, a ... értelmében)
 nu (alatt) → nuin (a ... alatt)
 od (-ból, -ből) → uin (a ... ből)
 or (felett, -on, -ön) → erin (a ... felett)

Ahogy a hiteles példa (**an + i** → **'nin**) nazális mutációja mutatja, egy kissé veszélyes (bár csábító) ennek a szabálynak a túlzott általánosítása előljárókkal való összetételekre.

Ahogy a neve mutatja, a kevert mutáció néha úgy viselkedik, mint a lágyulás, néha pedig mint a nazális mutáció. Ha birtokos eset okozza, az **en** gyakran **e**-re rövidül. Azonban a prepozíciók és névelők más összetételei nem rövidülnek. A kevert mutáció az egyedi mássalhangzókat a következőképpen befolyásolja:

A kemény hangok úgy változnak, mint lágyulás esetén:

p- → **b-**, **t-** → **d-**, **c-** → **g-**:

calad (fény) → e-galad (a fény vmije)
 pilin (nyíl) → e-bilin (a nyíl vmije)
 taur (erdő) → e-daur (az erdő vmije)

viszont a **pr-** **mr** lesz:

prestanneth (ragaszkodás) → e-mrestanneth (a ragaszkodás vmije)

a **b-**, **d-** és **g-** nem változik, az **en** rövidül, viszont **dr-**, **gl-**, **gr-** és **gw-** esetén az **en** teljesen hosszban szerepel:

barad (torony) → e-barad (a torony vmije); de:
 draug (farkas) → en-draug (a farkas vmije)

a **bl-** **ml-**, a **br-** pedig **mr-** lesz:

brôg (medve) → e-mrôg (a medve vmije)

az **f-** és **n-** nem változik, és az **en** szintúgy nem:

nad (dolog) → en-nad (a dolog vmije)

a **h-**, **l-**, **th-** és **m-** változatlan marad, de az **en** rövidül:

hîr (úr) → e-hîr (az úr vmije)

maethor (harcos) → e-maethor (a harcos vmije)

thôl (sisak) → e-thôl (a sisak vmije)

az **rh-**, **lh-** és **hw-** rendre **'r-**, **'l-**, és **'w-** lesz, közben az **en** rövidül:

hwest (szellő) → e-'west (a szellő vmije)

s- → **h-**, rövidült **en-**nel:

salph (leves) → e-halph (a leves vmije)

végül, az **r-** változatlan marad, de az **en-**ből **edh** lesz:

rem (háló) → edh rem (a háló vmije).

12.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
ab nagor	csata után
and	hosszú
brôg	medve
coth	ellenség
dolen	rejtett
gurth	halál
*ias	hol, ahol (vonatkozó névmás)
imlad	völgy
lang	szablya
leithia-	kiszabadít
meth	vég
naud	kötöttség, korlát
rim	sok
sav- (<i>múlt idő</i> aw)	bír, van vmije
sigil	tőr, kés
tang	íjhúr

12.4. TÁRSALGÁS – MESÉLJ MAGADRÓL!

Ha már jobban ismerjük a tündéket, egy ponton úgy érezhetjük, hogy itt az ideje magunkról, a családukról vagy az életünkről beszélni. Néhány példamondat:

Telin o... (...ból jöttem)¹

Nostor nîn erin... (A születésnapom...án van.)

¹Sajnos előre kell lapoznunk a 13. leckéhez, ha az **o-**t helyesen szeretnénk használni.

Tâd hîn mi adab nîn. (Két gyerekem van.)²
 Gwedhithon na N.N. („Össze leszek kötve X.Y.-al.”, Jegyben járok X.Y.-al.)
 Im gwennen na N.N. (Összeházasodtam X.Y.-al.)

Elmondhatjuk, mi a munkánk:

Im maethor. (Harcos vagyok.)
 Echedin gair. („Házakat építék.”, Építőmester vagyok.)
 Bangon chemmaid. (Ruhákkal kereskedem.)
 Redhin iau. („Gabonát vetek.”, Farmer vagyok.)
 Neston. („Gyógyítok.”, Orvos vagyok.)
 Im benn idhren. („Bölcs ember vagyok.”, Tudós vagyok.)
 Im talagan. („Hárfán játszom.”, Hárfás vagyok.)

Ha mi szeretnénk kérdést feltenni:

Man ceril? (Mit csinálsz?)
 Man lû i nostor lîn? (Mikor van a születésnapod?)
 Le gwennen? (Házasság?)
 Man sâd udulel? („Mely helyről jöttél?”, Honnan származol?)

Néhány további hasznos szó:

Fogalkozások és címek: aran (király), rîs (királynő), caun (herceg), hîr (úr), hiril (úrhölgy), arphen (nemes), ithron (varázsló), condîr (polgármester), rochben (lovas), ceredîr (termelő, gyártó), thavron (ács, építőmester), orodben (hegymászó, alpinista), pethron (mesemondó, elbeszélő), cennan (fazekas)

A család: herven (férj), herves (feleség), dîs (menyasszony), adar (apa), naneth (anya), ion (fiú), sell (iell) (lány), muindor (fiútestvér), muinthel (lánytestvér), gwanunig (iker), gwanur (rokon)

²A tündék soha nem használták volna a „van, birtokol” igéket gyerekekkel kapcsolatban.

13. lecke

ELÖLJÁRÓK III., SZÜNET ÉS FOLYÉKONY MUTÁCIÓ

13.1. SZÖVEG

ibh na y̆n̆n̆ bh̆na

raí í t̆áin̆. baí na na bh̆t̆ t̆áin̆. lí na y̆n̆n̆ a d̆in̆ í l̆y̆n̆n̆
bh̆na. lí na lí raí bh̆ naí bh̆ĭ
í l̆y̆d̆ raí naí raí. í na y̆n̆n̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.
bh̆ na naí naí naí. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.
raí naí naí naí. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.
raí naí naí naí. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.
raí naí naí naí. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.
raí naí naí naí. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆. í na t̆áin̆.

I phith en aran fern

Be Eolair, i venn 'n in edhil leithianner, ha narn iaur o haran fern. Io anann ho ebent i phith nu firias:

'Es sarch telithon nan edain, ar grogathar. Or hain lodatha faer n̆in ar cenithon bain. Yrch o Chithaeglir tolthathar dulu daged i chyth. Ar i ardh n̆in athelitha.'

Eolair trenar in yrch ebennir o haran fern a grogasser. In edhil thelir hi hired had af fuin a ned arad aphadol hired i harch nan aran fern.

A halott király szavai

Eolair szerint – akit a tündék kiszabadítottak – van egy régi története a holt királynak. Réges-régen mondta ezeket a szavakat, mielőtt meghalt: „A sírból az emberekhez fogok jönni, és ők rettegni fognak. A lelkem felettük fog lebegni, és mindent látni fogok. A Kőd-hegység orkjai segítséget hoznak majd az ellenségek leölésére. És a királyságom újra eljő.”

Eolair elmondja, hogy az orkok beszéltek a halott királyról, és féltek. A tündék úgy döntöttek, hogy keresnek egy helyet éjszakára, és másnap megkeresik a király sírját.

13.2. NYELVTAN

13.2.1. Elöljárók

Az utolsó előljárók amiket itt tárgyalunk más típusú mutációkat okoznak, amelyekről még nem szóltunk. A legtöbb most következő prepozíciónál ez az úgynevezett szünet mutáció, egy esetben pedig a folyékony mutáció.

Megjegyezzük, hogy a folyékony mutációt Tolkien sosem említette konkrétan, a létezésére csak általános törvényszerűségekből következtethetünk, ezért eléggé bizonytalan téma. Szerencsére ritkán fordul elő.

A most sorra kerülő előljárók:

o (od) (-ból, -ből, [valahonnan] való)

Celebrimbor o Eregion (Celebrimbor Eregionból)
nen o Chithaeglir (a Kőd-hegységből jövő víz)
sarn od Orthanc (egy Orthancból való kő)

ned (-ba, -be; -on, -en, -ön [határozatlan időt jelez])

minnon ned adab (belépek egy házba)
telin ned laer (nyáron jövök)

ed (ki vmiből, vmin kívül)

ed annon (egy ajtón kívül)
es sarch (egy síron kívül)
e thaur (egy erdőn kívül)

or (-on, -en, -ön, felett)

or amon (a domb felett)
or chaw (a csúcson)

Az **o** előljáró **od**-dá válhat ha magánhangzó előtt áll, elsősorban az **o**-val kezdődő szavak előtt. Megjegyezzük, hogy van egy második **o** előljáró (-ról, -ről, illetőleg), ami egy **h**-t ragaszt a következő szóhoz, ha az magánhangzóra végződik. Általában ezt a két prepozíciót az általuk okozott mutációk alapján tudjuk megkülönböztetni, de vannak esetek, amikor csak a szövegkörnyezet segíthet.

A **ned** eredeti jelentése -ba, -be, de használhatjuk határozatlan állításokhoz az időről, azaz **ned laer** „egy kevés nappal a nyárban”, „valamikor a nyár kezdetén”.

13.2.2. Szünet mutáció

A szünet mutációt az (archaikus **od**-ből származó) **o**, a **ned** és az **ed** elöljárók okozzák. Mindkét prepozíció rövidülhet, azaz **o** és **e** lesz belőlük, ha a következő szó mássalhangzóval kezdődik. Hogy megkülönböztessük az **ed**-ből rövidült **e**-t az eléggé hasonló birtokos esetet jelző **en**-ből származó **e**-től, az utóbbit általában kötőjellel írjuk, míg a másikat nem. A tengwar írás használatakor nem kell kötőjelet tenni, így az **e** és a következő szó között egy kis hely kihagyásával jelezhetjük, ha **ed**-ről van szó.

A szünet mutáció előfordulhat összetételekben is, ha az első szó **-t**-re vagy **-d**-re végződik. Feltehetően egy példa erre az **ad-** (újra) előtag.

A „kemény” hangoknál a szünet mutáció úgy viselkedik, mint a nazális mutáció:

p- → **ph-**, **t-** → **th-**, **c-** → **ch-**:

calad (fény) → e chalad (egy fényen kívül)
taur (erdő) → e thaur (egy erdőn kívül)

h- → **ch-**:

hammad (ruházat) → e chammad (ruhán kívül)

hw- → **w-**, **lh-** → **thl-**, **rh-** → **thr-**:

hwest (szellő) → e west (egy szellőn kívül)
lhug (kígyó) → e thlug (egy kígyón kívül)

a **b-**, **d-**, **g-**, **m-** és **n-** nem változik, de a prepozíció rövidül:

Gondor (Gondor) → o Gondor (Gondor vmije)
nath (szövet) → e nath (egy szöveten kívül)

az **l-** és **r-** szintén változatlan marad, viszont az elöljáró nem rövidül:

Lothlórien (Lothlórien) → ed Lothlórien (Lothlórienen kívül)
rem (háló) → ed rem (egy hálón kívül)

a **th-**, **f-** és **s-** szintűgy nem változnak, de a prepozíció néha idomul:

sarch (sír) → es sarch (egy síron kívül)
falch (szakadék) → ef falch (egy szakadékon kívül)
thöl (sisak) → eth thöl (egy sisakon kívül)

13.2.3. Folyékony mutáció

A folyékony mutáció általában **-r** vagy **-l** után fordul elő. Okozhatja az **or** (-on, -en, -ön, felett) elöljáró vagy szóösszetétel, mint például a **morchant** (árnyék) a **mor** (sötét) és **cant** (alak) szavakból. A folyékony mutáció a következő szabályokat követi:

p- → **ph-**, **t-** → **th-**, **c-** → **ch-**:

taur (erdő) → or thaur (egy erdő felett)
caw (csúcs) → or chaw (egy csúcs felett)

lh- → **'l-**, **rh-** → **'r-**:

lhûg (kígyó) → or 'lûg (egy kígyó felett)

az **s-** marad **s-**:

salph (leves) → or salph (egy leves felett)

Az összes többi mássalhangzó a lágy mutáció szabályait követi.

13.2.4. Új előtagok

Van még néhány előtag, amely nem okoz lágyulást, hanem inkább szünet vagy folyékony mutációt. Valószínűleg egy példa az előbbire:

ad- (újra)

ertha- (egyesül) → adertha- (újraegyesül)

tol- (jön) → athol- (visszajön)

Az **ar-** előtagot láthattuk folyékony mutációt okozni, de néha lágyulást is:

ar- (királyi, magas rangú)

pen (valaki) → arphen (egy nemes)

De van egy eltérő előtag, az **ar-**, ami valószínűleg csak folyékony mutációt okoz:

ar- (nélkül)

nedia- (számol) → arnediad (számolás nélkül)

13.2.5. Egy névelő változat

Néha a határozott névelő vagy a vonatkozó névmás olyan kombinációban jelenik meg, amit nehéz kiejteni, mint például: **i in edhil egennir** (akit a tündék láttak). Ebben az esetben az **i** névelő felveheti az **'n** alakot, ami egyszerűbbé teszi a mondat kiejtését.

13.2.6. Sorszámok

A sorszámok a sindarin nyelvben:

első	minui	hatodik	enchui
második	tadui (edwen)	hetedik	odothui (othui)
harmadik	nellui (nail)	nyolcadik	tollui (tolothen)
negyedik	canthui	kilencedik	nedrui
ötödik	lefui	tizedik	caenui

13.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
ardh	királyság
arphen	egy nemes
faer	szellem
loda-	lebeg
nedia-	számol
pen	valaki
sarn	kő

13.4. TÁRSALGÁS – AZ IDŐ

Aligha várható egy tündétől (elvégre halhatatlan lény) hogy az órájára néz és megmondja neked a pontos időt. Azonban megbeszélhetünk egy találkozót a tündékkal, ha hajlandóak vagyunk kockáztatni egy rövid várakozást. Ha szeretnénk egy tündét újra látni, szólhatunk így búcsúzáskor:

Man lû achenithanc? (Mikor fogjuk egymást újra látni?)

Man lû telithal na nin? (Mikor fogsz eljönni hozzám?)

Man lû gevedithanc? (Mikor fogunk találkozni?)

A találkozó napját ilyesféleképp adhatják meg:

Erin dolothen Nínui. (Február nyolcadikán.)

Vagy pedig:

Uin dolothen Uruí. (Augusztus kilencedik napján.)

Vegyük észre a különbséget az **erin** (-án, -én) és az **uin** (-tól, -től) között; míg az előbbi dátumot ad meg, az utóbbi időtartamot egy adott dátumtól, ami lényegében egy nappal többet jelent. Ne keverjük össze ezeket, vagy eltévesztjük a találkozót!

Az órát jelezhetjük így:

Ned amrûn. (Napkeltekor.)

Neth thîn. (Este.)

Ned aduial (Az esti szürkületkor.)

Ha nem jó nekünk, mondhatjuk ezt:

Ú-belin teli. (Nem tudok jönni.)

Találni fogunk más időpontot. A tündéknek sok idejük van.

Szójegyzék a találkozók könnyebb megszervezéséhez:

Hónapok: Narwain (január), Nínui (február), Gwaeron (március), Gwirth (április), Lothron (május), Nórui (június), Cerveth (július), Uruí (augusztus), Ivanneth (szeptember), Narbeleth (október), Hithui (november), Girithron (december)

Évszakok: echuir (kora tavasz), ethuil (késő tavasz), laer (nyár), iavas (aratás), firith (késő őszi), rhîw (tél)

Napszakok: amrûn (napkelte), aur (nappal, reggel), arad (nappal), thîn (este), annûn (napnyugta), dû (késő este), tinnu (kora éjszaka), daw (éjszaka)

14. lecke

MELLÉKNÉVI IGENEVEK

14.1. PÁRBESZÉD

ကၢ် ဟံင်

ဟံင် လွဲကၢ်ကၢ် ၊ ဟံင် ၊ ဟံင် ပာ်ပဲင် ဟံင် ဟံင်
ဟံင်ကၢ်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်
ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်
ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ် ၊ ဟံင်ကၢ် ဟံင်ကၢ်

Neth thin

Eðhil hernennin, a thíriel i ardh darthar mi lad dithen deliannen. Lechiel naur Aragorn a Ninias badar ambenn. Tiriél i minn lostol, Aragorn cheria peded.

Aragorn: Nauthol o haran fern goston.

Ninias: Mae. I harch hollen ammaer. Dan noer lechennin a beriathar vin dam morn.

Aragorn: Grogon yrch i chenir i noer.

Ninias: Si hain orthurenc.

Aragorn: Orthurenc. No mí tiriél.

Este

Néhány tünde megsérült, és egy kicsi, rejtett völgyben pihentek a környéket kémelve. Meggyújtva a tüzet Aragorn és Ninias felfelé mennek.

Az alvó embereket látva Aragorn hirtelen beszélni kezd:

Aragorn: Félek a holt királyra gondolva.

Ninias: Igen. A lezárt sír jobb lenne. De tüzeket gyújtottunk, amelyek megvédenek minket a sötétség ellen.

Aragorn: Aggódom a tüzet meglátó orkok miatt.

Ninias: Itt legyőztük őket.

Aragorn: Igen, le. De ébernek kell lennünk.

14.2. NYELVTAN

14.2.1. Az A-töví igék melléknévi igenevei

Aktív folyamatos melléknévi igenév

Az aktív folyamatos melléknévi igenév az ige egy olyan alakja, amely melléknévi szerepet tölt be. Az igében foglalt cselekvést valamilyen tulajdonság formájában mondja el, például ha valaki „használja a szemét” (lát) az „látó”.

Ezt az igenevet A-igéknél a szóvégi **-a -ol**-ra cserélésével képezzük:

lacha- (lángra lobbant) → lachol (lángra lobbantó)

ertha- (egyesít) → erthol (egyesítő)

linna- (énekel) → linnol (éneklő)

Gyakran használjuk egyidejű cselekvések leírására:

Linnol gen cenin. ([Míg] éneklek, látlak.)

Aktív befejezett melléknévi igenév

Az aktív befejezett melléknévi igenév szintén az ige egy melléknévi alakja, de egy olyan állapotot ír le, amiben valaki már elvégezte az ige által leírt cselekvést. Ezért a „lát” ige befejezett cselekvő melléknévi igenévi alakja az „aki látott”. Megjegyezzük, hogy ennek az igenévnek a magyarban nincs megfelelő alakja, ezért körül kell írni.

Ez a melléknévi igenév a szóvégi **-a -iel**-re cserélésével képezhető:

ertha- (egyesít) → erthiel (aki egyesített)

Feltehetően, az **-i-** ebben a toldalékban a jól ismert *i*-vonzáshoz vezet az **-a-** és **-o-** végű igéknél:

lacha- (lángra lobban) → lechiel (aki lángra lobbant)

Az **-ia** végű igéknél néhány rendellenesség történik – ennek tárgyalását elhalasztjuk a 17. leckéig.

Gyakran fordíthatjuk az „után”, és múlt idő használatával (a mondat jelentésének nagymértékű megváltoztatása nélkül):

Lechiel i naur lostassen. („Aki meggyújtottam a tüzet, aludtam.”, Miután meggyújtottam a tüzet, aludtam.)

Passzív befejezett melléknévi igenév

Az utolsó tárgyalandó melléknévi igenév is melléknévként viselkedő ige – de ez esetben leírja valakinek az állapotát, akit érint az igében foglalt cselekvés. Ha az ige a „lát”, akkor valaki akit ez érint: „akit láttak”. Az igetőhöz adott **-nnen** toldalékkal képezzük:

lacha- (lángra lobbant) → lachannen (akit lángra lobbantottak [a meggyújtott])
ertha- (egyesül) → erthannen (akit egyesítettek [az egyesített])

Ha az **-nn-** kétszer szerepelne egy ilyen igében, megengedett a szó lerövidítése egy szótag kihagyásával:

linna- (énekel) → linnen (akit énekeltek)

Úgy tűnik, hogy egyik aktív melléknévi igenévnek sincs többes számú alakja (egy tény, ami megkülönbözteti őket a közönséges melléknévektől a sindarinban). Viszont a passzív befejezett melléknévi igenév többes számát a szokott *i*-vonzás segítségével képezzük:

ardh erthannen (egy egyesült nemzet) → erdh erthennin (egyesült nemzetek)

Elméletileg a tárgyatlan igék passzív befejezett melléknévi igenévi alakját a **-ssen** toldalék segítségével képezzük – viszont nem világos, hogy egy igének (amely definíció szerint nem lehet passzív) hogy lehet befejezett passzív melléknévi igenévi alakja. Nem tudjuk, hogy a **mudassen** helyes (vagy jobb) alternatíva-e a **múdiel**-nél (aki gürcölt).

14.2.2. Az *I*-tövű igék melléknévi igenevei

Aktív folyamatos melléknévi igenév

Az *I*-tövű igéknél az aktív folyamatos melléknévi igenevet az **-el** képző igetőhöz kapcsolásával alkotjuk:

ped- (beszél) → pedel (beszélő)
tol- (jön) → tolel (jövő)

Azonban az **-i** magánhangzót tartalmazó igéknél ez a képző **-iel** lesz, valamiképp „visszhangozva” az igető **-i**-jét:

tir- (figyel) → tiriel (figyelő)
fir- (meghal) → firiel (meghaló)

Már láttuk korábban, hogy a **-weg** használatával egy melléknévi formát is alkothatunk az igéből. A jelentésbeli különbség az, hogy a **tirweg** szokást jelöl, azaz egy személyt aki

általánosságban éber, ugyanakkor a **tíriel** egy állapotot ír le, azaz egy személyt aki éppen most figyel.

Tagadott alakban az **údir** egy olyan személyt ír le, akinek nem szokása az éberség, míg az **údiriel** olyasvalakit, aki nem figyel ebben a pillanatban.

Aktív befejezett melléknévi igenév

Az aktív befejezett melléknévi igenevet az **-iel** képzővel alkotjuk, míg az ige magánhangzója (a toldalékok nélküli ige utolsó magánhangzója) hosszabbodik. Azonban az archaikus sindarin magánhangzó eltolásai miatt ez a némiképp meglepő **á** → **ó**, **ó** → **ú** és **é** → **í** változásokhoz vezet.

tol- (jön) → túliel (aki jött)
 mad- (eszik) → módiel (aki evett)
 ped- (beszél) → pídiel (aki beszélt)

Ha az ige magánhangzója **-i**, nem történik eltolás és a képző csak megnyújtja az **-i-t -í-re** (jelezve a különbséget a folyamatos aktív melléknévi igenévhez képest).

fir- (meghal) → fíriel (aki meghalt)
 tír- (figyel) → tíriel (aki figyelt)

Passzív befejezett melléknévi igenév

Végül a passzív befejezett melléknévi igenevet leggyakrabban a múlt idő személytelen/ egyes szám harmadik személyű alakjához való **-en** toldalék hozzáadásával képezzük, bővítmény nélkül:

dar- (megáll) → adhor (ő megállt) → doren (akit megállítottak [a megállított])
 cen- (lát) → egenn (ő látott) → cennen (akit láttak [a látott])

Újra megfigyelhetjük a jól ismert mássalhangzó-változásokat: a szóvégi **-nt/-nd**, **-nc** és **-mp** a toldalék miatt nem a szó végén lesz, és rendre megváltozik **-nn-**, **-ng-** és **-mm-re**:

ped- (beszél) → ebent (ő beszélt) → pennen (aki beszélt)
 dag- (megöl) → adhanc (ő megölt) → dangen (akit megöltek)
 redh- (vet) → erend (ő vetett) → rennen (aki vetett)

Mint az A-igék esetében, csak a passzív befejezett melléknévi igenévnek van külön múlt ideje, az **i-vonzás** segítségével:

annon chollen (egy zárt kapu) → ennyn chellin (zárt kapuk)

14.2.3. Analogikus múlt idejű igék melléknévi igenevei

A melléknévi igenevek hajlamosak az igék eredeti formáját tükrözni, mint az újabb alakjaikat, így az analogikus formák eléggé ritkák lehetnek.

Aktív folyamatos melléknévi igenév

Például az **aphad-** ige cselekvő folyamatos melléknévi igenévi formája valószínűleg inkább **aphadol** mint *aphadel*, mert korábban jelen időben **-a-ra** kellett hogy végződjön.

Hasonlóan, még ha egy alapvető igenek van is **-ant** végű analogikus múlt ideje, valószínűleg továbbra is úgy képezzük a folyamatos aktív melléknévi igenévi formáját, mintha I-ige lenne. Tehát:

aphad- (követ) → aphadol (követő)
 mel- (szeret) → melel (szerető)
 gar- (birtokol) → garel (birtokló)

Aktív befejezett melléknévi igenév

Mivel úgy tűnik, hogy az aktív befejezett melléknévi igenév képzése nagyon hasonló az ősi és a származtatott igeéknél, nem lehet nagy probléma. Az alap igeéknél valószínűleg mindig tanácsos meghosszabbítani az igeő magánhangzóját, a múlt időtől függetlenül:

aphad- (követ) → aphadiel (aki követett)
 mel- (szeret) → míliel (aki szeretett)
 gar- (birtokol) → góriel (aki birtokolt)

Passzív befejezett melléknévi igenév

Mivel a melléknévi igeek hajlamosak megőrizni a régebbi igeformákat, néha láthatjuk az **-n-** ősi múlt idő jelet olyan igeekben, amelyeknek más múlt idejük van. Például a **tírnen** (figyelt) alak a régebbi **tír** múlt idejű formát veszi figyelembe, és nem a sokkal új keletűbb **tíriant** alakot.

Ez az a pont, ahol a dolgok kezdenek bonyolódni – néhány igeéknél az igeő magánhangzójának erősítése sem az eredeti múlt idő. Egy tökéletesen szabályos passzív befejezett melléknévi igenév:

thor- (bekerít) → othur (bekerített) → thoren (akit bekerítettek)

de másrésztől feltételezhetően:

hol- (bezár) → ochul (bezárt) → hollen (akit bezártak)

Nagyon nehéz eldönteni, hogy melyik alakot kellene előnyben részesíteni egy adott igehez – gyakran valószínűleg mindkettőt tekinthetjük elfogadhatónak.

De más igeéknél a passzív befejezett melléknévi igenévet közvetlenül az analogikus múlt időből képezzük:

sog- (iszik) → sogant (ivott) → sogannen (amit ittak)

14.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
ambenn	emelkedő, hegynek fel
dadbenn	lejtő, völgyemenet
delia-	elrejtőzik
gosta-	„rémületet érez”, retteg
harna-	megsebez, megsért
lad	völgy
orthor-	legyőz
tithen	kicsi

14.4. TÁRSALGÁS – A TERMÉSZETBEN

Ha tündékkal utazunk, nem kell csöndben magunk elé meredni és figyelni az utat a lábunk alatt – ők szeretik a természetet, és általában rengeteg apró részletet figyelnek meg még az

úttól távol is. Mi is tegyük ezt szokásunkká, és figyeljünk a természet szépségeire magunk körül. Ha felfigyelünk valamire, ráirányíthatjuk a társaink figyelmét:

Tiro! (Figyeld!) Ceno (Nézd!) Alae! (Nézd [tekintsd meg]!)

Ne csak azt mondjuk egyszerűen, hogy „Nézd, egy levél!” hanem legyünk költőiek. Hasonlítsunk össze dolgokat a **be** (mint; lágyulást okoz) vagy **sui** (mint, valószínűleg nem okoz lágyulást) segítségével.

Sui còl lilthar i laiss vin 'waew. (Mint arany táncolnak a levelek a szélben.)

I hùl bresta i ngylf be aear. (A szél úgy borzolja az ágakat, mint egy óceán.)

Sui silith rimma i nen. (Mint ezüst, tajtékszik a víz.)

Az állatok is leírhatók sokkal költőibb módon:

Lim i raun e-thòr min gwilith balan. (Gyors a sas röpte a széles égbolton.)

Tiro i rem gelair en ungol vin galad. (Figyeld a pók fényben csillogó hálóját.)

A következő szavak segíthetnek lefesteni a körülötted levő természetet:

Fák: tathor (fűzfa), doron (tölgy), mallorn (mallorn), fêr (bükk), thôn (fenyőfa), ereg (magyal), lalven (szilfa), tulus (nyárfa)

Alacsony növények: athelas (a királyi gyógyító levél), salch (fű), thâr (nád), salab (gyógynövény), loth (virág), aeglos (hótövis), hwand (gomba), uil (hínár)

Madarak: alph (hattyú), corch (varjú), cugu (galamb), dúlin (fülemüle), heledir (jégmadár), maew (sirály), craban (holló), tavor (harkály), thoron (sas), tuilinn (fecske)

Állatok: annabon (elefánt), aras (szarvas, őz), brôg/megli (medve), cabor (béka), draug/garaf (farkas), gaur (vérfarkas), gwilwileth (pillangó), half (kagyló), hù (kutya), lhûg (kígyó), lim (hal), limlug (tengeri kígyó), nâr (patkány), raw (oroszlán), roch (ló), ungol (pók)

II. RÉSZ – HALADÓ TÉMAKÖRÖK

እ የገጠናዎን ህግግሮች ገጠሙ።
ከ እ የገጠናዎን ህግግሮች ገጠሙ።

Ha beszéltek, levágom a fejeteket,
ha nem beszéltek, levágom a fejeteket.

Gantō

15. lecke

GRAMMATIKAI MUTÁCIÓK, KITERJESZTETT TÖBBES SZÁMOK

15.1. SZÖVEG

ἵτε ἡαῖ

ἕσπερ ἵππευσι τῆρι βαλῶν παρὰ νῆσσι καὶ τῆσι ἵτε ἡαῖ ἢ
 πατρῶν· ἄλλοι γὰρ ἡσπέρων ἕσπερ ἵππευσι· παρὰ δὲ τῶν πατρῶν
 ἢ δὴ πατρῶν ἀφῆσιν· ἄλλοι γὰρ ἡσπέρων ἀφῆσιν ἢ ἕσπερ ἡσπέρων
 ἀφῆσιν· ἄλλοι ἡσπέρων ἢ πατρῶν· τῶν ἡσπέρων ἕσπερ πατρῶν
 νῆσσι· ἡσπέρων ἕσπερ ἡσπέρων ἀφῆσιν
 ἡσπέρων· ἡσπέρων τῆρι πατρῶν ἡσπέρων· ἡσπέρων παρὰ νῆσσι
 ἡσπέρων ἡσπέρων πατρῶν ἢ ἡσπέρων ἢ τῆρι πατρῶν ἢ
 ἡσπέρων πατρῶν·

Ôl dhem

Aragorn ú-bôl losto vae, dan nan meth oltha ôl dhem a deleb. Cên rochon vorn i rocha trî 'wath. Dûr i chammad dîn ah i chent dîn gerthib. Ias northa, edain verin girir a yrch vill grogar. Gâr vagol i morn a delu. Lim nôr i roch dîn nuin gwaith. Bragol Aragorn vatha i rochon vorn glinna hon. Nallol i lostad dîn metha. Tiriël nan daur anfra achired îdh îh. In edhil díriel telir a pheded ah al lastad o hely dîn.

Egy sötét álom

Aragorn nem alszik jól, de a végére sötét és szörnyűséges álma van. Lát egy fekete lovast, aki az árnyékban lovagol. Sötét a köpenye, és iszonyú a tekintete. Amerre lovagol, a bátor emberek megborzonganak és az erős orkok rettegtek. Van egy kardja, ami fekete és halálos. A lova sebesen fut az árnyak alatt. Hirtelen Aragorn magán érezi a tekintetét. Üvöltve véget ér az álma. Az erdőbe bámulva azt kívánja, hogy megtalálja a nyugalmát újra. Az őrködő tündék jönnek hogy beszéljenek vele, és halljanak az álmairól.

15.2. NYELVTAN

Idáig sok esetben használtuk a mássalhangzó mutációkat. Röviden említettük a grammatikai és fonológiai mutációk közti különbséget, de egészen idáig nem pontosítottuk azt. Ebben a leckében bevezetjük a „grammatikai mutáció” fogalmát, és megpróbáljuk elmagyarázni a szabályait.

Némelyik itt olvasható következtetés még vitatott. Bár a közvetlen tárgyak és a követő melléknevek lágyulása általánosan elfogadott szabályok, a követő határozószók lágyulása nem bizonyos. Bátorítjuk az olvasót, hogy nézzen utána más értelmezéseknek, és döntse el, melyik verziót tartja jónak.

A fonológiai mutációk két szorosan kapcsolódó szó egymásutániságakor jönnek létre, és az első szó utolsó betűje határozza meg a mutáció típusát (lágy, szünet, folyékony...); mint a lágyulás az **i venn** vagy a nazális mutáció az **i minn** kifejezésekben. Ezzel szemben a grammatikai mutációt nem egy bizonyos szó okozza (mint a határozott névelő a fonológiai mutációk fenti példáinál), hanem a szó nyelvtani szerepe a mondatban. Így a fonológiai mutációkkal ellentétben nincs utolsó betű, amely meghatározhatná a grammatikai mutáció típusát, és ezért a grammatikai mutációnak csak egyetlen fajtája van ami egyáltalán szóba jöhet – a lágyulás. Tehát ha valaki találkozik egy lágyulástól különböző mutációval, azt mindenképpen egy bizonyos szó vagy előtag okozta, és így fonológiai mutáció.

A grammatikai mutációknak az a feladatuk, hogy különbséget tegyenek egy szó több különböző lehetséges jelentése közt a mondatban, és így nyelvtani szerkezetet alkossanak. A grammatikai mutációkat a főneveknél, és legvalószínűbben a mellékneveknél (ennélfogva a határozószóknál és igéknél) figyelhetjük meg. Amikor egy szó grammatikai mutáció (például mert az ige közvetlen tárgya) és fonológiai mutáció (például mert a határozott többes számú névelő áll előtte) alanya lenne egyszerre, a fonológiai mutációt kell alkalmazni és a grammatikai mutációt elhagyni; egy szót nem lehet kétszer mutálni.

Erősen limitált azoknak a szövegeknek a száma, amelyekből a következő szabályok erednek. Ennélfogva itt a grammatikai mutációk konzisztens szabályrendszerének egy lehetséges rekonstrukcióját olvashatjuk, azonban ez nem egy egyedi „helyreállítás”, és így ezek a szabályok nem szükségszerűen tükrözik Tolkien eredeti elképzeléseit.

15.2.1. A melléknevek grammatikai mutációja

Ha a mellékneveket egy főnév meghatározására használjuk, általában az után állnak és ebben a pozícióban lágyulnak. Azonban az ismert sindarin példákban jelentős mennyiségű nem lágyult melléknevet találhatunk, így ez semmi esetre sem egy nagyon szigorú szabály:

benn veren (egy bátor ember)

Egy hosszabb tulajdonságlistában feltehetően csak az első melléknevet kell lágyítani, és a többinél ez nem kötelező. Általában **a** (és) választja el legalább a lista egy részét és okozza a saját mutációit, eléggé különbözően a grammatikai lágyulástól.

benn veren, bell a maer (egy bátor, erős és jó ember)
magor dhínen a thirweg (egy csendes és éber harcos)

A bizonyos célokból – például költészetben – főnév előtt álló melléknevek (ami nem a szokásos szórend) nem lágyulnak, de lágyíthatják a főnevet:

beren venn a bell (bátor egy ember és erős)

15.2.2. A határozószók grammatikai mutációja

Ha a mellékneveket egy ige leírására használjuk (mint a „gyorsan fut”-ban), akkor határozószóként funkcionálnak. Továbbá van néhány szó, amely csak határozószóként jelentkezhetsz, mint az „itt”, „most” vagy a „holnap”.

A melléknevektől eltérően a határozószók megelőzhetik vagy követhetik az igét – nincs szabály amely meghatározza a pozíciójukat. Azonban ha követik az igét, néha lágyulnak:

Maethon veren. (Bátran harcolok.)

Dartha díriel. (Éber marad.)

Ha az ige előtt állnak, a határozószókban nem történik mutáció, de az ige gyakran lágyul:

Si le nallon! (Itt kiáltok hozzád!)

Beren vaethas. (Bátran harcolt.)

A létigével kapcsolatban használt melléknév szakkifejezéssel „állítványként használt melléknév”. Mivel a sindarinban a létigét elhagyjuk, az állítványként használt melléknév valószínűleg nem mutálódik, és ennél fogva egy hiányzó lágyulás jelezheti, hogy a létige megfelelő alakját kell behelyettesíteni a mondatba:

Maethon vae, beren ar bronathon.

(Én jól, bátran harcolok és életben fogok maradni.)

Maethon vae, ni beren ar bronathon.

(Én jól harcolok, bátor [vagyok] és életben fogok maradni.) De:

Maethon vaer, ci beren ar bronathon.

(Én jól harcolok, *te* bátor [vagy] és életben fogok maradni.)

15.2.3. A főnevek grammatikai mutációja

Első pillantásra a főnevekhez rendelt szabály egyszerűnek tűnik: a közvetlen tárgyak (beleértve az összes főnevet amelyek nem alanyai a mondatnak, és nincsen előttük prepozíció) lágyulnak:

Cenin venn. (Látok egy embert.)

Ez igaz a nevekre is:

Cenin 'imli. (Látom Gimlit.)

Ha a közvetlen tárgyat egy hosszabb kifejezés adja meg, csak az első szó lágyul, az összes többi nem érinti a mutáció:

Cenin Dhenethor hír Gondor. (Látom Denethort, Gondor helytartóját.) De
nem: *Cenin Dhenethor chîr Gondor.*

Ha azonban a közvetlen tárgy olyan hosszabb kifejezés, amely mellékneveket vagy határozószókat tartalmaz, ezek lágyulnak a határozószóknak vagy mellékneveknek megfelelő szabályok szerint, tehát:

Cenin venn veren a maer. (Látok egy bátor és jó embert.)
 Cenin venn i beren. (Látok egy embert, aki bátor.)
 Cenin chim venn veren. (Állandóan látok egy bátor embert.)
 Cenin chim venn i beren. (Állandóan látok egy embert, aki bátor.)
 Cenin him benn beren. (Látom [hogya] egy ember folyamatosan bátor.)

A főnévi igenévként használt gerund (-ás, -és végű főnév) vagy a főnévi igenév nem közvetlen tárgy, és így nem lágyul. Azonban *a főnévként használt gerund* közvetlen tárgy, és lágyul:

Aníron suilad vellyn nîn. (Vágyom hogy üdvözölhessem a barátaimat.)
 Aníron huilad enam mellyn nîn. (Vágyom a barátaim üdvözlésére.)

Ha egy új tárgy következik **a(h)**, **ar** (és) vagy **egor** (vagy) után, annak az első szava lágyulhat, de ez nem kötelező:

Eglerio Daur a Berhael! (Dicsérjük Frodót és Samut!) De:
 Aníron suilad vinn a biss bain. (Minden férfit és nőt üdvözölni akarok.)

Vegyük észre, hogy a történelmileg helyes mutációk alapján ezt kapnánk:¹

Eglerio Daur a Pherhael! (Dicsérjük Frodót és Samut!)

15.2.4. Az igék grammatikai mutációja

Lehetséges, hogy az igék néha lágyulnak, ha közvetlenül a mondat alanya után állnak; de nem ha megelőzik azt, vagy ha más szavak ékelődnek az ige és az alany közé. Minden bizonyítékot összevetve, ez úgy látszik csak egy kötelező lágyulás:

Aragorn vaetha dan yrch. (Aragorn az orkok ellen harcol.)
 Aragorn, i beren, maetha dan yrch.
 (Aragorn, aki bátor, az orkok ellen harcol.)
 Maetha Aragorn yrch. (Aragorn orkokkal harcol.)

15.2.5. Kiterjesztett többes számok

A sindarinban néhány főnévnek nem egyedül i-vonzással képezzük a többes számát, hanem helyette egy ragot kapnak. Ezek:

ael (tó) → aelin (tavak)
 bôr (becsületes ember) → beryn (becsületes emberek)
 êl (csillag) → elin (csillagok)
 fêr (bükkfa) → ferin (bükkfák)
 ôl (álom) → ely (álmok)
 pël (elkerített mező) → peli (elkerített mezők)
 tôr (fiútestvér) → teryn (fiútestvérek)
 thêl (lánytestvér) → theli (lánytestvérek)
 thôr (sas) → theryn (sasok)

¹Tolkien sokat kínlódott azon, hogyan oldja fel ezt az ellentmondást a Gyűrűk Urában kiadott szöveggel.)

15.2.6. Határozószók

Egész idáig úgy tettünk, mintha az összes sindarin melléknév változás nélkül használható volna határozószóként. Azonban egy kevés példában amit ismerünk különbség van a melléknév és határozószó között. Tekintsük a következő példákat:

maer (jó) ↔ mae (jól),
farn (elég) ↔ far (eléggé),
uireb (örök) ↔ ui (örökké),

valamint **him** (állandóan, maradandóan), és **annan** (sokáig). Úgy látszik, hogy a melléknévek egy bizonyos csoportjánál, mégpedig azoknál amelyeket toldalékokkal képzünk a csupasz szótót használjuk határozószóként a teljes melléknév helyett.

Ily módon ténylegesen ezt láthatjuk:
Maethas ver. (Bátran harcolt.)
Sajnos ezt nem tudjuk biztosan.

15.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
ael	tó	him	állandóan, szakadatlanul
anann	sokáig	hent	egy szempár
bôr	megbízható, becsületes ember	îdh	pihenés, nyugalom
deleb	borzasztó, iszonyú	*losta-	alszik
delu	halálos	metha-	befejez
dem	homályos, sötét	ôl	álom
dûr	sötét	oltha-	álmodik
êl	csillag	pêl	bekerített mező
far	eléggé	tôr	fiútestvér
farn	elég	thêl	lánytestvér
fêr	bükkfa	thôr	sas
glinna-	rápillant	uireb	örök
gwath	árnyék	*ui	örökké

15.4. TÁRSALGÁS – HOGY ÉRZED MAGAD?

Ha meg szeretnéd kérdezni, hogy egy tünde barátod jól van-e, így teheted meg:

Man mathog? („Mit érzel?”; Hogy érzed magad?)²

Valószínűleg ilyesmit fog válaszolni:

Ni maer. (Jól vagyok.)
Ú-vathon 'alu. (Nem vagyok boldog.)
Aníron gladhad. (Nevetni akarok.)
Ni gruitheb na... (Dühös vagyok... re.)
Ni lhaew. (Beteg vagyok.)

²Nos, ez valójában a szó jelentésének „kiterjesztése”, ami úgy tűnik hogy elsősorban tapintási érzékelésre utal Tolkien leírása alapján.

Ha a barátod nincs jól, a jókívánságaidat így fejezheted ki:

No ce ammaer ab lû thent. („Légy jobban rövid idő múlva.”; Remélhetőleg hamar jobban leszel.)

No achirig i lalaith gîn. (Találd meg újra nevetésed.)

De ha jól van, akkor is kívánhatsz neki szerencsét:

No galu govad gen. (Áldások kísérjenek.)

No in elenath hílar nan rãd gîn. (Minden csillag ragyogjon az utadon.)

Néhány szó segítségként, hogy könnyebben ki tudd fejezni magadat:

Érzések: gruith/rûth (düh, harag), gost (rettegés), gell/glass (boldogság), naeg (fájdalom), achas/daedeloith/niphred (félelem), galu (áldás, szerencse), cael/lhîw (betegség), lalaith (nevetés), idhor (komolyság)

Melléknevek: erui (magányos), lhaew/caeleb (beteg), dem/naer (szomorú), idhren (komoly, elgondolkodó)

Igék: gropa- (rémületet érez), gosta- (retteg), gladha- (nevet)

16. lecke

KÖTŐMÓD; KÍVÁNSÁG, KÖTELESSÉG

16.1. PÁRBESZÉD

ýd na ká bái na þ

na t̄ ʎ r̄ á na þ r̄ na í ʎ t̄ ý t̄ ý na

na na þ̄ na á na í t̄ na r̄ á na na þ̄ na t̄ t̄

t̄ á na þ̄ na na þ̄ t̄ na t̄ na ʎ na t̄ na t̄ na

ý t̄ na á na þ̄ na t̄ na t̄ na í na þ̄ na ʎ na t̄ na na na t̄ na
na na

t̄ á na ʎ na ýd þ̄ na na na na þ̄ na t̄ na

na na þ̄ ʎ na ýd þ̄ na na na na na na þ̄ na t̄ na

na na þ̄ na þ̄ na t̄ na na na

na na na na na t̄ na na ýd þ̄ na na na na na

na na þ̄ na na na na na na na na

t̄ á na ʎ na ýd na na na na na na

na na þ̄ na na na na na na na na

Yrch nef fuin?

Edhil ah edain bedir o hól Aragorn.

Ninias: Nauthon i ôl hen taith en úmarth dolel.

Eolair: Boe mí tiriél. Im gosta! Yrch hi anglennar aen!

Aragorn: Hain ú-'rogon. Goston i aran fern ah i rochon hen uin ôl nîn.

Eolair: Ae in yrch aphadar ven, pelir dartho min dawar.

Ninias: Ae in yrch aphadar ven aen, mí dangen. Aragorn tîr. Naid affaeg reviar trîn fuin.

Eobhan: Ir Ithil eria, in yrch ú-verthathar toled.

Ninias: Narthathanc aen naur ammeleg.

Eolair: Ae in yrch genir i naur hen. . .

Ninias: No dínen!

Orkok a sötétben?

A tündék és az emberek Aragorn álmáról beszélnek.

Ninias: Úgy gondolom, ez az álom a közelgő végzet jele.

Eolair: Óvatosnak kell lennünk. Félelmet érzek. Talán orkok közelednek most is!

Aragorn: Tőlük nem tartok. De félek a halott királytól, és ettől a lovastól az álmomból.

Eolair: Ha az orkok követtek minket, az erdőben tanyázhatnak.

Ninias: Ha az orkok követtek volna minket, már lemészároltak volna. Aragornnak igaza van. Hihetetlenül rossz dolgok vándorolnak keresztül az éjszakán.

Eobhan: Mikor a hold felkel, az orkok nem mernek eljönni.

Ninias: Talán egy nagy tüzet kellene gyűjtanunk.

Eolair: Ha az orkok látják ezt a tüzet. . .

Ninias: Légy csendben!

16.2. NYELVTAN

16.2.1. Kívánságok

Van néhány lehetőségünk arra, hogy kifejezzük a kívánságainkat, óhajainkat sindarin nyelven. Először is, használhatjuk az **íra** és **aníra-** igéket (vágyik, kíván). Mindkettő segítségével elmondhatjuk óhajunkat:

Íron vagol. (Vágyom egy kardra.)

Aníron gen cened. (Látni kívánlak téged.)

A második lehetőség a létige felszólító módjának (**no**) használata, ami feltehetően óhajtó szócskaként is funkcionál, és jelzi a mondatban, hogy kívánságról van szó:

No lagor i roch lîn. (Legyen gyors a lovad.)

No annach nin gram. (Bárcsak adnál nekem süteményt.)

Gondolhatunk arra, hogy a második példát így fordítjuk magyarra: „szeretnék egy kis süteményt”.

Az is lehetséges, hogy az **aen** modális részecske (ami normális esetben úgy tűnik, hogy a kötőmódú kifejezésekhez használatos; később tárgyaljuk ebben a részben) óhajtó szócskaként funkcionál, ha a mondat elején áll:

Aen lagor i roch lîn. (Legyen gyors a lovad.)

Az utolsó lehetőség a felszólító mód használata harmadik személyben, azaz nem utalva a megszólított személyre.

Tolo i laer! (Jöjjön a nyár!)

16.2.2. Kötelezettségek

Hogy szavakba öntsünk morális kötelezéseket, vagy egy cselekedet kívánt eredményét, feltehetően a sindarin jövő időt használjuk:

Mudathog! (Keményen kell dolgoznod!)

Mae vaethathalir! (Önöknek jól kell harcolni!)

Vagy pedig ismét hasznát vehetjük a **no** szócskának:

No ce tiriel. (Figyelmesnek kell lenned!; szó szerint „Legyen [hogy] te figyelmes vagy!”)

No tiriel! (Légy figyelmes!)

Esetleg használhatjuk az **aen**-t:

Aen ce tiriel. (Legyél figyelmes!)

16.2.3. Szükségszerűségek

Ha valami szükségszerű, vagy valakinek elkerülhetetlenül meg kéne csinálnia valamit, azt a személytelen **boe** (ez szükségszerű) igével tehetjük meg a sindarinban. A „személytelen” itt azt jelenti, hogy az „ez, az” nem kell hogy megjelenjen a sindarin mondatban: a **boe** szó szerint azt jelenti hogy „ez szükséges”, de nem lehet alanya (az angolban például nem létezik ilyen kifejezés, de a latin ismer hasonlót: „necesse est”). Egy ilyen mondatban a cselekvőt – akinek csinálnia kell valamit – részeshatározó esetbe tesszük (az **an** használatával). Vagy másképpen lehetséges, hogy megengedett egy „hogy” szócskát tenni a magyar fordításba.

Boe tired i dawar. (Valakinek figyelnie kell az erdőt.)

Boe lostad enni. („Szükséges számomra hogy aludjak.”, Aludnom kell.)

Boe an Aragorn tired i dawar. (Aragornnak figyelnie kell az erdőt.)

Boe im lostol. („Szükségszerű [hogy] én alszom.”, Aludnom kell.)

Boe 'ni minn tiriel. (Az embereknek ébernek kell lenniük.)

Ha valami nem szükséges, valószínűleg a **boe** tagadott alakjával fejezzük ki. Vegyük észre, hogy ez inkább **ú-moe** lesz mint *ú-voe*:

Ú-moe tired i dawar. (Szükségtelen figyelni az erdőt.)

Hi ú-moe maethad enni. (Nem kell most harcolnom.)

16.2.4. Kötőmód – általános megjegyzések

A kötőmódú (más szavakkal nem tényszerű) állítások használata vita tárgya, és vannak akik nem hiszik hogy a következő szabályoknak egyáltalán köze van a kötőmódhoz. Mindazonáltal jó érevek szólnak emellett az álláspont mellett. Mivel a kötőmód fontos része a beszédnek, bemutatjuk a jelenleg is folyó viták ellenére, és az olvasót biztatjuk, hogy nézzen utána a tényeknek.

Feltehetően a modális **aen** szócska egy állítás bizonytalanságát jelzi a sindarinban. Van még némi bizonyíték egy másik szócska létezésére: **ge**, ami kisebb fokú bizonytalanságot jelöl. A szövegkörnyezettől függően ezt kötőmódú kifejezésként vagy bizonytalan állításként kell lefordítani.

16.2.5. Kötőmód jelen időben

Kötőmódú kifejezéseket az **aen** vagy **ge** szócskák mondat végére illesztésével alkothatunk. Durván fogalmazva, valószínűleg gyakran jobb az **aen**-t „talán”-nak fordítani minden nem **ae** (ha) szóval kezdődő mondatban; míg az összes „ha” szóval kezdődő mondat esetén (azaz képzeletbeli helyzetek leírásánál) alkossunk kötőmódú kifejezéseket. Azonban az alábbi szerkezetek jórészt feltevéseken alapszanak, és az olvasót bátorítjuk, hogy nézzon utána a bizonyítékoknak, mielőtt használja őket:

cenin (én látok) → hon cenin aen (talán én látom)

De még:

hon cenin ge (talán látom őt)

hon cenin aen (lehet hogy látom őt)

Viszont:

Ae cenin orch, nerin. (Ha látok egy orkot, futok.)

Ae cenin orch aen, nerin. (Ha látnék egy orkot, futnék.)

A második példában nem sok haszna van az **aen**-t „talán”-nak fordítani. Ha a kifejezés első fele már kötőmódban van, feltehetően szükségtelen az **aen**-t megismételni a második felében.

Talán módosíthatjuk is a jelentést az **aen** használatával a mondat második felében (újra: ez jórészt spekuláció):

Ae tól, hon cenin aen. (Ha jön, talán látom.) De:

Ae tól aen, hon cenin. (Ha eljönne, láthatnám.)

16.2.6. Kötőmód jövő időben

A jövőbeli helyzetek a priori határozatlanok – mivel még egyáltalán meg sem történtek. Mikor fordítunk, az **aen** egy jövő idejű mondatban valószínűleg azt jelentheti hogy „talán, esetleg”, ha valaki valóban jövőbeli mondattal foglalkozik; míg újra kötőmódú kifejezést alkotunk ha kívánságot, vagy kötelességet fejezünk ki:

Beriathon Edoras. (Meg fogom védeni Edorast.)

Beriathon aen Edoras. (Meg kell védenem Edorast.)

Viszont:

Padathon ned laer na Imladris. (Nyáron Völgyzugolyba fogok menni.)

Padathon aen ned laer na Imladris. (Talán nyáron el fogok menni Völgyzugolyba.)

16.2.7. Kötőmód múlt időben

Nem sok értelme van az **aen** szócskát „talán”-nak fordítani múlt időben – a múltbeli dolgok már megtörténtek, és nem bizonytalanok többé. Ezért valószínűleg csak a kívánságot érdemes kifejezni, hogy a múltbeli helyzet más volt:

Hon egennin aen. (Láttam volna őt.)

Ae egennin i orch aen, onuren. (Ha láttam volna az orkot, futottam volna.)
 A második mondatnál gondolhatunk még a melléknévi igenév használatára (bár ez eléggé spekulatív):
 Ae ni cíniel i orch aen, onuren. (Ha láttam volna az orkot, futottam volna.)

16.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
bertha-	merészel
boe	ez szükséges
cram	sütemény
dínen	csendes
eria-	felkel
ir	amikor
*íra-	kíván, óhajt
úmarth	végzet

16.4. TÁRSALGÁS – LEVELEK

A sindarin levelek lehetnek hivatalosak vagy személyesek, ennek megfelelően kell megválasztanunk a levél stílusát.

A barátainknak írt levelet így kezdhethetjük írni:

Arwen vail... (Kedves Arwen.), vagy
 Mellon voron... (Hűséges barátom,)

majd folytassuk az üzenetet, és befejezőként:

Suil, N.N. (Üdvözet, X.Y.), vagy
 Gen suila N.N. (X.Y. üdvözöl téged)

Azonban ha „hivatalos” levelet szeretnénk írni, gondolnunk kell a formális második személyű személyes névmások és személyragok használatára (-I az informális -g helyett). Ha nagyon udvariasak szeretnénk lenni, egyáltalán ne használjunk második személyű alakokat, hanem végig harmadik személyben szóljunk a címzetthez, vagy szólítsuk a nevének.

A levelet a nevünkkel és a címeinkkel kezdjük:

Aragorn Arathornion Edhelharn, aran Gondor ar hîr i mbair annui
 (Aragorn, Arathorn a tündekő fia, Gondor királya és a nyugati vidékek ura)

„Hétköznapi” embereknél ez rövidebb lehet:

Gwendolyn Súliell, meldis e-lam edhellen
 (Széleány Gwendolyn, a tünde nyelv barátja)

Folytassuk a levelünk első bekezdését hasonló frázisok használatával:

aníra suilannad... (üdvözlétét szeretné küldeni...)

Majd pedig a címzett(ek) neve(i) következnek. Amint említettük a nevünket egy ilyen hivatalos levélben, beszéljünk magunkról harmadik személyben. Tehát ha szeretnénk megmutatni, hogy a címzett mikor látogat meg minket, ilyesmit kell írunk:

Íra istad ir ho telitha (szeretné tudni [Ő] mikor fog jönni)

vagy kicsit kevésbé formálisan:

Íra istad ir le telitha (szeretné tudni Ön mikor fog jönni)

A végén a levelet így fejezd be:

A Pherael ar am Meril suilad uin aran o Minas Tirith nelchaenen uin Echuir
(Üdvözet Samunak és Rozinak Minas Tirith királyától a tavasz 31. napján)

17. lecke

RENDAHAGYÓ IGÉK

17.1. PÁRBESZÉD

ဆာၤ ဖျာ လွၣ်တုၤ

ကၢၣ် ဝဲၤ ညီၣ်ဇီၣ် ၶာ်း။ ဆါၣ်ဇီၣ် ဇီၣ် ဝဲၤ ကဲၣ် ၵာ် ဝဲၤ ဝဲၤကၢၣ်
ဝဲၤကၢၣ်။ ညီၣ် လိ လွၣ်တုၤ လွၣ်တုၤ။ ဝဲၤကၢၣ် ၵာ် ဝဲၤကၢၣ် ဖျာၣ်ဇီၣ် ဝဲၤကၢၣ်။
ဝဲၤကၢၣ် လိၣ်ကၢၣ် ဆီၣ် ညီၣ်ကၢၣ်။ ၵာ် ၵာ် ဝဲၤကၢၣ်

ၵာ် ၵာ် ၵာ် ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ် ၵာ် ဝဲၤကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ်။
ဝဲၤကၢၣ်။ ၵာ် ဝဲၤကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ် ဆါၣ်ဇီၣ်
ဝဲၤကၢၣ်။

ဝဲၤကၢၣ်။ ၵာ် ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ် လိၣ်ကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ်
ဝဲၤကၢၣ်။

ယုၣ်ကၢၣ် ဝဲၤကၢၣ် ၵာ် လွၣ်တုၤ ဆါၣ်ဇီၣ် ဝဲၤကၢၣ်

ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။
ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။ ဝဲၤကၢၣ်။

ယုၣ်ကၢၣ်။

Man sâd i harch?

Ned aur aphadol ail. Módiel lim in edhil ah in edain adreviar. Írar hi hired i harch, dan i aur bân róniel darthar. Anírar heniad amman ú-radar.

Eolair drenar:

Eolair: I harch deliannen aen. Pedir i dûr e-harch pôl gwerio i chin vîn. Ú-agorenc naid tangadad han, dan mí englenniel aen.

Ninias: Ha tîr. I naid hin ú-chóniel reniassem. Oneg nangweth idhren.

Aragorn: Anwenc os sarch? Man cerithanc?

Ninias: Awen naw. Boe padad nan had hen ias ú-aníranc padad. Ú-vorathanc aen i chin vîn dan i nguir vîn. Ae cerinc i nad hen, hirithanc i harch.

Aragorn: Ma.

Hol van a sír?

Másnap reggel esik. Gyors étkezés után a tündék és az emberek vándorolnak újra. Azt kívánják, hogy gyorsan megtalálják a sírt, de az egész délelőtti kóborlás után megpihennek. Szeretnék megérteni, miért nem találják az utat. Eolair szól:

Eolair: Talán a sír rejtve van. Azt mondják, az ereje meg tudja téveszteni a szemünket. Nem tettünk semmit hogy megbizonyosodjunk róla, de már közel lehetünk.

Ninias: Igaz. Kószáltunk, nem értve ezeket a dolgokat. Bölcs választ adtál.

Aragorn: Eltávolodtunk a sírtól? Mit fogunk tenni?

Ninias: Van egy ötletem. El kell mennünk a helyre, ahová nem akarunk. Nem bízhatunk a szemünkben, csak a szívünkben. Ha így teszünk, megtaláljuk a sírt.

Aragorn: Jó.

17.2. NYELVTAN

17.2.1. Rendhagyó aktív befejezett melléknévi igenevek az A-igéknél

Az A-tővű igék ragozása általában mentes a bonyodalmaktól, az egyetlen nehézség az i-vonzás az aktív befejezett melléknévi igenév képzésekor, az **-iel** toldalék hozzáadásakor. Azonban az A-igék vége **-ia**, ami a szótó magánhangzójának meghosszabbodásához vezet, és ez magában foglalja, hogy az eredeti ősi igető magánhangzó (ami nem látható az ige többi alakjában) visszaáll. Mivel ezt az alakot nem tudjuk megmondani a rendes igetőből, az igék ezen speciális tulajdonságokat mutató csoportját meg kell jegyeznünk:

beria- (véd) → bóriel (aki védett)
 egledhia- (száműzetésbe vonul) → eglídhíel (aki száműzetésbe vonult)
 gweria- (elárul) → gwóriel (aki elárult)
 henia- (megért) → hóniel (aki megértett)
 pelia- (kitár) → póriel (aki kitárt)
 penia- (megerősít) → póniel (aki megerősített)
 renia- (kóborol) → róniel (aki kóborolt)
 revia- (repül, vitorlázik, barangol) → róviel (aki vitorlázott)
 seidia- (oldalt fekszik) → sódiel (aki oldalt feküdt)
 telia- (játsszik) → tóriel (aki játszott)

egleria- (dicsér) → aglóriel (aki dicsért)
 delia- (elrejtőzik) → dúliel (aki elrejtőzött)
 elia- (esik) → úliel (ami esett)
 eria- (felkel) → úriel (aki felkelt)
 heria- (hirtelen elkezdődik) → húriel (ami hirtelen elkezdődött)

17.2.2. Az I-tövű igék rendhagyó múlt ideje

Az I-tövű igék egy kis csoportja megváltoztatja az igeő magánhangzóját a múlt idő képzésekor. Ez szintén a kialakulásuk történetéből következik, és ezeket az igeeket is meg kell tanulni:

nod- (megkötöz) → ununt (ő megkötözött), nunnen (akit megkötöztek [a megkötözött]), núdiel (aki megkötözött)
 tog- (elhoz) → udunc (ő elhozott), tungen (akit elhoztak), túgiel (aki elhozott)

Ha személyragok kerülnek ezeknek a múlt idejű alakoknak a végére, feltehetően az **-u-** **-y-re** módosul:

ynynnin (én kötöztem), ynninig (te kötöztél), ynninil (Ön kötözött), ununt (ő kötözött)
 ynninim (mi kötöztünk), ynnininc (mi kötöztünk), ynninigir (ti kötöztetek), ynninilir (Önök kötöztetek), ynninir (ők kötöztetek)

17.2.3. Az A-tövű igék rendhagyó múlt ideje

Néhány A-igénél az igeő magánhangzójának erősítésével képezzük a múlt időt, mint sok alap igénél. Múlt időben az aktív és passzív befejezett melléknévi igenév minden esetben rendhagyó. Ez vonatkozhat A- és I-igékre is, bár néha egy alternatív, szabályos múlt idő is létezik:

anna- (ad) → aun (ő adott), onen (amit adtak), óniel (aki adott)
 delia- (elrejt) → daul (ő elrejtett), dolen (akit elrejtettek), dúliel (aki elrejtett)
 elia- (esik) → aul (az esett), úliel (ami esett)
 suilanna- (üdvözöl) → suilon (ő üdvözölt), suilóniel (aki üdvözölt)

A múlt idő szokásos képzésével szemben ezeket az igeeket múlt időben feltételezhetően az **-e-** kötőhang segítségével ragozzuk. Az **-au-** kettőshangzó **-o-**ra zsugorodik, ha a szó több mint egy szótagú:

onen (én adtam), oneg (te adtál), onel (Ön adott), aun (ő adott)
 onem (mi adtunk), onenc (mi adtunk), onegir (ti adtatok), onelir (Önök adtak), oner (ők adtak)

Néhány igénél furcsán rövidített alakok jelenhetnek meg:

egledhia- (száműzetésbe vonul) → egledhas/eglant (ő száműzetésbe vonult), eglídhíel (aki száműzetésbe vonult)
 ista- (tud) → istas/sint (ő tudott), ístiel (aki tudott)

17.2.4. Valóban rendhagyó igék

Van még néhány ige, amely úgy tűnik, hogy nem tartozik egyik csoportba sem. Ez leggyakrabban a múlt időt érinti. Sok esetben az igealakok valójában nem rendhagyóak, hanem

a fonológia (különösen a nagyobbítás) furcsán viselkedik, vagy az A-igének tűnő igék valójában elsődlegesen a szóvégi **-a** a fő része. Azonban ennek a részletes tárgyalása némiképp túlmutat ezen tananyag keretein.

gala- (nő) → aul (nőtt), olen (ami nőtt), góliel (aki nőtt)
 sav- (bír vmit, van vmije) → aw (volt vmije), awen (akinek volt vmije), sóviel (akit bírtak)
 gwa- (megy) → awn, anu (ment), anwen (aki ment), gwóiel (akit ment)
 carfa- (beszél) → agarfant, agramp (beszélt), crammen (aki beszélt), carfiel (akit beszélt)

Nem tudunk sokat más rendhagyó igeidőkről, de egy quenya példa alapján nem kell túlságosan meglepődnünk ha ilyet látunk:

ista- (van tudása) → sitha (lesz tudása)

17.2.5. Az előtagok I-vonzása

Az előtagok szerepe a sindarin nyelvben nem teljesen tisztázott, de úgy tűnik hogy kétféle helyzetben fordulhatnak elő: először, az angol előljárók előtagokként jelenhetnek meg, ahelyett hogy prepozíciók lennének a sindarinban is. Néhány ilyen előtagot bemutatunk a 7. leckében. Másodszor, az előtagokat használhatjuk igék származtatására primitív tövekből. A különbség a két helyzet között az, hogy az ige, amely előtagot kap a máshol használt előljáró helyett általában enélkül a prefix nélkül tűnik fel; míg a primitív töből az előtag segítségével képzett ige nem szerepelhet enélkül.

Feltehetően az előtagok közti különbségtétel (amelyeket különálló entitásként látunk és amelyek a szó részét képezik) akkor válik fontossá, ha ezek az igék i-vonzás alanyai lesznek (azaz aktív befejezett melléknévi igenév képzésekor).

Az tűnik irányadónak, hogy az előtag az i-vonzásnak megfelelően fog változni ha szokás szerint nem választható el a szótól, azonban úgy látszik érintetlen marad, ha külön entitás amely leválasztható a szóról, vagy ha a természete valamiképp nyilvánvaló.

Bár ez merész feltevés, gondolhatjuk hogy egy előtag megjelenhet mindkét szerepben:

govedi (együtt megy), előtag prepozíció helyett
 gevedi (találkozik), primitív töből képzett ige

Vegyük észre, hogy egy előtag jelenléte múlt időben megakadályozza a bővítmény használatát. A többi előtaggal rendelkező iginél a következő alakok a legvalószínűbbek:

govad-: gevedi (találkozni), govad (ő találkozik); gevedi- toldalékokkal:
 gevedin (én találkozik), govant (ő találkozott); geveni- toldalékokkal:
 gevennin (én találkoztam), geveditha (ő találkozni fog), govado (találkozz!),
 govadel (találkozás), govódiel (aki találkozott), govannen (tsz. gevennin)
 (találkozott), govaded ([a] találkozás)

gonathra-: gonathro (belekeverni), gonathra (ő belekever),
 gonathrant (ő belekevert); gonathranne- toldalékokkal:
 gonathrannen (én belekevertem), gonathratha (ő bele fog keverni),
 gonathro (keverd bele!), gonathrol ([belekeverő]),
 genethriel (aki belekevert), gonathrannen (tsz. genethrennin)
 (akit belekeverték), gonathrad ([a] belekeverés)

gonod-: genedi (számlálni), gonod (ő számlál); genedi- toldalékokkal:
 genedin (én számlálok), gonont (ő számlált); genenni- toldalékokkal:

genennin (én számláltam), geneditha (ő számlálni fog), gonodo (számlálj!), gonodel (számláló) gonúdiel (aki számlált), gononnen (tsz. genennin) (akit számláltak), gonoded ([a] számlálás)

genedia-: genedio (gondolni), genedia (ő gondol), genediant (ő gondolt); genedianne- toldalékokkal : genediannen (én gondoltam), genediatha (ő gondolni fog), genedio (gonolj!), genediol ([gondoló]), gonúdiel (aki gondolt), genediannen (tsz. genediennin) (akit gondoltak), genediad ([a] gondolás)

adertha-: adertho (újraegyesítés), adertha (ő újraegyesít), aderthant (ő újraegyesített); aderthanne- toldalékokkal: aderthannen (én újraegyesítettem), aderthatha (ő újra fog egyesíteni), adertho (egyesíts újra!), aderthol (újraegyesítő), aderthiel (aki újraegyesített), aderthannen (tsz. aderthennin) (akit újraegyesítettek) aderthad ([az] újraegyesítés)

anglenna-: anglenno (közeledés), anglenna (ő közeledik), anglennant (ő közeledett); anglenne- ragozva: anglennen (én közeledtem), anglennatha (ő közeledni fog), anglenno (közeledj!), anglenno (közeledő), anglenniel (aki közeledett), anglennen (tsz. anglennin) (közeledett), anglennad ([a] közeledés)

aníra-: aníro (kíván), aníra (ő kíván), anirant (ő kívánt); aniranne- toldalékokkal: aniriannen (én kívántam), aníratha (ő kívánni fog), aníro (kívánj!), anírol ([kívánás]), aníriel (aki kívánt), anirnen (tsz. anirnin) (akit kívántak), anírad ([a kívánás])

osgar-: esgeri (amputálás), osgar (ő amputál); esgeri- toldalékokkal: esgerin (én amputálok), osgor (ő amputált); esgeri- toldalékokkal: esgerin (én amputáltam), esgeritha (ő amputálni fog), osgaro (amputálj!), osgarel (amputáló), osgóriel (aki amputált), osgarnen (tsz. esgernin) (akit amputáltak), osgared ([az] amputáció)

17.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
adertha-	újraegyesít	gweria-	elárul
aur	nappal, reggel	hen	szem
bora-	bízik	henia-	megért
car-	csinál, tesz	mad-	eszik
carfa-	beszél	nangweth	válasz (mutált alak)
danna-	esik, leesik	nod-	megköt
egleria-	dicsér	osgar-	amputál
elia-	esik [az eső]	pelia-	kitár
gala-	nő, növekszik	penia-	megerősít
genedia-	gondol	rad-	utat talál
gonathra-	belekever	renia-	kóborol
gonod-	számlál	seidia-	félredob
gûr	tanács	telia-	játszik
gwa-	megy		

17.4. HANGSÚLYOZÁS – SZÓREND

A viszonylag kevés (~ 1500) rendelkezésre álló sindarin szó problémát jelent, ha valaki árnyalatnyi jelentésbeli különbségeket szeretne kifejezni, mivel gyakran lehetetlen másik szót találni ugyanarra a dologra (ahogy ez lenne magyarul – hasonlítsuk például össze az „utasítás”, „parancs” és „rendelet” szavak jelentését). Azonban úgy látszik, hogy van néhány lehetőség egy kifejezés valamely részének a kihangsúlyozására a sindarin nyelvben, a szokásos szórend megváltoztatásával.

A következő szabályok egy bizonyos fokig azon a feltevésen alapszanak, hogy a hangsúly a mondatok első felére esik (ami sok nyelvre igaz, köztük az angolra is – hasonlítsuk össze: „Megyek Völgyzugolyba.”, „Völgyzugolyba megyek (és nem Móriába)”).

17.4.1. Rendes szórend

A szokásos szórendben az alany az első, az ige a második, és azt követi a tárgy. Azonban ha az ígének személyragja van, az alany már az ige része és így a szórend ige–tárgy-ra egyszerűsödik.

Aragorn gên venn. (Aragorn lát egy embert.)

Mabon gû. (Én megragadok egy íjat.)

Ha több tárgy van, a közvetlen tárgyak (előljáró nélkül) a közvetett tárgyak (előljáróval) előtt szerepelnek:

Cenin venn nef i hirion. (Látok egy embert a folyó ezen oldalán.)

Ha több mint egy közvetlen tárgy van, általában az egyikük tárgy- a másik pedig részeshatározó esetben van. Ekkor a tárgy esetben levők megelőzik a részes esetűeket. Ez különbözik az ilyen esetekben alkalmazott angol szórendtől. A közvetett tárgyak egymás közti sorrendje tetszőleges:

Ónen estel in edain. (Reményt adtam az embereknek.)

Udulen ab Legolas na Imladris. (Legolas után jöttem Völgyzugolyba.)

Udulen na Imladris ab Legolas. (Völgyzugolyba jöttem Legolas után.)

A fenti szabálytól eltérően a tárgyként szereplő névmások állhatnak az ige előtt (és valószínűleg tárgy esetű szó előtt ha részes esetűek, hogy elkerüljük a birtokos esettel való összetévesztést):

Hon cenin. (Látom őt.); Legolas hon cên. (Legolas látja őt.)

Anna nin i ylf. (Ő ideadja nekem a kupát.) De:

Anna i ylf Aragorn. (Odaadja Aragornnak a kupát.)

Azonban azok a névmások, amelyek egy előljáró és egy névmás összetételei (lásd 19. lecke) technikailag közvetett tárgynak számítanak, és a mondat végére is kerülhetnek:

Anna i ylf enni. (Odaadja a kupát nekem.)

Hebin i vagol anim. (Megtartom a kardot magamnak.)

17.4.2. Az ige kezdőpozícióban

Ha a tárgy önálló szóként szerepel (és így nem része az ígének), akkor lehetséges az igtét a mondat elejére tenni (ige-alany-tárgy szórend). Ebben az esetben az ige által leírt cselekvést hangsúlyozzuk.

Jelen időben ezt használhatjuk általános igazságok kifejezésére (ellentétben egy folyamatban levő cselekvéssel), azonban lehet egy külön igeidő ugyanerre a feladatra, és a következő példák igen merész spekulációk:

Tól acharn. (A bosszú eljő. [azaz nem feltétlenül most, de végül igen])

Acharn dól. (A bosszú jön. [most rögtön])

Pêd Aragorn edhellen. (Aragorn beszél tündéül. [azaz tud tünde nyelven])

Aragorn bêd edhellen. (Aragorn tündéül beszél. [most éppen])

Múlt időben a kifejezés nagyon formális, és lehetséges hogy egy kicsit archaikus lesz:

Egent Aragorn Legolas. (Látta Aragorn Legolast.) Vagy:

Aragorn egent Legolas. (Aragorn látta Legolast.)

Aragorn adhanc i orch. (Aragorn megölte az orkot.) Vagy:

Adhanc Aragorn i orch. (Aragorn valóban megölte az orkot.)

A cselekvés kihangsúlyozásával valószínűleg érzékeltetni tudjuk a különbséget a várt és váratlan események közt:

Udul Arwen. (Arwen [meglepő módon] eljött.)

Arwen udul. (Arwen eljött.)

A cselekvés hangsúlyozása jövő időben feltehetően jelzi a beszélő bizonyosságát, hogy mennyire tartja valószínűnek az eseményt, amiről beszél:

Telitha lû ammaer. (Jönni fognak jobb idők. [meg van győződve róla])

Lû ammaer telitha. (Jobb idők fognak jönni. [kétségei vannak])

17.4.3. Részeshatározó kezdőpozícióban

Általában a közvetlen tárgy nem szerepelhet a mondat alanya előtt, mert a kifejezés nyelvtani felépítése így félreérthető lesz. Nézzük például az *i venn cên Aragorn* kifejezést, a tervezett „Aragorn lát egy embert” jelentéssel. Itt az ige hiányzó mutációja közvetetten jelezheti, hogy a normális szórend nem érvényes, de az *i venn veleg cên Aragorn*-ban még ezt a különbséget is elveszítjük. Azonban a közvetett tárgy mindig felismerhető, és így tehetjük a mondat elejére hangsúlyozásképp:

Na Imladris revion. (Völgyzugolyba vándorlok. [azaz nem máshova])

Ab Elrond pedin. (Elrond után beszélek. [nem valaki más után])

Ilyen kifejezések valószínűleg a rendellenes szórend megtartásával fordíthatóak le legjobban.

I harch

Nan meth hirir i harch ned uial. Ha ereb na dalath vrand a sarnui. In ndaen enan eneg edain caedar ennas min mbyth. I 'waew ring. Foen dhuir telir o ndûn. In edhil carfar.

Eolair: I had hen barad.

Eobhan: Maer darthad aen atham minnad.

Aragorn: Ú-ammaer. I fuin delitha hi. Im ú-dharthatha an i noll.

Ninias: Guldur si. Dan tûr in edhelath beriatha ven.

Aragorn: Bertho!

Vi lîr edhil ah edain badar nan harch. Sa haudh dofn na fen dithen. I fen hollen. Ninias belia idh rainc in a pêd bith ioer. I fen edra.

A sír

A végén megtalálják a sírt a szürkületben. Elszigetelten áll egy magas, köves síkságon. Hat ember holtteste fekszik ott pocsolyákban. A szél hideg. Sötét felhők jönnek nyugat felől. A tündék beszélgetnek.

Eolair: Ez a hely halálra ítélt.

Eobhan: Talán jobb várni, mint bemenni.

Aragorn: Ez nem túl jó. Az este már jön. Nem várok a sötétségre.

Ninias: Sötét varázslat van itt. De a tünde népek hatalma megvéd minket.

Aragorn: Merjünk [bemenni]!

Sorban tündék és emberek mennek a sír felé. Az egy alacsony domb egy kis nyílással. A bejárat zárva van. Ninias széttárja a karját és ősi szavakat mond. A kapu kinyílik.

18.2. NYELVTAN

18.2.1. Archaikus nazális szünetek

Néhány **d-**, **b-** és **g-** mássalhangzóval kezdődő szó váratlanul viselkedik mutáció esetén. Ennek oka, hogy egy főnév kétféle módon fejlődhetett eme kezdő mássalhangzók irányába.

Például a legtöbb **d-**vel kezdődő szó primitív tünde tövekből származik, amelyek szintén **D-**vel kezdődtek, mint a **dartha-** (vár) az ősi **DAR-**ból. Ezek a szavak a már ismertetett módon mutálódnak.

Azonban van egy második ősi gyökerű csoport, az **ND-**, **MB-** és **ÑG-** nazális szünetekkel kezdődő szavak. Ezek a szótövek szintén a **d-**, **b-** és **g-** kezdő mássalhangzók irányába fejlődtek, egy példa a **dagor** (csata) a primitív **NDAK-**ból.

„Mutálatlanul” nem lehet megkülönböztetni az ebbe a két csoportba tartozó szavakat, de amint mutálódnak, az eredeti kezdő nazális gyakran visszaáll, és a mutáció másképp viselkedik. Mivel nincs szabály, ami alapján fele lehetne ismerni ezeket a szavakat, ezért meg kell jegyezni őket.

18.2.2. Lágy mutáció

A lágyulás feltehetően az archaikus mássalhangzók következő változásait okozza: **nd-** → **n-**, **mb-** → **m-** és **ñg-** → **ñ-** (bár az utóbbit általában **ng-**ként írjuk). Azonban ha tengwarral írunk, az **ng-**-t a ᚾ (nwalme) jelöli, nem ᚾᚾ .

dagor (csata) → i nagor (a csata)
 bâr (otthon) → i mâr (az otthon)
 gannel (hárfa) → i ngannel (a hárfa)

18.2.3. *Nazális mutáció*

A nazális mutáció teljesen visszaállítja az eredeti hangokat, így a speciális esetű csoportba tartozó szavak kezdőbetűi a következőképpen változnak: **d-** → **nd-**, **b-** → **mb-** és **g-** → **ng-**. Viszont újra figyelniük kell: ha nem tengwarral írunk, az **i ñ-** kombináció rendszerint **in g-**ként írandó, így **in gennil i ñgennil** helyett (a hárfák).

dagor (csata) → an ndagor (egy csatáért)
 dagor (csata) → i ndeigor (a csaták)
 bâr (otthon) → am mbâr (egy otthonért)
 bâr (otthon) → i mbair (az otthonok)
 gannel (hárfa) → an gannel (egy hárfáért)
 gannel (hárfa) → in gennil (a hárfák)

18.2.4. *Kevert mutáció*

A speciális esetű mutációkat illetően a kevert mutáció pontosan ugyanúgy viselkedik, mint a nazális. Tehát:

dagor (csata) → nan ndagor (a csatába)
 bâr (otthon) → nan mbâr (az otthonba)
 gannel (hárfa) → nan gannel (a hárfára)

18.2.5. *Szünet mutáció*

A szünet mutáció is visszaállítja a teljes eredeti mássalhangzócsoporthoz, és újfént figyelni kell, hogy is írjuk: ha nem tengwarral, feltehetően inkább írunk **e ñg-t** mint **en g-t**:

dagor (csata) → e ndagor (egy csatán kívül)
 bâr (otthon) → e mbâr (egy otthonon kívül)
 gannel (hárfa) → en gannel (egy hárfán kívül)

Az utóbbi kombináció adja magát, hogy összekeverjük a birtokos esettel: az olvasónak figyelnie kell a szövegek környezetére.

18.2.6. *Folyékony mutáció*

A folyékony mutáció nem befolyásolja a speciális eseteket:

dagor (csata) → or dagor (egy csata felett)
 bâr (otthon) → or bâr (egy otthon felett)
 gannel (hárva) → or gannel (egy hárfa felett)

18.2.7. Speciális esetek listája

Az eredeti archaikus **nd**- mássalhangzó-csoporttal a következő szavakat találjuk:

daen (holttest) → i naen (a holttest)
 dangen (megölt) → i nangen (a megölt [vki])
 dagor (csata) → i nagor (a csata)
 daug (ork harcos) → i naug (az ork harcos)

dam (kalapács) → i nam (a kalapács)
 damma- (kalapál) → i namma (... aki kalapál)

dôl (fej) → i nôl (a fej)
 dolt (gomb) → i nolt (a gomb)

dûn (nyugat) → i nûn (a nyugat)
 Dân (Nandorin tünde) → i Nân (a Nandorin tünde)
 dangweth (válasz) → i nangweth (a válasz)
 daer (vőlegény) → i naer (a vőlegény)
 dess (fiatalasszony) → i ness (a fiatalasszony)
 dôr (föld) → i nôr (a föld)
 dortha- (lakik) → i northa (... aki lakik)
 doll (sötét) → i noll (a sötét)

Eredeti **mb**- mássalhangzó-csoporttal:

bachor (árus) → i machor (az árus)
 bach (árucikk) → i mach (az árucikk)

barad (halálra ítélt) → i marad (a halálra ítélt)
 bartha- (ítél, szán [a sors]) → i martha (... ami ítélt)

bast (kenyér) → i mast (a kenyér)
 basgorn (cipó) → i masgorn (a cipó)

band (börtön) → i mand (a börtön)
 baug (kegyetlen) → i maug (a kegyetlen)
 baugla- (elnyom) → i maugla (... aki elnyom)
 bauglir (zsarnok) → i mauglir (a zsarnok)
 baur (szükséglet) → i maur (a szükséglet)

bereth (ünnep) → i mereth (az ünnep)¹

bâr (otthon) → i mâr (az otthon)
 both (pocsolya) → i moth (a pocsolya)
 bund (orr) → i mund (az orr)

Végül, a szavak archaikus **ñg**-vel:

gannel (hárfa) → i ngannel (a hárfa)
 ganna- (hárfán játszik) → i nganna (... aki hárfán játszik)

garaf (farkas) → i ngaraf (a farkas)

¹Van egy „rendes” alak is: mereth → i vereth

gaur (farkasember) → i ngaur (a farkasember)
gawad (üvöltő) → i ngawad (az üvöltő)

golu (tan) → i ngolu (a tan)
golwen (bölc) → i ngolwen (a bölc)
goll (bölc) → i ngoll (a bölc)
gollor (mágus) → i ngollor (a mágus)
Golodh (Noldo) → i Ngolodh (a Noldo)
gûl (varázslat) → i ngûl (a varázslat)
Golovir (szilmaril) → i Ngolovir (a szilmaril)

gûr (halál) → i ngûr (a halál)
gorth (borzalom) → i ngorth (a borzalom)

18.2.8. Analogikus használat

Mint más történelmi szempontból helyes, de bonyolult formák, a speciális esetű mutációk úgy tűnik hogy egyre inkább elfelejtődtek a harmadkori sindarinban. Ehelyett lecserélődtek a rendes mutációkra, mintha a szavak nem más töről származnának. Ezt nem csak az olyan nevekben tükröződik, mint a **Fanuidhol** („Zavarosfej”), hanem a nyelv rendes használatában is, főleg ha emberek beszéltek:

Penim vast. (Nincs kenyérünk.); Adhanc i vauglir. (Megölte a zsarnokot.)

18.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar	Sindarin	Magyar
bach	árucikk	dofn	alacsony
bachor	árus	doll	sötét
band	börtön	dolt	kerek gomb
barad	halálra ítélt	dôr	föld
bartha-	ítél, szán [a sors]	dûn	nyugat
bast	kenyér	edra-	kinyit
basgorn	cipó, vekni kenyér	ereb	elszigetelt, magányos
baug	kegyetlen, zsarnoki	faun	felhő
baugla-	elnyom	gannel	hárfa
bauglir	zsarnok	ganna-	hárfa játszik
baur	szükséglet	garaf	farkas
bereth	ünnep	gaur	farkasember
both	pocsolya	gawad	üvöltő
brand	magas	goll	bölc
bund	orr	gollor	mágus
*caeda-	(le)fekszik	golu	tudomány, tan
daen	holttest	golwen	bölc
daer	vőlegény	gorth	borzalom, rémület
dangweth	válasz	gûl	varázslat
dam	kalapács	guldur	sötét varázslat
damma-	kalapál	taur	magas, hatalmas
daug	ork harcos	tithen	kicsi
dess	fiatalasszony	uial	szürkület

18.4. KIFEJEZÉSEK – „ÖSSZES, MINDEGYIK” ÉS EXPLICIT NÉVMÁSOK

18.4.1. Az „összes, mindegyik” szavak használata

Sindarin nyelven kétféle módon tudjuk kifejezni hogy „az összes”, „mind”: az egyik a **pan** (összes) melléknév, a másik az osztálytöbbszám **-(i)ath** toldaléka. Csak találgathatjuk a különbséget, de szó szerint véve az „osztálytöbbszámot”, az magában foglalja hogy a beszélő egy csoport minden tagjáról beszél, kivétel nélkül.

A csoport lehet nagyon szűk:

sellath en aran (a király összes leánya)

vagy éppenséggel igen nagy:

elenath (az összes csillag, az éjszakai égbolt)

Valószínűleg a kritikus pont az, hogy az osztálytöbbszámot használó személy nem szeretne kivételeket tenni. Így a következő mondatok eléggé reménytelennek hangzanak, mivel úgy tűnik a beszélő jelezni szeretné, hogy nincs kivétel.

Lassath danner. (Minden levél lehullott.)

Mellonath nin awarthanner. (Minden barátom elhagyott.)

Ez ahhoz a feltevéshez vezet, hogy a **pan** inkább „itt mind” értelemben használatos. Például egy tünde, aki ősszel vándorol az erdőben egy hegyen, de tudja hogy lenn a völgyben a levelek még zöldek, inkább a **pan**-t használná a következő mondat szerint:

Laiss bain danner. (Minden levél lehullott.)

Ezzel jelzi hogy tud (lehetséges) kivételekről. Ezt a forgatókönyvet bizonyítja Aragorn levele Samunak, amiben üdvözlését kívánja küldeni „az összes barátjának” a **pan** szó használatával: egyszerűen azt szeretné kifejezni, hogy „az összes barátjának a Megyében” – alig hihető, hogy Aragornnak nincs barátja Gondorban.

18.4.2. A névmások használata alanyesetben

Általában az alanyesetű névmásokat nem használjuk amíg a mondatban van ige, mert az alanyesetet jelezheti az ige ragja. Azonban ha leírjuk őket hangsúlyosak lesznek (de az ige személyragja nem használható ebben az esetben). Jellemzően ezt valami mással való ellentét kifejezésére használjuk:

Pelig reviad na Imladris. Im dartha.

(Te mehetsz Völgyzugolyba. Én maradok.)

A fordításban a hangsúlyt jelezhetjük a „de én”, „azonban én”, stb. fordulatokkal.

Anírog maethad, im ú-aníra. (Repülni szeretnél, azonban én nem.)

Néha az alanyesetű névmás csak a saját részvételt hangsúlyozza:

Im Narvi hain echant. (Én, Narvi készítettem őket.)²

²Megjegyezzük, hogy ez egy nagyon késői elképzelésben Tolkien az **im**-re visszaható elemként tekintett, azaz „Narvi maga készítette”.

19. lecke

NÉVMÁSOK MINT KÖZVETETT TÁRGYAK, BIRTOKOS JELEK

19.1. PÁRBESZÉD

၎ာဇ်နိ၎် ၎ာဝ်ခ၎် ဃဉ်သီဉ်

၎ာဇ် ဝဲဝဲခ၎် ဇာဉ်နီ၎် ဟံဉ် ဝဲခ၎် ၎ာဝ်ခ၎်နီ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်
ဉ်ဝဲ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎် ၎ာ ဝဲခ၎် ဝဲခ၎်

Dagor dan i morchaint

Adel i fen, aglonn dhem tóg dadbenn. In edhil narthanner ylf, dan cenir fae. I aglonn taen. Nan meth telir na ham veleg nuin haudh. Bragol thiar gaint vyrn o min bain ah anglennar.

Eolair: No tíriel! Ninias, anno i galadag enni!

Ninias: Baw. Ammaer ae hebin i galad anim!

Aragorn: Maglan hain ú-charna.

Ninias: Morchaint, lasto bethan veleg! Drego i galad!

Gwaew vragol luithia i 'aladath dñn ar Aragorn ereb mi dhúath. Hól hent ñn ar lathrada. Ú-lasta naid dan nosta ast barch ah iaur mi 'welu. Bragol matha gam ring mabad nan ranc ñn a magol ñn drava nan gant. A hi han harna. Nalla: 'Ae ú-genigir peligir hain harnad!'

Harc az árnyak ellen

A kapualj mögött egy sötét átjáró vezet lefelé. A tündék fáklyákat gyűjtanak, de rosszul látnak. A folyosó hosszú. A végén egy nagy csarnokba érnek a dombocska alatt. Hirtelen sötét alakok jelennek meg minden irányból, és közelítenek.

Eolair: Legyetek éberek! Ninias, add ide a fáklyád!

Ninias: Nem! Jobb ha megtartom a fényt magamnak!

Aragorn: A kardom nem árt nekik!

Ninias: Árnyak, halljátok hatalmas szavam! Meneküljete a fény elől!

Egy váratlan szél eloltja a fényeket, és Aragorn egyedül marad a sötétben. Behunyja a szemét, és figyel. Nem hall semmit, de száraz és öreg port érez a levegőben. Egyszerre csak egy hideg kezét érez a karja felé nyúlni és a kardja az alak felé sújt. És most megsebesíti. Felkiált: „ha nem látjátok, meg tudjátok sebesíteni őket!”.

19.2. NYELVTAN

19.2.1. Névmások részes esetben

Eddigi tudásuk alapján a sindarin nyelvben teljesen megengedett a részes eset kifejezése pontosan úgy, mint a tárgyeset közvetlen tárgyként. Mindemellert úgy tűnik, hogy a részes esetű tárgyat – tekintet nélkül arra, hogy főnév vagy névmás – inkább közvetett tárgyként használjuk az **an** (-nak, -nek) esetjelzővel.

Ha az indirekt tárgy egy névmás, ez az esetjelző összetételt képez vele. Két ilyen alakot ismerünk: **ammen** (nekünk) és **enni** (nekem), jelezve hogy nazális mutáció és i-vonzás egyaránt történik ezen névmások képzésénél.

A következő névmásokat tudjuk rekonstruálni:

Tárgy	Egyes szám	Többes szám
1. személy	enni (nekem)	ammen (nekünk)
2. személy	*achen (neked)	*achen (nektek)
2. személy (formális)	le (Önnek)	le (Önöknek)
3. személy (hímnem)	*asson (őneki)	*assyn (őnekik)
3. személy (nőnem)	*assen (őneki)	*essin (őnekik)
3. személy (dolgok)	*assan (annak)	*essain (azoknak)
3. személy (visszaható)	*enin (önmagának)	*enin (önmaguknak)

A várakozással ellentétben a második személyű udvarias alaknál a **le** tűnik előnyben részesítendőnek.

Ezek a névmások írhatóak egy részes esetű (nem tárgyasetű) közvetlen tárgy helyett:

Anno nin i vagol! (Add nekem a kardot!)

vagy

Anno i vagol enni! (Add a kardot nekem!)

(Valószínűleg a szokott szórend, amelynél a tárgyasetű megelőzi a részes esetű tárgyat az első példában – *Anno i vagol nin!* – nem elterjedt, mert ez könnyen összetéveszthető az *Anno i vagol nín!* mondattal, ha a beszélő nem elég figyelmes. Az **enni** használata megelőzi ezt a problémát.)

A reflexív alakok újfent használhatóak, ha a mondat alanya harmadik személyű, és azonos a névmással:

Maba vagol enin. (Megragad magának egy kardot.)

19.2.2. Névmások hangsúlyos/visszaható részeshatározó esetben

Az imént tárgyalt indirekt tárgyi névmásokon kívül ismerünk egy további alakot is: ez az **anim**, aminek fordítása a kissé határozottabb „magamnak”. Mivel nincs látható i-vonzás, ez jelzi hogy a két részt egyszerűen egymás mellé írjuk, feltételezhetően mutáció nélkül. Azonban abszolút lehetséges, hogy valaki más szerkezeti törvényszerűséget lát a hangsúlyos névmásokat és reflexív használatot alapul véve.

Ezen feltevés mellett megalkothatjuk az **anech** (magadnak), **anest** (magának) és talán a visszaható **anin** (önmagának) formákat.

Ezek az alakok használhatóak a közvetett tárgyi névmásokhoz hasonlóan, bár hangsúlyosabbak:

Héb i lembais anin. (Megtartja a lembast saját magának.)

Annon vagol anest. (Odaadok egy kardot [neki] magának. [azaz nem azért, hogy továbbadja])

Ú-chebin estel anim. (Reményvesztett vagyok. Szó szerint: „Nem tartok reményt magamnak.”)

19.2.3. Birtokos jelek

Eltekintve a birtokos melléknevektől van még egy bizonyos csoportja a sindarin toldalékoknak, amelyek használhatóak valami birtoklásának a jelzésére. Két ilyen példát ismerünk, ezek a **guren** (a szívem) és **lammen** (a nyelvem). Csábító lehet azt feltételezni, hogy a releváns toldalék az **-en**, de a **lammen** alak a *lamen* helyett más helyzetet sugall:

Valószínűleg az **-n** toldalékot (lehet még **-nV** egy elhagyott utolsó magánhangzóval) látjuk az eredeti **lambê** alakon, ami számos fonetikai váltáson ment keresztül, míg végül **lammen** lett belőle. Ez azt jelenti, hogy a toldalékot megelőző magánhangzó csak véletlenül **-e**-mindkét hiteles példában, és általában az eredeti záró magánhangzója lenne a szónak. Ez a magánhangzó normális esetben eltűnik a sindarinban, de a toldalék visszaállítja (ez teljesen analogikus a quenya birtokos jelekkel).

Ez sajnos magában foglalja, hogy lehetetlen szabályos birtokos esetet alkotni az eredeti ősi alak ismerete nélkül (amihez hasznos lehet egy korai elda vagy esetleg egy quenya szótár).

Hogy ténylegesen ilyet tegyünk, az túlmutatna eme tananyag keretein, ezért csak néhány példát mutatunk be alább.

Birtokos	Egyes szám	Többes szám
1. személy	-n (enyém)	-m(ir)/*-nc (miénk)
2. személy	-g (tiéd)	-gir (tiétek)
2. személy (formális)	-l (Öné)	-lir (Önöké)
3. személy	-d (övé)	-nt (öyüké)

Vegyük észre, hogy a harmadik személyű alak egy kissé váratlan.¹

Gûren bêd enni. (A szívem megmondja.) (quenya: „órë”)
 Anno veiglar essain. (Add nekik a kardjaikat.) (ó-sindarin: „makla”)
 Lasto bethan. (Halljátok szavamat!) (quenya: „quetta”)
 Sen ostom. (Ez a mi erődünk.) (quenya: „osto”)
 Denethor ederin. (Denethor az apám.) (quenya: „atar”)
 Denethor adarem. (Denethor az apánk.) (quenya: „atar”)

Élég valószínű, hogy ezeket a toldalékokat nem használták a mindennapi beszélgetésekben, csak néhány frázisban maradtak fenn. Megjegyezzük, hogy a **magol** birtokos jelét az eredeti **magla** alakhoz adjuk hozzá, és így elnyomjuk a ráadásul vokalizált **-o-t**.

19.2.4. Rendhagyó többes számok

Van néhány szerfelett rendhagyó többes számú főnév, amelyek nem tartoznak egyik idáig tárgyalt csoportba sem. Ezek a kivételek:

fela (barlang) → fili (barlangok)
 thela (lándzsahegy) → thili (lándzsahegyek)
 thala (erős) → theili (erősek)
 tara (kemény) → teiri (kemények)

19.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
aglonn	keskeny átjáró
ast	por
cam	kéz
dúath	sötétség
*fae	nagyon
fela	barlang
gwelu	levegő (mint anyag)
luithia-	elolt, csillapít
men	út, irány
morchant	árnyék
tara	merev, kemény
thela	lándzsahegy
thala	erős
thia-	tűnik, látszik
ylf	fáklya

¹Ez lehet csak egy különböző koncepció Tolkientől, de lehet bizonyos fokú analogikus kiegyenlítés is, ami ahhoz vezet, hogy a szokásos személyragok nem jelennek meg a birtokos esetben.

19.4. FORDÍTÁS SINDARIN NYELVRE – MEGJEGYZÉSEK

Tetszőleges szöveg sindarin nyelvre fordítása, és különösen újak írása messze nehezebb, mint sindarin nyelvről fordítani. Ezért kezdünk csak most beszélni a témáról.

A nehézség fő oka, hogy – eltekintve a szokásos fordítási problémáktól, mint a helyes mutáció megválasztása, többes szám képzése ésatöbbi – van egy igen konkrét probléma: a szókincs hiánya. Körülbelül 1500 hiteles sindarin szót ismerünk, ami nyilván elég némi szöveg írásához és társalgáshoz, de ez a szám messze kevés, hogy bármely adott szöveget lefordítsunk (gyors összehasonlításként: egy jó idegen nyelvű szótárnak körülbelül 50 000 bejegyzése van, egy szakszótár pedig könnyen tartalmazhat akár 300 000-et).

19.4.1. Ismerjük fel a határokat

Bár sok sindarint tanuló nincsen tisztában vele, az első lépés bármilyen sidarinra való fordításkor az, hogy tudjuk mit lehet lefordítani, és mit nem. A sindarin a középföldei tündék nyelveként íródott, így többnyire középföldei dolgokat ír le, és a tündék heroikusabb cselekedeteit. Ezért tündékről szóló történeteket és énekeket könnyedén írhatunk. De szinte semmi nincs a szótárban, ami a tündék mindennapi tevékenységeit írná le, mint a mosás vagy főzés (és magától értetődik, hogy a sindarinban nincs semmi modern életbeli szó, mint „számítógép” vagy „autó”).

Sok szót körül tudunk írni, de ezek a szerkezetek hajlamosak hosszúak és körülményesek lenni, és egy potenciális olvasó felettébb valószínűen nem érti meg, amit az író szeretett volna mondani. Ennélfogva ha úgy alakul, hogy nem tudunk jól lefordítani egy adott mondatot sindarin nyelvre, egyszerűen ne is erőlködjünk. Különben az eredmény csúnya lesz, és nem éri meg a vesződséget (senkinek nincs *igazán szüksége* arra, hogy sindarin nyelven kommunikáljon manapság, bár végignézve a tipikus „sürgős” és „mindenképpen szükségem van a ... fordítására” kezdetű fórumbejegyzéseken, akár másként is gondolhatjuk. . .)

19.4.2. Ne szavakat fordítsunk, hanem a mondatot

Fontos hogy megjegyezzük ezt a szabályt, mert két okból is sokkal egyszerűbbé teszi a fordítást. Először is, lehet hogy egy szó egyszerűen hiányzik a sindarin szókincsből. Azonban gyakran alkothatunk egy másik mondatot körülbelül azonos jelentéssel, de amiben már nem szerepel a hiányzó szó. Tehát ahelyett hogy létrehoznánk egy új szót, amit senki nem ért meg, sokkal egyszerűbb a másik mondatot használni.

Hogy egy példát mondjunk: képzeljük el, hogy az „ártatlanság” szót szeretnénk használni egy mondatban. Jelenleg a sindarinban nincs ennek megfelelő szó. Adódik az **úgarth** (bűn), de ez már eleve a **carth**-ből (tett) a negatív előtaggal képzett szó, így az előtag leválasztása nem működik, és egy második negatív előtag hozzáadása sem jó ötlet.

De mit értünk valójában „ártatlanság” alatt? Vagy a bírói jelentését – valaki, aki nem csinált valamit – amit így fordíthatunk le: **ú-góriel** (nem tett), vagy gyermeki viselkedést, amit így írhatunk le: **nauthol sui hên** (gyerekként gondolkodni). Bár ezek egyike sem különösen elegáns, mégis ki tudtuk fejezni magunkat, és az olvasó nagy valószínűséggel meg fogja érteni az ilyen mondatot. Sindarin nyelven írni a mondatok folyamatos átfogalmazásának művészeté, az eredetileg szándékolt jelentés megtartásával.

Viszont rosszabb csapdák azok a helyzetek, mikor egy szöveg minden szava lefordítható sindarinra, de a végeredmény mégsem a kívánt jelentés lesz. Természetesen ez áll az összes

magától értetődő szófordulatra, amilyen például az angol „make friends” (barátkozik), aminek a fordítása természetesen nem *ceri vellyn*. Próbálkozzunk az ártatlannak tűnő „most nem vagyok itt” példával. Ha megpróbáljuk szóról szóra lefordítani, ezt kapjuk:

Im si ú-hi. (Most nem vagyok itt.)

De a sindarinban a létige megfelelő formájának hiányában, és annak tudatában, hogy a **hi** jelentése egyaránt lehet „itt” és „most” amikor mutációknak szabad vagy nem szabad szerepet játszaniuk, a mondatot nem értheti meg az olvasó. Értelmezheti úgy, hogy „nem leszek itt most”, vagy esetleg: „itt vagyok, de nem most”.

Hogy a kifejezést egyértelművé tegyük, megint újra kell fogalmazni. Ha ezt tesszük például az „itt”-tel, és így mondjuk el: **nan had istassen** (az ismert helyen) az segíthet. De hogyan mondjuk azt, hogy „én nem”?

Csak képzeljünk el egy eseménysorozatot: nem *jöttél* a helyre, ezért nem *vagy* ott, és ha ő keres téged, *nem fog megtalálni*. Bármely dőlt betűs információt megadhatjuk, és tudni fogják miről szól a mondat. De ha a következőképp fogalmazol, meg fognak érteni:

Ú-chirig nin hi nan had istassen. (Nem fogsz megtalálni a szokott helyen.)

20. lecke

SZENVEDŐ SZERKEZET, EGYES SZÁM KÉPZÉSE

20.1. SZÖVEG

i ၵ်းဝ်း ၵ်းဝ်း

ၵ်းဝ်းဝ်း ချဉ်းဝ်းဝ်း ဝ်း ချဉ်း ဝ်းဝ်းဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း
 ၵ်းဝ်းဝ်းဝ်း ဝ်းဝ်း ဝ်းဝ်း ဝ်းဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်းဝ်း ဝ်းဝ်း
 ဝ်းဝ်း။ ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ဝ်း
 ဝ်းဝ်း။ ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း
 ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။
 ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။
 ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။
 ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။
 ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။ ၵ်းဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း ဝ်း။

I aran fern

Aragorn gleinannen na nglam e-ndagor. Lasta edhil hernennin, dan úgên naid. I vagol in orthiel pada ned môr. Nan meth thia 'lîn. Pól ceni fela veleg. Cant anglenna; cant sui daen na rî vallen. Aragorn 'roga a gîr. I vagol dîn danna nan dalaf. Bragol edhel dôl e môr. E Ninias. E anglenna i aran fern ah orthiel i fair in pêd pith e-dûr. I aran fern hâd dhûath dan Ninias. Aragorn anîra toged dulu, dan ho sui nuithannen. Ninias nalla: 'Aragorn, drego! Avo acheno! Noro!' Heria maethad a gîl thia thent. Aragorn drega a lhasta chûl 'ortheb adel in. Aphadol dîn.

A halott király

Aragorn körbeveszi a csatazaj. Hallja hogy tündék sebesülnek meg, de nem lát semmit. Felemelvén a kardját, elindul a sötétségbe. A végén egy villanásnyi fény jelenik meg. Egy nagy barlangot lát. Egy alak közeledik, egy aranykoronás hullához hasonlító alak. Aragorn rettegést érez és megborzong. A kardja a földre esik. Hirtelen egy tünde lép elő a sötétségből. Ninias az. Felemelt jobb kézzel megközelíti a holt királyt, és a hatalom szavain szól. A holt király sötétséget szór Ninias ellen. Aragorn segíteni akar, de mintha lebénult volna. Ninias felkiált: „Aragorn, menekülj! Ne nézz vissza! Fuss!”. Támadni kezd, és éles fény villan. Aragorn menekül, és egy borzasztó üvöltést hall maga mögött, amit csend követ.

20.2. NYELVTAN

20.2.1. A szenvedő szerkezet

A sindarin nyelvben (hasonlóan az angolhoz, de ellentétben például a latinnal) nincs teljes igealak a passzív igenemre. Egy segédszerkezetet kell használnunk helyette. Sindarin nyelven két lehetőségünk van ilyen szerkezet létrehozására: vagy a személytelen többes számú alakot használjuk, hogy „valamilyen meghatározatlan személyekre” utaljunk akik a cselekvést végzik (azaz a „látva vagyok” helyett valójában azt mondjuk, hogy „valakik látnak engem”); vagy használhatjuk – ahogy az angolban – a passzív befejezett melléknévi igenevet az ilyen kifejezések létrehozásánál. Egyik változat sem igazán alátámasztott.

20.2.2. Szervedő szerkezet személytelen szerkezetekkel

Egy személytelen szerkezetben a mondatot olyan alakba kell önteni, hogy az ige által leírt cselekvést egy „meghatározatlan” csoport hajtja végre. A sindarin nyelvben ez nem igazi passzív forma. Ezt angolra szenvedő szerkezetként fordítjuk, de magyarra szó szerint (mivel a magyarban nincs passzív igealak).

Nin estar Legolas. (Legolasnak hívnak.)

Annathar dulu mi Imladris. (Völgyzugolyban segíteni fognak neked.)

Nin egennir. (Láttak.) Ae ú-chorthannen aen, nin egennir.

(Ha nem siettem volna, megláthattak volna.)

Mivel a személytelen többes számú alak a sindarinban (ellentétben a quenyával) úgy tűnik, hogy megegyezik a harmadik személyű többes számú alakkal, ezeket a mondatokat fordíthatjuk cselekvőként is.

20.2.3. *Szenvedő szerkezet passzív befejezett melléknévi igenévvel*

Szenvedő szerkezetet sindarin nyelven feltehetően a passzív befejezett melléknévi igenév segítségével is alkothatunk (az angolhoz hasonlóan). Azonban mivel nincs létigénk, hogy megalkossuk a segédszerkezetet, a személyes névmást a személy megjelölésére kell használnunk. Ez azt jelenti, hogy az igeidőt nem tudjuk meghatározni az ilyen mondatoknál, és a szövegkörnyezetben vagy egy határozószóval (mint a **hi** (most)) kell tisztáznunk. Továbbá ha a névmás többes számban van, a passzív befejezett melléknévi igenévnek szintén abban kell lennie. Így tehát:

ni cennen (engem látnak [látva vagyok]), ci cennen (téged látnak), le cennen (Önt látják), ho cennen (őt látják [hímnem]), he cennen (őt látják [nőnem])
 mí cennin (minket látnak), ce cennin (titeket látnak), le cennin (Önöket látják),
 hai cennin (őket látják)

Hosszabb mondatokban a hiányzó igeidő általában nem okoz nagy problémát:

Ae ni cennen aen, onuren. (Ha láttak volna, futottam volna.)
 Ir telithagir, ce suilennin. (Ha jössz, üdvözölni fognak.)
 I laer linniel, ni eglериannen. (Elénekelve a dallamot, megdicsértek.)

20.2.4. *Egyes szám többes számból*

Néha előfordul, hogy szeretnénk megnevezni egyetlen dolgot egy nagy csoportból, de a szó erre a csoportra nem többes számú alak: példa erre a „hópehely” – „hó” páros (kétségtelenül a hó sok hópehelyből áll, de nem állíthatjuk, hogy a hó a hópehely többes száma).

Az ilyen dolgok kifejezésére a sindarinban több egyes számot jelző toldalék van. Ezek az **-og**, **-ig** és **-od**. Itt az **-ig** úgy tűnik, hogy egy pár egyik tagját jelenti, míg a másik két toldalék egyet a sokból. Nem világos, hogy van-e további különbség az **-od** és az **-og** között.

Például a **lind** (dallam, ének) szóból képezhetjük a **linnod**-ot (egyetlen verssor). Folytatva, ennek lehet többes száma: **linnyd** (számos versszak), ami természetesen nem egyenértékű az „énekkal”. További alakok ebből a típusból:

lhaw (két fül) → lhewig (egy fül)
 gwanûn (ikrek) → gwanunig (iker-)
 filig (számos kis madár) → filigod (egy kis madár)

Továbbá megpróbálkozhatunk az alábbiakkal:

loss (hó) → *lossod (hópehely)
 ross (eső) → *rossod (esőcsepp)
 glam (ork-sereg) → glamog (egy ork katona)
 finnel (haj) → *finnelod (egy hajszál)

20.2.5. *Kicsinyítő képzők*

Valószínűleg az előbbi toldalékokkal kapcsolatban vannak még az **-eg** és **-ig** képzők, amelyek valaminek a kisebb változatát jelölik. Így a következőket kapjuk:

nogoth (törp) → nogotheg (kicsi törp)
 neth (leánytestvér) → netheg (kicsi leánytestvér)
 caun (herceg) → *conig (kis herceg)

20.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
caun (tsz. conin)	herceg
fileg	kis madár
gîl	ragyogó fény
glam	ork-sereg
gleina-	határol, körbezár
glîn	fényvillanás
gwanûn	ikrek
hûl	üvöltés
lhaw	egy pár fül
lind	ének, dallam
mallen	aranyból való, arany
neth	leánytestvér
nogoth	törp
nuitha-	akadályoz
rî	korona
talaf	föld, padló

20.4. FORDÍTÁS SINDARIN NYELVRE – „AMIT, HOGY”

Ez a fejezet a német eredetiben a sindarin és német prepozíciók összeegyeztetésének nehézségeiről szól, és azt javasolta, hogy inkább az angol elöljárókat egyeztessük a sindarinéival, mert az gyakran egyszerűbb. Az angol változat a *that* (azt, amit, hogy) szó használatáról ír, itt ennek fordítása következik.

Az angol „that” szónak két funkciója van. Lehet vonatkozó névmás, mint „a dolog amit láttam” mondatban. Ezt egy cserepróbával ismerhetjük fel: ha a helyén szerepelhet „which” (amit, amelyiket) is, akkor vonatkozó névmásként áll. Ez esetben a sindarin megfelelője **i**, a példamondat fordítása pedig **i nad i egennen** lesz.

Másrésről a „that” lehet kötőszó névszói mellékmondat kezdeteként, például „látom hogy jöttél”. Láthatjuk a különbséget, mert „which”-et behelyettesítve ezt kapnánk: „látom melyiket jöttél”, aminek nincs semmi értelme. Legalább néhány elvi fázisban, Tolkien különbséget szándékozott tenni e két funkció között a tünde nyelveiben – példaként idézet a korai quenya nyelvtanból:

*A ragozatlan vonatkozó névmás a **ya**, amit vagy megértenek bármilyen vonatkozásban, vagy nagyon gyakran mutató, határozói vagy névmási szavak határozzák meg a vonatkozó mellékmondaton belül.*

*A „that” kötőszóként a **ne**, és tilos összekeverni.* (Forrás: Parma Eldalamberon 14:54).

Nincs konkrét okunk azt feltételezni, hogy a sindarinban másként lenne. Ezért a „that” kötőszó valószínűleg nem fordítható le **i**-ként. A legtöbb mondatban az lehet a legjobb, ha a sindarinban egyszerűen elhagyjuk (az angolban is gyakran elhagyhatjuk), így tehát:

Cenin uduleg. (Láttam hogy jöttél.)

Ániron i vinn tiriel. (Azt akarom [hogy] az emberek [legyenek] éberek.)

A „that” utolsó funkciója az angolban a mutató névmás – „that thing” szembeállítva a „this thing”-el. Az idetartozó cserepróbánál a „this”-t használjuk – ha a „that” lecserélhető vele és a mondat értelmes marad, akkor a mutató névmásról van szó.

Sajnos, bár tudjuk hogy a „this” a **sen**, nem igazán tudjuk hogyan fordítsuk le a „that”-et. Feltehetőleg ***tan** kell hogy legyen, de nem lehetünk benne biztosak.

Egy kapcsolódó kérdés „a víz folyik a sziklák felett” jellegű mondatokra vonatkozik. Csábító a „folyásról” a vízre asszociálni és melléknévként mutálni végpozícióban sindarin nyelvre fordításkor; azonban a mondat valójában „a víz [ami] folyik a sziklák felett” rövidítése, ami nem lehetséges más nyelveken, így nincs okunk azt feltételezni hogy sindarinban így lenne.

De a mondat hosszabb változatában egyáltalán nem lenne melléknév (az angol változatban a melléknévi igenevet használjuk a folyamatos jelen időhöz), és továbbá kell egy vonatkozó névmás, ezért:

I nen i rimma or sern. (A víz folyik a sziklák felett.)

21. lecke

FONOLÓGIAI MUTÁCIÓK

21.1. SZÖVEG

හිටුපျෑප්ප් හි ශ්‍රේණි

ශ්‍රේණි ජ්‍යෙෂ්ඨ පාඨකයන් ඈ ශ්‍රේණික කාර්‍යය කරන්නන් වෙති. ඉන්‍යය ඉන්නී
පාඨකයන් ඉන්‍යයන්. පවුලේ වී ආයු කාලයේ පුද්ගලයන් ඈ ශ්‍රේණික කාර්‍යය
කරන්නන් පවුලේ නිසා. කරන්නන් වෙති. පවුලේ පවුලේ පවුලේ වී පවුලේ වෙති. පවුලේ
පවුලේ වෙති. කරන්නන් වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති.
පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති.
පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති.
පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති. පවුලේ වෙති.

I dhregad es sarch

Sern cheriar dannad ah Aragorn nôr nan fen. Ú-rên i rad, dan ú-dhartha. Bragol or son gond talt ah Aragorn gâb nan edraith în. Nan meth tira galad ar anglenna fen. Dâr bo ceven. Nef fuin. Gwanod in edhil obul drego es sarch, dan Aragorn vellyn rim ú-geveditha ad. Adel hon i fen e-harch hôl an-uir. I mronanner gerir naergon af firm.

In edhil vrúniel awartha i had e-harch erin aur aphadol. Edain ah edhil bedir novaer. In edain badar nan mbâr în ar in edhil adreviar na Imladris. Erin heriad en iavas telir ennas ah Aragorn pada an govaded Arwen.

A menekülés a sírtól

Hirtelen kövek kezdenek hullani, és Aragorn a kijárat felé fut. Nem emlékszik az útra, de nem áll meg. Váratlanul egy kő zuhan felette és Aragorn ugrik, hogy mentse magát. A végén fényt lát, és eléri az ajtót. Megáll a felszínen. Már jól benne járnak az éjszakában. Sok tünde tudott menekülni a sírból, de Aragorn sok barátjával nem találkozik többé. Mögötte a sír ajtaja bezárul örökre. Az életben maradtak gyászolják a holtakat.

A túlélő tündék másnap elhagyják a sír helyét. Emberek és tündék búcsút mondanak. Az emberek hazaindulnak az otthonukba, és a tündék visszavándorolnak Völgyzugolyba. Az ősz kezdetén ékeznek meg, és Aragorn indul hogy találkozzon Arwennel.

21.2. NYELVTAN

Valójában a fonológiai mutációk alapelvét egyszerűbb megérteni, mint a grammatikai mutációk eredetét: két szoros kapcsolatban levő szó követi egymást, és mivel ilyen szorosan összefüggenek, egy szónak tekintendők. Így a második szó kezdő mássalhangzója eltolódik, mintha csak a szó közepén találnánk. Emiatt az ilyen kombinációkban elvben az első szó utolsó hangja meghatározza az utána következő mutáció természetét.

Sajnos a nehézségek ezen a tájon kezdődnek. Nyilvánvalóan nem bármely két egymást követő szó okoz mutációt, hanem ez csak különleges körülmények közt igaz. Az első vizsgálatunk tehát az kell legyen, milyen természetűek is ezek a körülmények. De még ekkor is számos példa mutatja, hogy a mutáció típusát nem egyedül az első szó utolsó hangja határozza meg – például a **dad-** előtag vége **-d**, és ezért szünet mutációra számítanánk, de sajnos ez az előtag kétségtelenül lágyulást okoz. Ennek a legvalószínűbb oka, hogy az eredeti szótöve magánhangzóra végződött.

A fonológiai mutációk elmélete egy nagyon nehéz fejezet, és az itt következő magyarázatok célja nem több, mint hogy egy áttekintést nyújtsanak. Ez semmi esetre sem utal arra, hogy nincsenek hézagok az ismereteinkben, vagy hogy ezek az értelmezések bármilyen értelemben véglegesek.

21.2.1. Összetett szavak és laza összetételek

A fonológiai mutációk szabályai nyilvánvalóan két látszólag különböző helyzet esetén érvényesek: szóösszetételeknél és laza szókapcsolatoknál (egybeírt szavak). A következőkben ha összetételről beszélünk, egy két szóból álló objektumot értünk alatta, melynek részei

nem szükséges hogy közeli kapcsolatban legyenek normális körülmények közt, azonban bizonyos szituációkban egybeolvadnak, mint egy név megalkotásakor. Példák:

Angband (ang + band, „vas börtön”) vagy **Baranduin** (baran + duin, „barna folyó”). Azonban az összetételeknek nem kell neveknek lenniök, példa erre a **morchant** (árnyék, a mor + cant szavakból, „sötét alak”).

Másrészről a laza összetétel a következőkben szorosan kapcsolódó szavak összetételére utal. Mivel az összetett szavakkal ellentétben ezt nem mindig jelezzük írásban, laza összetételnek hívjuk. Az ilyen egybeírt szavak eredményezhetnek rendes összetételt, vagy jelezhetjük őket kötőjellel, esetleg sehogy sem – a lényeges tulajdonság, hogy a résztvevő szavak szoros kapcsolatban állnak. Mutáció történik attól függetlenül, hogy az összetételt jelezzük-e írásban. A legfontosabb helyzetek, ahol előfordulhatnak:

- a határozott névelőnél egyes (**i**) és többes (**in**) számban, amit különbözőképp írhatunk: **i fen**, **i-fen** vagy **iFen** (a kapubejárat)
- hasonlóképpen a vonatkozó névmásnál egyes és többes számban: **i-chuinar** (akik élnek), **ai gerir** (azokért akik tesznek)
- az **ú-** negatív előtagnál, amit írhatunk valós összetételként vagy kötőjellel: **umarth** (balsors) vagy **ú-gerin** (nem teszem)
- és minden prepozíciónál, amelyek előtagként is használhatóak: **abvedin** (hátramegyek), **ab Aragorn** (Aragorn után), **na-chaered** (a távolba).

21.2.2. Asszimiláció

Ahhoz hogy megértsük az összetételek képzésének az alkotóelemeit, érintenünk kell még egy témát: ez az asszimiláció. Ez azt jelenti, hogy ha összerakunk két szót, a második mutálódik, de az így létrejött mássalhangzócsoport valamelyest „durva” maradhat. Ekkor azt asszimiláljuk (erre már láttunk korábban példákat). Nézzük például a **pant-in-ar** (teljes-év-nap, az év utolsó napja) szót – ez **penninar** lesz (az **-nt-**-t asszimilálva az **-nn-**-be, mikor magánhangzók között találjuk). Ezt láttuk korábban a múlt idő képzésénél, a ragok hozzáadásakor. Megjegyezzük, hogy ez *különbözik* a nazális mutációtól, amint ez az **-nt-** > **-nth-** váltáshoz vezetne a rákövetkező asszimilációval: **-nth-** > **-th-** (ismerjük ezt a formát a többes számú **in** határozott névelőből).

Tipikus asszimilációk:

Először, a hasonló mássalhangzók összevonása, például **dd** > **d**, **dhth**, **thth** > **th**, **fh** > **f**, **gg** > **g**, **nn** > **n**, **nm** > **m** és **wv** > **v**:

cared-dir → ceredir (alkotó, készítő)
 alf-hobas → Alfobas (hattyú-kikötő)
 nîn-nimp → nínim (hóvirág)
 morn-megli → mormegli (fekete medve)

Néha mutáció előzi meg az asszimilációt:

gwelw-men → gwelw-ven → gwelwen (alacsonyabb levegő)

Másodszor, változások egy mássalhangzócsoport első tagjának tulajdonságában. Így például **bd** > **md**, **dhn** > **nn**, **dl** > **gl**, **nb** > **mb**, **gth** > **cth**, **nr** > **dhr**, **rl** > **ll**, **stf** > **sf**, **stl** > **thl** és néha **str** > **thr**.

celebrin-paur → celebrin-bor → Celebrimbor (ezüst-ököl)
 glawar-lind → Glewellin (az arany dala)

ost-lond → othlond (kövezett út)

Végül némely esetben a mássalhangzócsoport második tagját asszimiláljuk. Így jön létre az **lth** > **ll** és **nt** > **nn**, ahogy fentebb tárgyaltuk.

21.2.3. Fonológiai mutációk összetételekben

Az összetételek képzésekor három különböző mutációs eset fordulhat elő, melyeket feltehetően asszimiláció követ:

- Nem történik mutáció, a szavak mindenféle változás nélkül alkotják az összetett szót. Ezt a jelenséget az ősi eredetű neveknel figyelhetjük meg, mint például **Angband** (nem *Angmand*) és a viszonylag újaknál, mint a **Baranduin** (nem *Barannuin* vagy *Barandhuin*). Azonban ez általában úgy tűnik, hogy ritka eset, és különösen a **baranduin** esetén a mutáció hiányának oka arra vezethető vissza, hogy a **duin** gyök Ilkorin (tehát lehet, hogy beszivárgott a sindarin nyelvbe, és nem vonatkoznak rá ugyanazok a szabályok).
- Az összetétel első szava eredetileg gyakran magánhangzóra végződött (ez a modern sindarinban eltűnt), és ez határozza meg a mutációt. Ebben az esetben lágyulás történik. Ezt a jelenséget az **Angmar**-hoz hasonló nevekben találhatjuk meg.
- Az utolsó esetben az első szó vége határozza meg a mutációt; **-d** vagy **-t** esetén szünet, **-r** vagy **-l** esetén folyékony, **-n** vagy **-m** esetén nazális, **-s**-nél pedig s-mutáció történik. Feltehetően az összes többi esetben lágyulás történik. Ezt megfigyelhetjük a **Barad-Dûr**, **Mordor**, **morchant** vagy **Gondor** nevekben.¹

Nyilvánvalóan az utolsó eset csak a viszonylag új keletű összetételeknél fontos, mert a régieknél a végső magánhangzó még nem veszett volna el, és a primitív tünde nyelvben körülbelül a szóvégek 80%-a magánhangzó, ami lágyuláshoz vezetne összetételekben.

Nincsen könnyen megjósolható séma, megfigyelhetjük például a **cirdan** (hajóács) szót a **Barthan** (Föld-építő) mellett, amelyeknek egyaránt egy hasonló **-tan** (építő, készítő) toldalékuk van, az első esetben lágyulással, a másodikban folyékony mutációval.

Új összetételek létrehozásánál (például egy tünde név megalkotásakor) valószínűleg a legbiztonságosabb hagyni, hogy az első szó vége határozza meg a mutációt, hacsak nem tesszük fel, hogy az összetétel nagyon régi. Másrészről a legfájdalommentesebb egyszerűen a Tolkien által alkotott neveket használni. Gyakran frusztráló próbálni meghatározni, mik voltak az alkotásai alapjául szolgáló szabályok, mivel szokása volt változtatni egy névre adott magyarázatát, ahogy tökéletesítette tovább a nyelvet.

21.2.4. Az egybeírt szavak fonológiai mutációi

A laza összetételek, bár első pillantásra különbözőek, lényegében nem mások mint furcsa módon írt összetételek. Ezért ugyanazt a három lehetséges kimenetelt találjuk.

Azonban a laza szóösszetételek jellemzően mutációhoz vezetnek, attól függetlenül hogyan írjuk őket. A mutáció típusát minden másnál gyakrabban határozza meg az eredeti szóvég, de ez nem kell hogy zavarja az olvasót, mert már tárgyaltuk az összes idevágó prepozíciót, névelőt és vonatkozó névmást a különböző mutációkkal egyetemben.

¹Tolkien valójában adott magyarázatot ezekre a nevekre, ami különbözik az itt körvonalazott egyszerű vázlat-tól. Sajnos az idők során a magyarázatok változtak, és egyre inkább bonyolulttá híztak. Ez messze túlmutat eme bevezető keretein.

Valószínűleg hasznos az előljárókat úgy elképzelni, mint amik valahogy lazává lett előtagokból alakultak ki, de még úgy viselkednek, mintha összetétel tagjai lennének. Fontos dolog felismerni, hogy az előljárók nem azért nem okoznak mutációt, mert az utánuk következő szó tárgy (és vonatkozik rá a grammatikai mutáció, mint a közvetlen tárgyakra), hanem csak azért mert a prepozíció és főnév szorosan kapcsolódik, és laza összetételt alkotnak.

Az okozott mutáció típusa változhat még egyetlen előtagnál is, ha az nem végződik magánhangzóra. Például ha az **ar-** (magas, nemes) előtagot nézzük az **arphen** (egy nemes) szót kapjuk folyékony mutációval, de az **Argonath** („fenséges kövek”) nagyon is mutáció nélküli.

A legtöbb előtag esetén nem ismerünk elég példát hogy határozott kijelentéseket tegyünk, milyen mutációt is okoznak. Azonban ahogy az **ar-** példája mutatja, lehetnek még különféle lehetőségek. Általában ritkán láthatjuk, hogy egy előtaggal rendelkező szó nem okoz semmilyen mutációt. Ezért ha nincsenek ismert példák egy konkrét előtaghoz/prepozícióhoz, akkor valószínűleg a legjobb azt feltételezni, hogy a szó utolsó hangja határozza meg a mutáció típusát; vagy egyszerűen lágyulást okoz – a legvalószínűbb, hogy mindkettő megengedett.

21.2.5. Speciális esetek – ragozatlan alakok

Úgy látszik, hogy az előljárók szoros kapcsolatban vannak az előtagokkal, ezért ad okot némi meglepetésre, ha a prepozíció nem okoz semmilyen mutációt. Amilyen kevés a sindarin nyelvű szöveganyag, tulajdonképpen csak két ilyen esetről tudunk:

bo (-on, -en, -ön)

bo Ceven (a földön)

vi (-ban, -ben)

vi Menel (az égben).

Ezekben a példákban a **vi** a **mi** lágyult alakjának tűnik (semmilyen mutáció nélküli sindarin szó nem kezdődik **v**-vel).

Azokban megtalálhatjuk eme fordulatok kulcsát a következő megfigyelésben: a **coe** (föld) szó leírása szerint „ragozatlan”. Feltehetően közeli kapcsolatban van a **ceven**-nel, és a ragozatlanág egy esetragozás nélküli nyelvben egy olyan szó esetén, amelynek nincs különülődő többes számú alakja egy dolgot jelenthet: nem alanya mutációnak.

Ez a következő forgatókönyvhöz vezet: az „ég” és „föld”-höz hasonló szavak ragozatlanok, így nem mutálhatók, még akkor sem ha előljárószóval együtt használjuk őket.

Nem világos, hogy van-e még más szó, ami hasonló módon ragozatlan.

21.2.6. Kettős előtagok

Néha olyan helyzet adódhat, amelyben egy szó két előtagot kap, mint az „újra találkozik” fordításában, ahol kombináljuk az **ad-** (újra) és a **govad-** (találkozik) prefixeket. Feltehetően ugyanaz a különbség ezek, és a szó részét képező előtagok között, amit az **i**-vonzásból tudunk.

Ha az előtag általában nem része a szónak, az „megvédi” a következő szót: ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy nem változtathatja meg semmilyen mutáció, attól függetlenül hogy az grammatikai (mint a közvetlen tárgy lágyulása) vagy fonológiai (mint a vonatkozó névmást követő igénéli).

A névelő, a vonatkozó névmás és feltehetően az **ú** negáló elem az ilyen szavak előtt marad, viszont nem okoznak mutációt. Ugyanakkor minden más előtag ezután következik, de nem okoznak mutációt a mögöttük álló szóban, mert semmilyen módon nem kapcsolódnak hozzá:

govedin ad (kísérek újra)
 govedin ad vellon (kísérek újra egy barátot)
 ú-govedin (nem kísérek)
 ai ú-govedir ad (azokért akik nem kísérek).

Ha azonban az előtag összeolvadt a szóval, akkor minden a szokott szabályok szerint történik:

gonod- (számol) → gonoded ([a] számlálás) → aronoded (számlálás nélkül)

A fenti szabály közeli kapcsolatban lehet azzal a ténnyel, hogy a prepozíciók maguk általában nem lágyulnak. Azonban eltekintve a már tárgyalt „ragozatlan konstrukcióktól”, további kivétel lehet a **pen** (nélkül). De ez az elem úgy tűnik, hogy valójában inkább melléknevek képzéséhez használatos, hasonlóan mint az angol „-less”. Tehát lehet hogy nem kell meglepődnünk rajta, hogy úgy lágyul, mint a főnevet követő melléknevek:

iarwain ben-adar (legöregebb apa nélkül; Bombadil Toma neve)

Most ha egy prepozíció olyan szóhoz csapódik, ami előtt ilyen előtag van, logikusan következik, hogy a prepozíció nem fog lágyulást okozni:

na govaded (társasággal)

Biztonsággal feltételezhetjük, hogy ilyen komplikációk ritkán fordulnak elő.

21.2.7. Névmások mint részeshatározók

Egy másik nehéz kérdés a névmások közvetett tárgyként való használata egy mondatban, azaz a „feletted”-hez hasonló kifejezések. Először is következtethetünk arra, hogy a tény, miszerint a névmás egy tárgy megengedi az **-n** végű tárgyi névmások választását az alanyesetű alakokkal szemben; bár az **ammen** és **enni** összetételek azt jelzik, hogy mindkét választás lehetséges. Azonban mivel az előtag a grammatikai mutációnál erősebb fonológiai mutációt okoz, a lágyulás nélküli alakkal kell kezdenünk még tárgyi névmásoknál is (a fenti példában **cen gen** helyett, ahogy általában szerepelne). Aztán engednünk kell, hogy a prepozíció okozta mutáció megváltoztassa a névmást, ami a példánkban folyékony mutáció lenne. Tehát a végeredmény **or chen**. Néhány további példa:

or son (felette)
 o chen (tőled)
 o men (tőlünk)

Ahelyett hogy hagynánk az **an** szócskát befolyásolni a névmást, jobb ha használjuk az **an** összetételeket amelyekről a 19. leckében beszéltünk. Felesleges mondani, hogy ez mind eléggé spekulatív.

21.2.8. Vonatkozó mondatok

A vonatkozó névmás úgy tűnik, hogy laza összetételt alkot a vonatkozó mondat igéjével, így lágyulást okoz egyes számban, és nazális mutációt többes számban. Viszont ha valamilyen okból (például egy határozószó miatt) elkülönül az igétől, nem történik mutáció, mivel a vonatkozó névmás nem kapcsolódik szorosan a határozószóhoz, csak az igéhez:

biss i cherir (nők akik csinálják), de:
 biss in hi cerir (nők akik most csinálják)

21.2.9. Határozószók

Néhány előjárót használhatunk határozószóként is, példa erre a **dan** (ellen, de) vagy **an** (-ért). Ha így használjuk őket, általában itt sincs szoros kapcsolat köztük és az utánuk következő szó között, ezért nem alkotnak laza összetételt, és nem történik mutáció.

Ring, dan padam nan amon. (Hideg van, de a dombra megyünk.)

Ni harnannen, dan maethon. (Sebesült vagyok, azonban harcolok.)

21.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
awartha-	elhagy
ceredir	alkotó, készítő
cef	föld, talaj
edraith	megmentés
glawar	arany, napfény
gond	kő
gwelu	levegő (mint anyag)
hobas	kikötő
iavas	ősz
megli	medve
men	hely, tér
naer	szomorú
naergon	gyász
riss	szakadék
talt	síkos, lehullás
uir	örökkévalóság

21.4. FORDÍTÁS SINDARIN NYELVRE – HATÁROZÓSZÓK

Amint valaki szeretne egy-egy mondatnál hosszabb szöveget lefordítani sindarin nyelvre, azzal a problémával találkozhat, hogy kevés olyan szó van mint az „akkor”, „azonban”, „mert”, amelyekkel a mondat struktúráját megadhatnánk. Mindazonáltal fontos tudni, hogy milyen e típusba tartozó szavak léteznek a sindarinban, és milyen más szerkezeteket használhatunk ugyanerre a célra – csak megalkotni egy sor egyszerű mondatot a sindarin nyelvben is gyerekbeszédnek hangzik.

21.4.1. Időbeliség a mondatokban

Ha a dolgok egy időben történnek, az aktív folyamatos melléknévi igenév gyakran segíthet:

Linnol tiriannen i minn.

(Énekelve figyeltem az embereket. [Míg énekeltem, figyeltem az embereket.]

Hasonlóan, ha jelezni szeretnénk, hogy valami előbb történt, a befejezett aktív melléknévi igenév használható:

I riss anglenniel egemmin.

(„Elérve a szakadékot ugrottam.” [Miután elértem a szakadékot, ugrottam.]

Végül, egy későbbi eseményhez hasznosnak tűnik az **aphadol** (követő) szó használata, és „azután”-ként való fordítása:

Narthannen in naur. Aphadol lostassen.
(Meggyújtottam a tüzet. Azután aludtam.)

További hasznos előtagok és határozószók:

ad- (újra), **io** (ezelőtt, *előbb), **ir** (amikor), **hi** (most), **sir** (ma), ***ui** (folyton), ***nivarad** (holnap), ***adarad** (tegnap), **nan meth** (a végén), **na vedui** (végül)

Adarad egennin orch. Io evennin na dawar.
(Tegnap láttam egy orkot. Azelőtt az erdőbe mentem.)

21.4.2. *Ok-okozat*

Valamilyen esemény okát feltehetően az **an** (-ért) segítségével határozhatjuk meg a sindarin nyelvben (ami határozószóként nem okoz mutációt az utána álló szóban). Az **an** előjáróként az utána következő gerunddal hasznos lehet az „azért hogy” kifejezést tartalmazó mondatok fordításához:

An Aragorn avant na Imladris. (Aragornért ment Völgyzugolyba.)

Han cerin an edraith ammen. (A megmentésünkért csinálom. [Azért csinálom, mert meg akarom menteni magunkat.]

Linnon am meleth vîn.
(A szerelmünkért énekelek. [Azért énekelek, mert szeretlek.]

Udulen al linnad.
(Az éneklésért jöttem. [Azért jöttem, hogy énekeljek.]

Egy másik hasznos szó még a **farn** (elég), **far** (eléggé):

Mudasseg far. (Eleget dolgoztál.)
Ha farn palan. (Ez bőven elég.)

22. lecke

SZAVAK REKONSTRUKCIÓJA

22.1. PÁRBESZÉD

բՇի՛ Շ՛ պյա

Յ՛գճճո թ՛պեթթո Յ՛նո ու՛ Շո՛րլո ուե ջճ ԷՇթ՛ջո՛

Յ՛նո թ՛Շպ ջեուո՛ե թ՛

Յ՛պո թ՛Շո

Յ՛նո Էո՛ ճճճ

Յ՛պո թ՛պճճ ջոնո ղրոն ո՛ ուո ուոնո Լճե Էճթո՛

պոնո ուոնո՛ ճ ԷԼե՛. թոնո Է Նճ ուոնոնո՛. ուոնո
Էե ջեոն ո՛ ջոն Էջո. թոնո ի թոպոնո. ջճ յրոյթթեոն
նո թոնո. թոնո թո՛Շ յոնո թեոն.

Յ՛նո բՇի՛ Շ՛ պյա. յճոնոն Լի թոնո. թոնո ղրոն ճճեպ
ուոնո Էջոն ո՛ ԷԼե. յճոնոն Լճճ ո՛. թոնո ճճրոնո՛.
Լե՛ ղրՇ.

Telitha i lû gîn

Aragorn adgovad Arwen na lanthir nef riss Imladris.

Arwen: Uduleg revianeth and.

Aragorn: Udulen.

Arwen: Man agoreg?

Aragorn: Edregol renin 'osten ir ni nuin haudh marad. Egennin Ninias maetho, dan im sui nuithannen. Nan meth orthor i aran fern, dan e dangen. Yrch ú-drastathar in edain, dan i dulu nîn tithen.

Arwen: Telitha i lû gîn. Ú-chenion hi bain, dan iston cerithog naid verin a thoer. Ú-iston ias egor ir, dan gweston. Hebo estel.

El fog jönni a te időd

Aragorn újra találkozik Arwennel egy vízesésnél Völgyzugoly szurdokának innenső oldalán.

Arwen: Hosszú vándorlásról jöttél.

Aragorn: Igen.

Arwen: Mít csináltál?

Aragorn: Legfőként a félelmemre emlékszem, ahogy a halálra ítélt domb alatt voltam. Láttam Niniast harcolni, de én mintha lebénultam volna. A végén legyőzte a holt királyt, de őt is megölték. Az orkok nem fognak bajt okozni az embereknek, de az én segítségem csekély volt.

Arwen: El fog jönni a te időd. Most nem értek mindent, de tudom, hogy bátor és nagy tetteket fogsz véghezvinni. Nem tudom hol vagy mikor, de megígérem. Legyen reményed.

22.2. NYELVTAN

22.2.1. Főnevek képzése igékből

Néhány egyszerű irányelv vezethető le, hogyan is hozhatunk létre főnevekből igéket. Eltekintve a gerundtól, ami leírja az igének megfelelő cselekvést (azaz **ped-** (beszél), **i beded** „a beszélés”) több más lehetőség is van. Azonban a többi származtatott főnév pontos jelentése és alakja nem jósolható meg olyan megbízhatóan mint a gerund képzésénél; az összes itt álló szabályhoz ismerünk néhány kivételt is.

I-tövű igék

Az I-igéknél a cselekvés eredménye, vagy a cselekvéshez kapcsolódó absztrakt főnév a **-th** toldalék segítségével képezhető:

car- (tesz) → carth (tett)

dar- (megáll) → *darth (leállás, nyugalom)

Ha az ige **-d**-re végződik, azt elhagyjuk a **-th** hozzáadásá során. Ha pedig az utolsó betűje **-l**, akkor az **-e-** kötőhangot illesztjük közbe:

ped- (beszél) → peth (szó)

nod- (köt) → *noth (csomag)

pel- (elhervad) → peleth (hervadás)

Ha az ige tő magánhangzója **-i**, a toldalék **-ith** lesz **-th** helyett:

tir- (figyel) → tirith (figyelés)
gir- (borzong) → girith (borzongás)

A-tövű igeik

Úgy tűnik, hogy az A-tövű igeiből két jól kivehető lehetőségünk van főnév képzésére. Az első az **-a** végződés elhagyása:

nautha- (gondolkodik) → nauth (gondolat)
lacha- (lángra lobbant) → *lach (láng)
dartha- (vár) → *dARTH (pihenés, szünet)

A második (ritka) lehetőség valószínűleg a passzív befejezett melléknévi igeneveken keresztül vezet, és a **-neth** toldalékot eredményezi, ami leírja a cselekvés végső eredményét:

presta- (befolyásol) → prestanneth (változás, befolyásolás)
revia- (vándorol) → *revianneth (vándorlás)

Sokkal több példát ismerünk a végüket elhagyó igeikre; ez látszik előnyben részesítendőnek az A-igéknél.

22.2.2. Személyek cselekvés közben

A személyt, aki véghezviszi az ige által leírt cselekvést gyakran képezzük az **-or**, **-on** és **-ron** (hímnemű) vagy **-eth** és **-ril** (nőnemű) toldalékok segítségével. Azonban ezek nem valós toldalékok, hanem az alapul szolgáló eredeti alakok maradványai, így nincs rá garancia, hogy minden esetben hasonlóan fognak feltűnni, és nagy gonddal kell őket használni. Az itt bemutatott szabály pusztán csak egy durva vezérfonal.

maeth (harc) → maethor (harcos) vagy *maethril (harcosnő)
roch (ló) → rochon (lovas) vagy *rocheth (lovasnő, női lovas)
nath (szövet) → nathron (takács) vagy nathril (női takács)

22.2.3. Összetételek

A több részből álló összetételeket gyakran jelezzük a rész szavának az **-as** toldalékkal való kombinációjával:

car (ház) → caras (város)
sarn (kő) → sarnas (domb, halom)
pân (deszka) → panas (padló)

22.2.4. Melléknevek igeiből

Már láttuk korábban a 6. lecke-ben, hogy a **-weg** és **-ui** toldalékok használatával tudunk mellékneveket képezni igeiből, mint például a **pedui** (kimondható). Nem egészen világos, hogyan tehetjük ezt meg az A-igék esetében – feltehetően elhagyjuk a származtató toldalékot, azaz egy személy, aki szeret énekelni inkább **linweg** lesz mint *linnaweg*.

Van még sok előtag az ilyen típusú melléknevekhez, amelyek valamelyest megváltoztatják a jelentést. Úgy tűnik, hogy mindegyikük lágyulást okoz:

ath- (könnyű)

athgen (könnyen látták)
athbedui (könnyű kiejteni)

dir- (nehéz)

dirbedui (nehéz kiejteni)

dý- (helytelen)

dýgar (rossz dolgot cselekedni)

fer- (hamar, gyorsan)

fergar (hamarosan kész)
*fergenweg (hamar lát dolgokat, éles szemű)

gor- (szörnyű, fájdalmas)

gorbedui (csak rémülettel mondani)

oth- (erkölcsileg helytelen)

othgar (erkölcsileg rossz dolgot tenni)

22.2.5. A főnévi igenevek használata

Feltehetően a sindarinban úgy használjuk a főnévi igeneveket, mint a quenyában. Ez magában foglalja, hogy a rövid „menni” főnévi igenevet (mint a „láttam őt menni”-ben) általában főnévi igenévnek fordítjuk, a hosszabb főnévi igenevet („menni”, mint az „el szeretnék menni”-ben) gerundként, és a szándékot – „(azért, hogy) menjek” – részes esetű gerundként, vagyis sindarinban az **an** használatával:

Pelin pedi i lam edhellen. (Tudok beszélni a tünde nyelven.)

Aníron cened Aragorn. (Szeretném látni Aragornt.)

Udulen al lastad. (Azért jöttem, hogy halljak.)

22.2.6. Újabb kérdőszavak

A quenya alapján számos kérdőszót rekonstruálhatunk a **man**-en (ki?, mit?) kívül: ***mas** (hol), a kapcsolódó vonatkozó névmással ***ias** (hol?) és ***mar?** (mikor?) az **ir**-rel (mikor, mint).

Mas han agoreg? (Hol csináltad?)

Agoren ennas, ias nin ú-chirig. (Itt csináltam, ahol nem fogsz megtalálni.)

Mar han cerig? (Mikor csináltad?)

Ir nin ú-dirig. (Amikor nem nézel.)

22.3. SZÓJEGYZÉK

Sindarin	Magyar
and	hosszú
estel	remény
gwesta-	megesküszik
lanthir	vízésés
trasta-	zaklat, nyugtalanít

22.4. FORDÍTÁS SINDARIN NYELVRE – SZÓALKOTÁS

Néha megtörténik, hogy az összes kreativitásunk ellenére nem tudunk újrafogalmazni egy kifejezést, egy szó egyszerűen hiányzik. Ebben az esetben majdnem biztosan nagy a kísértés, hogy megalkossuk (vagy újraalkossuk) a szót valahogy. Elvben ez nem ok arra, hogy elégjünk a pokolban, ha tartjuk magunkat néhány szabályhoz.

22.4.1. Általános megjegyzések a rekonstrukciókkal kapcsolatban

Magától értetődik, de: soha ne tegyünk egy általunk alkotott szót szótárba egy rendes, hiteles sindarin szó mellé egyértelmű és feltűnő megkülönböztetés nélkül. Az, hogy a múltban sokan nem foglalkoztak ezzel a szabállyal vég nélküli kavardáshoz és nehezen kigyomlálható, helytelen sindarin szavak megjelenéséhez vezetett a neten. Egy *sindarin nyelven íródott* szövegben megjelenhetnek az ilyen szavak megjegyzés nélkül (nem lehet egy vershez 20 lábjegyzetet írni, csak mert rekonstruált szavakat használ), de egy *sindarin nyelvről szóló* szövegben kötelező betartani ezt a szabályt. Ebben a tananyagban megfigyelhettük, hogy ezt általában egy * jelzi a rekonstruált szó előtt¹.

A következő szabály az, hogy a szavak (újra-)alkotása érthető kell legyen: ha valakinek magyarázatokat kell adnia az olvasónak a sindarin szöveg mellé, akkor a szöveg ugyanúgy megadható lett volna magyarul is. Egy nyelv célja a kommunikáció, és ez azt jelenti, hogy az olvasónak képesnek kell lennie rájönnie, mi mit jelent. Egy ***nen en-naur** („tüzes-víz”) szerű alkotásnál valószínűleg könnyedén érthető, hogy az alkoholt értjük alatta, míg a **lavan varan** (barna állat) nem igazán utal egy konkrét állatra.

A Tolkien által vázoltak mentén a szó rekonstrukció különösen könnyen érthető, azaz a főnevek képzése igékből a **-th** toldalék segítségével könnyedén felismerhető.

22.4.2. A rekonstrukciók különböző fajtái

Csak nagyon kevés valóban autentikus sindarin szó van. Az ismert szavak nagy része tulajdonképpen noldorin, a sindarin egy képzeletbeli elődje. Azonban úgy tűnik, a két nyelv struktúrája eléggé hasonló, és az őket összekapcsoló fonetikai eltolások eléggé jól ismertek. Ezért elfogadható bizonyossággal tudunk következtetni, hogyan is néznének ki a szavak „helyesen” sindarin nyelven. természetesen Tolkien megváltoztathatott valamit.

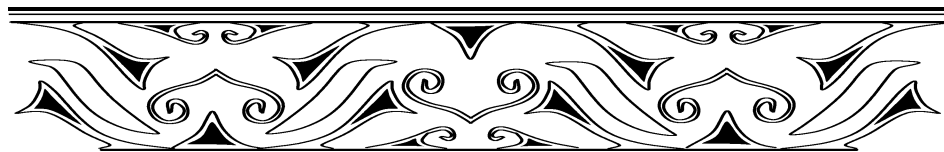
¹Minden gondosság ellenére még lehet néhány nem megfelelően tanúsított szó ebben a tananyagban. Ez nem a szerző szándéka miatt van így, hanem mert eme kurzus legkorábbi verziója egy nem megfelelő szótár segítségével készült, és a szerző azóta igyekszik eltávolítani vagy megjelölni a nem autentikus szavakat. Semmi esetre sem szabad ennek a tananyagban a szókincsét előnyben részesíteni egy rendes szójegyzékkel szemben, amely hivatkozik az egyes szavak előfordulásaira.

A szavak egy másik csoportját a quenya szavak analógiájára alkotjuk. Ez bizonyos fokig indokolt, mivel mindkét nyelv közös ősből alakult ki (korai elda). Azonban ez a folyamat nem olyan megbízható, mint a noldorinról sindarinra való váltás, mert a quenya nyelvtan gyakran eléggé különbözik a sindarinétól.

A rekonstrukciók egy következő csoportja közvetlenül a primitív tünde szótövekre épül. Az ismert származtató toldalékokat és fonetikus váltásokat használva rekonstruálhatunk sindarin szavakat.

Ezen módszerek mindegyike többé-kevésbé Tolkien munkáin alapszik. Minden ezektől eltérő rekonstrukció valószínűleg rossz vagy haszontalan; hacsak nem egyszerű összetételei az ismert sindarin alkotóelemeknek. A primitív tünde gyökökből való szóalkotás mikéntjének komoly leírására nem megfelelő hely ez a tananyag. Kezdőknek jó forrás az *„Egy csavargó útmutatója a sindarin szórekonstrukcióhoz”*:

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/rogue.html>

A. függelék

MUTÁCIÓK TÁBLÁZATA

Az itt található táblázatok az összes féle mutáció összegzései. A mutációkat részletesen tárgyaltuk a 3. (lágylás), 4. (nazális m.), 12. (kevert m.) és 13. (szünet és folyékony m.) leckékben.

Az első (rövidebb) táblázat a nazális szünetek eredményezte speciális eseteknél alkalmazható. Ezt részletesen tárgyaltuk a 18. leckében. A második, hosszabb táblázat mutatja az alapeseteket.

A táblázatokban a mutációt olyan esetekre szemléltetjük, ahol a névelő vagy prepozíció rövidül. Az általánosítás egyszerű olyan esetekre, ahol ez nem áll fenn.

Példa: Szeretnénk tudni a (még változatlan) **or taen** kifejezés mutációját (egy csúcs felett). A 13. lecke szerint az **or** prepozíció folyékony mutációt okoz. A **taen** egyszerű **t**-vel kezdődik, ezért a második táblázat alkalmazható, és belenézve megtaláljuk az **or th...** bejegyzést. Így a a kifejezés helyes mutációja **or thaen**.

Speciális esetek – nazális szünetek

változatlan	lágyl	nazális I.	nazális II.	kevert	szünet	folyékony
b...	i m...	i mb...	am mb...	e-mb...	e mb...	or b...
d...	i n...	i nd...	an nd...	e-nd...	e nd...	or d...
g...	i ng...	in g...	an g...	en-g...	en g...	or g...

Alapesetek

változatlan	lány	nazális I.	nazális II.	kevert	szünet	folyékony
b...	i v...	i m...	am m...	e-b...	e b...	or v...
bl...	i vl...	i ml...	a ml...	e-ml...	e bl...	or vl...
br...	i vr...	i mr...	a mr...	e-mr...	e br...	or vr...
c...	i g...	i ch...	a ch...	e-g...	e ch...	or ch...
cl...	i gl...	i chl...	a chl...	e-gl...	e chl...	or chl...
cr...	i gr...	i chr...	a chr...	e-gr...	e chr...	or chr...
d...	i dh...	i n...	an n...	e-d...	e d...	or dh...
dr...	i dhr...	in dr...	an dr...	en-dr...	e dr...	or dhr...
f...	i f...	i f...	af f...	en-f...	ef f...	or f...
g...	i '...	i ng...	an ng...	e-g...	e g...	or '...
gl...	i 'l...	in gl...	an gl...	en-gl...	e gl...	or 'l...
gr...	i 'r...	in gr...	an gr...	en-gr...	e gr...	or 'r...
gw...	i 'w...	in gw...	an gw...	en-gw...	e gw...	or 'w...
h...	i ch...	i ch...	a ch...	e-h...	e ch...	or ch...
hw...	i chw...	i 'w...	a 'w...	e-'w...	e w...	or chw...
l...	i l...	i l...	al l...	e-l...	ed l...	or l...
lh...	i thl...	i thl...	a thl...	e-'l...	e thl...	or 'l...
m...	i v...	i m...	am m...	e-m...	e m...	or v...
n...	i n...	i n...	an n...	en-n...	e n...	or n...
p...	i b...	i ph...	a ph...	e-b...	e ph...	or ph...
pr...	i br...	i phr...	a phr...	e-mr...	e phr...	or phr...
r...	i r...	idh r...	adh r...	edh-r...	ed r...	or r...
rh...	i thr...	i thr...	a thr...	e-'r...	e thr...	or 'r...
s...	i h...	i s...	as s...	e-h...	es s...	or s...
t...	i d...	i th...	a th...	e-d...	e th...	or th...
th...	i th...	i th...	ath th...	e-th...	eth th...	or th...
tr...	i dr...	i thr...	a thr...	en-dr...	e thr...	or thr...

B. függelék

TENGWAR JELEK ÉS NEVEIK

ṛ	Ṗ	ḡ	ḡ
tinco	parma	calma	quesse
ṛ	Ṗ	ḡ	ḡ
ando	umbar	anga	ungwe
ḥ	ḥ	ḍ	ḍ
thule	formen	harma	hwesta
ḥ	ḥ	ḍ	ḍ
anto	ampa	anca	unque
ṛ	Ṗ	ḡ	ḡ
numen	malta	ñoldo	ñwalme
ṛ	Ṗ	ḡ	ḡ
óre	vala	anna	wilya

ϝ rómen	Ϟ arda	ϟ lambe	Ϡ alda
ϡ silme	Ϣ 	ϣ esse	Ϥ
ϥ hyarmen	Ϧ halla	ϧ yanta	Ϩ úre

C. függelék

SINDARIN–MAGYAR SZÓTÁR

A

a(h) *és*
adab *ház, épület*
adan *férfi, ember*
adertha- *újraegyesít*
adual *este, alkony*
*ae *ha*
aeglr *hegylánc*
ael *tó, tavacska*
aew *madár*
aglar *hírnév, dicsőség*
aglareb *híres, dicsőséges*
aglonn *átjáró magas falak közt*
alag *vad*
alph *hattyú*
amarth *sors, végzet*
ambenn *emelkedő, hegynek fel*
*amman *miért?*
amrûn *a Kelet*
an *-ért, -nak, -nek*
anann *hosszú ideig, sokáig*
and *hosszú*
anglenna- *közelít*
aníra- *kíván, óhajt*
anna- *ad*
annon *kapu*

anor *nap*
anu *férfi, hím*
aphad- *követ*
ar *és*
aran *király*
aras *szarvas*
ardh *királyság, tartomány*
arphen *egy nemes*
ast *por*
athrabeth *tárgyalás, tanácskozás*
athrad- *keresztvez, áthalad*
aur *nappal, reggel, napfény*
ava- *nem fog*
awartha- *elhagy, cserbenhagy*

B

bach *árucikk*
bachor *árus*
bad- *megy*
badhor *bíró*
bain *szép, gyönyörű*
band *börtön*
bâr *otthon*
barad *1. torony; 2. halálra ítélt*
bartha- *ítél, szán [a sors]*
basgorn *cipő, egész kenyér*
bast *kenyér*
baug *kegyetlen, zsarnoki*

baugla- *elnyom*
 bauglir *zsarnok*
 baur *szükséglet*
 baw *nem, ne!*
 beleg *nagy, hatalmas*
 bell *erős (testileg)*
 benn *ember*
 beren *bátor*
 bereth *ünnep, lakoma*
 beria- *véd*
 berth- *merészel*
 bess *nő*
 boe *ez szükséges*
 bôr *megbízható, becsületes ember*
 bora- *bízik*
 both *pocsolya*
 bragol *hirtelen*
 brand *magas*
 brass *fehér izzás*
 brassen *fehéren izzó*
 brôg *medve*
 brona- *túlél, kibír*
 bund *orr, hegyfok*

C

cab- *ugrik*
 cabed *ugrás*
 *caeda *fekszik (a földön)*
 cai *sövény*
 cair *hajó*
 calad *fény*
 cam *kéz*
 can- *kiált*
 car *ház, épület*
 car- *csinál, tesz*
 carfa- *beszél*
 caun *herceg*
 cef *föld, talaj*
 celeb *ezüst*
 celu *forrás*
 cen- *lát*
 ceredir *készítő, alkotó*
 cîrith *hasadék, szakadék*
 coru *ravasz, ügyes*
 coth *ellenség*
 cram *sütemény*
 cuia- *él, lakik*
 cuina- *életben van*
 curu *ravasz, ügyes, képesség*

D

dadbenn *lejtő, völgyemenet*
 daen *holttest*
 daer *vőlegény*
 dâf *engedély*
 dag- *agyonüt, megöl*
 dagor *csata*
 dam *kalapács*
 damma- *kalapál*
 dan *1. ellen; 2. *de, *mégis*
 dangen *megölt*
 dangweth *válasz*
 danna- *esik, zuhan*
 dar- *megáll*
 dartha- *vár*
 daug *ork harcok*
 daw *sötétség*
 deleb *borzasztó, iszonyú*
 delia- *elrejtőzik, eltitkol*
 delu *halálos*
 dem *homályos, sötét*
 dess *fiatalasszony*
 dîn *csend*
 dínen *csendes*
 dofn *alacsony*
 dôl *fej*
 dolen *rejtett*
 doll *sötét*
 dolt *kerek gomb*
 dôr *föld*
 dortha- *tartózkodik, lakik*
 draug *farkas*
 drav- *vág (fejszével)*
 dreg- *menekül*
 dring *kalapács*
 dúath *sötétség*
 dûn *Nyugat*
 dûr *sötét*

E

ech *lándzsa*
 edhel *tünde*
 edra- *kinyit*
 edrain *szél (vminek), határ*
 edrath *megmentés*
 egledhia- *száműzetésbe vonul*
 egleria- *dicsér*
 egor *vagy*
 eirien *százszorszép, margaréta*
 eithel *forrás*
 êl *csillag*

elia- *esik (az eső)*
 elleth *tünde-leány*
 ennas *ott*
 ereb *elszigetelt, magányos*
 eria- *felkel*
 eriol *egyedüli, magányos*
 estel *remény*

F

*fae *rosszul, nagyon*
 faeg *rossz, gonosz*
 faer *szellem*
 fair *1. halandó; 2. jobb, jobb kéz*
 falch *szakadék*
 far *elégé*
 farn *elég*
 fara- *vadászik*
 faun *felhő*
 fela *barlang*
 fen *kapubejárat, küszöb*
 fêr *bükkfa*
 fern *halott*
 fileg *kis madár*
 *fir- *meghal*

G

gala- *nő (növekszik)*
 galadh *fa*
 galu *áldás, jó szerencse*
 ganna- *hárfán játszik*
 gannad- *hárfán játszik*
 gannel *hárfa*
 gar- *fog, birtokol*
 garaf *farkas*
 gardh *terület, a világ*
 gaur *farkasember*
 gawad *üvöltő*
 genedia- *gondol*
 gíl *ragyogó fény*
 gir- *megborzong*
 glad *fa*
 glam *1. zaj, lárma; 2. ork csapat*
 glamor *visszhang*
 gland *határ*
 glawar *arany, napfény*
 gleina- *határol, körbezár*
 glín *fényvillanás*
 glinna- *rápillant, néz vmerre*
 glir- *előad, elbeszél*
 golf *ág*
 goll *bölcs*

gollor *mágus, bölcs ember*
 golu *tudomány, tan*
 golwen *bölcs*
 gonathra- *belekever*
 gond *kő*
 gonod- *számlál*
 goroth *borzalom, rémület*
 gortheb *szörnyű, borzasztó*
 gosta- *„rémületet érez”, retteg*
 govad- *találkozik*
 groga- *fél, megrémül*
 grond *bunkósbót*
 gûl *varázslat*
 guldur *sötét varázslat*
 gûr *1. szív; 2. halál; 3. tanács*
 gurth *halál*
 gwa- *megy*
 gwain *új*
 gwann *(el)múlt*
 gwanna- *meghal, eltávozik*
 gwanu *haldokló, fakuló*
 gwanûn *ikerpár*
 gwath *árnyék*
 gwatha- *árnyékol, sötétiül*
 gwedh- *köt, megköt*
 gwelu *levegő (mint anyag)*
 gwend *barátság*
 gweria- *elárul*
 gwesta- *megesküszik, megígér*
 gwilith *ég*

H

had- *dob*
 hador *dobó*
 haered *távolság*
 hal- *felemel*
 haltha- *véd*
 hammad *ruházat*
 harad *Dél*
 harna- *megsebez, megsért*
 haru *seb*
 hathol *fejsze*
 hav- *ül*
 hen *szem*
 hên *gyerek*
 henia- *megért*
 hent *szempár*
 heriad *kezdet*
 hethu *bizonytalan*
 hi, hî *most*
 him *folymatosan*
 *hir- *lel, talál*

hîr *úr, fejedelem*
 hithu *köd*
 hobas *kikötő*
 hol- *becsuk, bezár*
 hûl *üvöltés*
 hwest *szellő*

I

iâr *vér*
 iaur *öreg*
 *ias *hol*
 iavas *ősz*
 îdh *pihenés, nyugalom*
 idhor *elmélyültség*
 idhren *bölcs, elgondolkodó*
 imlad *völgy*
 inu *nő, nőtény*
 io anann *nagyon régen*
 ion *fiú, (vkinek) a fia*
 ir *mikor*
 *îra- *kíván, óhajt*
 ista- *tudást birtokol*
 Ithil *hold*
 ivor *kristály*

L

laba- *ugrik*
 lacha- *lángol*
 lad *völgy*
 lagor *gyors*
 lam *nyelv*
 lang *szablya*
 lanthir *vízesés*
 lasta- *hall, figyel*
 lathrad- *figyel, hallgatózik*
 lav- *nyal*
 leithia- *kiszabadít*
 lhain *vékony*
 lhaw *egy pár fül*
 lhûg *kígyó*
 limmid- *benedvesít*
 lind *dallam, ének*
 linna- *énekel*
 *lint *gyors, fürge*
 loda- *lebeg, úszik*
 lond *út*
 *losta- *alszik*
 loth *virág*
 lû *idő*
 luithia- *elolt, csillapít*

M

ma *jó!, kitűnő!*
 maba- *megragad, megfog*
 mad- *eszik*
 mae *jó, jól*
 maer *jó*
 maeth *harc*
 maetha- *harcol*
 maethor *harcos*
 magol *kard*
 magor *kardforgató (karddal harcoló)*
 mail *kedves*
 malen *sárga*
 mallen *arany*
 malu *sápadt*
 man *ki?, mi?*
 man lû *mikor?, mely időben?*
 man sad *hol?, milyen helyen?*
 matha- *érez, simít*
 megli *medve*
 mel- *szeret*
 mell *kedves*
 mellon *barát*
 men *1. út, irány; 2. hely*
 meth *vég*
 metha- *befejez, véget ér*
 methed *vég, befejezés*
 mi *-ban, -ben*
 minna- *belép*
 morchant *árnyék*
 morn *sötétség, fekete*
 muda- *dolgozik, gürcöl*

N

na *1. felé, -nál; 2. -val, -vel; 3. -ból, -ből*
 nad *dolog, tárgy*
 nadhor *legelő*
 naer *szomorú*
 naergon *gyászének*
 nagol *fog*
 nalla- *hív, kiált*
 narn *történet*
 nartha- *meggyújt*
 naru *vörös*
 nath *szövet*
 naud *kötöttség, korlát*
 naug *törp*
 naugol *törp*
 naur *tűz*
 nautha- *gondol, tervez*
 naw *ötlet, gondolat*

nedhu *párna*
 nedia- *számol*
 neth *leánytestvér*
 nimmid- *elsápad*
 nirnaeth *keseű könnyek*
 nod- *megköt*
 nogoth *törp*
 nor- *fut*
 northa- *lovagol*
 *nosta- *szagol*
 nuithia- *akadályoz*

O

ól *álm*
 oltha- *álmodik*
 orch *ork*
 orthor- *legyőz*
 osgar- *amputál*

P

pada- *megy*
 paich *nedv, szörp, szirup*
 pân *deszka*
 parch *száraz*
 pathu *sík terep, pázsit*
 ped- *beszél*
 pedweg *beszédes*
 pël *körbekerített mező*
 pel- *elhervad, elszárad*
 pelia- *kitár*
 pen- *hiányol, híján van (vminek)*
 pen *valaki*
 penia- *megerősít*
 peredhel *féltünde*
 peth *szó*
 *pilin *nyíl (nyílvessző)*
 presta- *befolyásol, megváltoztat*
 *pol- *képes, tud*

R

rad- *utat talál*
 rain *lábnyom, nyom*
 ranc *kar*
 rath *út, ösvény*
 redh- *vet*
 rem *1. háló; 2. sokaság, tömeg*
 *ren- *emlékszik*
 renia- *kóborol*
 revia- *vándorol, hajózik, repül*
 rhaw *hús, test*
 rî *korona*

rim *sok*
 ring *hideg*
 riss *szakadék*

S

salph *leves*
 sam *terem, szoba*
 sarch *sír*
 sarn *kő*
 sav- *bír, birtokol*
 seidia- *félredob*
 sell *leány, (vkinek) a leánya*
 si *itt*
 sigil *tőr, kés*
 síla- *fénylik*
 siniath *hír, üzenet*
 siria- *áramlik, folyik*
 sirion *folyó*
 sog- *iszik*
 sui *mint, amilyen*
 sun *kevés*

T

tadol *dupla*
 taen *1. hosszú; 2. csúcs, orom*
 talaf *föld, padló*
 talath *síkság*
 talt *csúszós, laza*
 talu *lapos*
 tanc *erős*
 tang *íjhúr*
 tangad- *rögzít, bizonyít*
 tara *merev, kemény*
 tathor *fűzfa*
 taur *1. erdő; 2. magas, hatalmas*
 tavor *harkály*
 tawar *erdő*
 tawaren *fa (fából van)*
 telia- *játszik*
 tellain *talp*
 thala *erős*
 thalion *hős*
 thand *pajzs*
 thêl *leánytestvér*
 thel- *szándékozik, gondol*
 thela *lándzsahegy*
 thia- *tűnik, látszik*
 thinna- *alkonyodik*
 thôl *sisak*
 thond *gyökér, tő*
 thôr *sas*

thora- *vív*
 tinu *szikra*
 tír- *figyel*
 tír *igaz, egyenes, jó*
 tíra- *figyel*
 tírweg *éber*
 tithen *kicsi*
 toba- *befed, fedez*
 tog- *hoz*
 tol- *jön*
 toltha- *elhoz, összeszed*
 tór *fiútestvér*
 trasta- *zaklat, nyugtalanít*
 trenar- *elmond, elbeszél*
 *tulu *segítség*
 tulus *nyárfa*
 *túr *erő, hatalom*

U

û *nem, ne*
 ú- *nincs („nem van”), nem tesz*
 úan *szörny*
 uanui *szörnyű*
 uial *szürkület*
 *ui *örökké*
 uir *örökkévalóság*
 uireb *örök*
 um *rossz*
 úmarth *végzet, balsors*

Y

ylf *fáklya*